

**ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนชายแดนไทย
: กรณีศึกษาหมู่บ้านในสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน**
**Local History of Ethnic Relationship in a Thai border Community
: A Case Study of Naisoi village, Pangmoo, Muang District, Mae Hong Son.**

โดย

**นางสาวอัจฉรา รักยุติธรรม, นายพุมิพงศ์ นวกิจบำรุง
นางสาวเดือนใจ ธิว่อง, หลุยส์, ตาเกษาย, หลู่, และฉ่อย**

**เสนองานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘**

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนชายแดนไทย

: กรณีศึกษาหมู่บ้านในสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ดำเนินการเป็นระยะเวลาหนึ่งปี โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภายใต้หัวข้อชุดวิจัย “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ชุมชนพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนในสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนชายแดนที่มีอายุเก่าแก่กว่าหนึ่งร้อยปี โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย เช่น ไต กะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยง จีนฮ่อ คนเมือง คนไทยภาคกลาง ไทลื้อ ว่า ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาวิจัย โดยมุ่งที่จะหาคำตอบว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ด้วยเงื่อนไขปัจจัยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่พื้นที่ศึกษาวิจัยเป็นชุมชนชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายเคลื่อนไหวของสิ่งของ ผู้คน และวัฒนธรรม ข้ามเส้นพรมแดนอยู่ตลอดเวลา นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษา พบว่า พลวัตความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนแห่งนี้สัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในฐานะที่เป็นพื้นที่ชายแดนรัฐได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนแห่งนี้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ยุคที่มีการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่เป็นต้นมา การบังคับอำนาจเหนือเส้นพรมแดนนั้นส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนชายแดนแห่งนี้ อย่างไรก็ตาม อำนาจของเส้นพรมแดนของรัฐนั้นถูกต่อรองขณะที่พรมแดนได้ถูกตีความใหม่ หรือถูกสร้างใหม่เพื่อแย่งชิงการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นด้วยตนเอง ในขณะเดียวกัน ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ถูกใช้ในการกีดกัน “คนอื่น” ที่ถูกเรียกว่า “คนในศูนย์” “กะเหรี่ยงคอยาว” ฯลฯ แม้ว่าลักษณะทางชาติพันธุ์นั้นจะไม่ได้มีสารัตถะ หรือความเป็นแก่นแท้ กระนั้นก็ตาม กลุ่มคนต่อยอำนาจที่ถูกกีดกันเหล่านั้นได้มีปฏิบัติการในชีวิตประจำวันในการต่อรอง และข้ามเส้นพรมแดนเหล่านั้น เพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจและทำให้พวกเขาสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

Local History of Ethnic Relationship in a Thai Border Community
: A Case Study of Naisoi Village, Pangmoo, Muang District, Mae Hong Son.

Abstract

This research was conducted in one year, supported by Office of the National Culture Commission in the theme of “local history”. The research site is Naisoi village, Pangmoo Sub-district, Muang, Mahongson. It is a frontier village in Muang District, Mae Hong Son Province. This community has been established more than 100 years with various ethnic people, such as Tai, Karenni, Karen, Yunnanese, Khon Muang (northern Thai), Tai-lue, Wa, etc. As the frontier village, there have been the border crossings of things, people, and cultures since long time ago. This research aimed to explore the dynamic relationships of various ethnic people and their conditions.

This study found that the dynamics of the relationships in this community have been related to inter and intra social, economic, and politics contexts. As the frontier community, this village has been interested by the state, especially, since the construction of modern nation-state. The power imposition of the state to the borderline has been influenced to the relationships among people in the frontier community. However, the power of the state’s borderline has been negotiated, whereas the border has been reinterpreted or reconstructed by the local people in order to compete to the resources. In the same time, the differences of ethnicity have been employed to exclude “the others” as “people in refugee camp”, “long neck group”, etc, though the ethnicity is not essence. Nonetheless, the excluded powerless people have everyday practices to negotiate and cross those borders in order to change the power relations and make their dignified living.

คำนำ

การวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนชายแดนไทย: กรณีศึกษาหมู่บ้านในสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นการศึกษาวิจัยซึ่งดำเนินการเป็นระยะเวลาหนึ่งปี โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ภายใต้หัวข้อชุดวิจัย “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น”

ชุมชนพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนชายแดนแห่งหนึ่งในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอายุเก่าแก่กว่าหนึ่งร้อยปี โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย เช่น ไต กะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยง จีนฮ่อ คนเมือง คนไทยภาคกลาง ไทลื้อ ว่า ฯลฯ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยมุ่งที่จะหาคำตอบว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ด้วยเงื่อนไขปัจจัยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่พื้นที่ศึกษาวิจัยเป็นชุมชนชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายเลื่อนไหล ของสิ่งของ ผู้คน และวัฒนธรรม ข้ามเส้นพรมแดนอยู่ตลอดเวลา นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษานี้ใช้กระบวนการศึกษาโดยเน้นการสัมภาษณ์ โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยสองคน เป็นสมาชิกในชุมชนแห่งนี้ และอีกสองคนเป็นผู้ลี้ภัยจากศูนย์อพยพซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชนในสอยและเป็นกลุ่มประชากรที่มีประวัติศาสตร์บางประการร่วมกับชุมชนแห่งนี้ ทั้งนี้ ผู้ช่วยนักวิจัยทั้งสองคน ได้ร่วมเป็นทีมวิจัยที่ได้มีส่วนในการกำหนดประเด็นการศึกษา เก็บข้อมูล ให้ข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ในตลอดกระบวนการ

ตลอดระยะเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับคำชี้แนะที่มีประโยชน์อย่างยิ่งจาก ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์ และอนุกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งทางคณะผู้ศึกษาวิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ รวมทั้ง ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ด้วยดีตลอดมา

คณะผู้ศึกษาวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	๒
บทที่ ๑	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	๔
บทที่ ๒	
หมู่บ้านในสอย ชุมชนชายแดนไทย ผังตะวันตก	๑๕
บทที่ ๓	
ชุมชนในสอยยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ.๒๔๖๘-๒๔๘๕	๓๐
บทที่ ๔	
พรมแดน และสัญญาภาคของอำนาจ ทศวรรษ ๒๔๘๐ - ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐	๔๓
บทที่ ๕	
การต่อรองบนเส้นพรมแดน ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ - ๒๕๒๘	๕๒
บทที่ ๖	
พรมแดนกับความเป็น "คนไทย" พ.ศ.๒๕๒๘-๒๕๓๕	๖๕
บทที่ ๗	
คนในสอย กับ "คนในศูนย์" พ.ศ.๒๕๓๕ - ปัจจุบัน	๗๘
บทที่ ๘	
บทสรุป	๑๐๐
เอกสารอ้างอิง	๑๐๖

บทที่ ๑

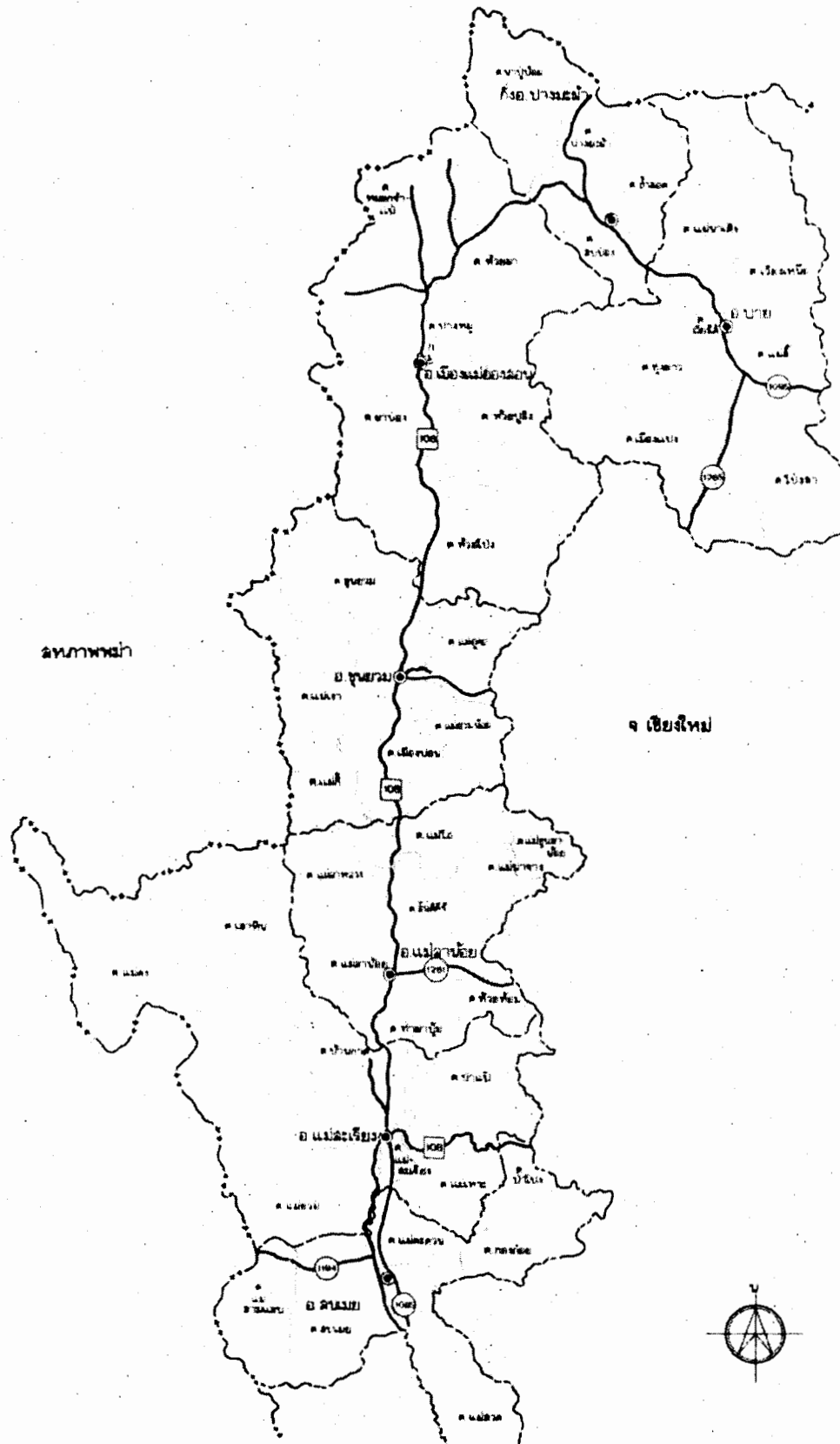
ที่มาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดชายแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัยอยู่เช่นเดียวกับหลาย ๆ จังหวัดในภาคเหนือของไทย ทิศเหนือและทิศตะวันตกของจังหวัดติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ รวมความยาว ๔๘๓ กิโลเมตร แนวเขตแดนแบ่งโดยแม่น้ำสาละวิน ๑๒๗ กิโลเมตร ลำน้ำเมย ๓๐ กิโลเมตร ที่เหลือประมาณ ๓๐ กิโลเมตรเป็นป่าและภูเขาสูง ทุกอำเภอมีเขตติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ ได้แก่ อำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า ติดต่อกับรัฐฉาน อำเภอเมืองติดต่อกับรัฐฉานและรัฐกะเรนยี อำเภอขุนยวม ติดต่อกับ รัฐกะเรนยี อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย ติดต่อกับ รัฐกอกูเล (อำนาจ ๒๕๔๑:๔)

ย้อนไปในยุคอดีตก่อนการเกิดขึ้นของชาติ พื้นที่แห่งนี้มีการเคลื่อนย้าย เลื่อนไหลของผู้คน สิ่งของ และวัฒนธรรมต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ทั้งโดยการติดต่อค้าขาย และโดยการที่ผู้คนแสวงหาทำเลที่ทำกินและที่ตั้งบ้านเรือน การแต่งงาน ฯลฯ (นิติ ๒๕๔๗:๑๘-๒๓) แม้ว่ารัฐชาติจะกำหนดเส้นพรมแดนที่แน่นอนและชัดเจนมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ แล้วก็ตามแต่การข้ามพรมแดน (border crossing) ก็ยังเกิดขึ้นเรื่อยมาจวบจนทุกวันนี้ และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา ดังปรากฏว่าในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน บนพื้นที่สูงเกือบร้อยละ ๕๐ มีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ อาข่า ลัวะ อาศัยอยู่ ส่วนพื้นที่ราบประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวดอย มีส่วนน้อยที่เป็นคนเมือง และคนไทยจากต่างถิ่น

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระบวนการสร้างรัฐชาติไทยสมัยใหม่ ที่เน้นความเป็นรัฐเดี่ยว ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา รัฐได้เน้นนโยบายเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ มีการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมา เช่น การใช้ภาษาไทย การนับถือศาสนาพุทธ การไหว้ ฯลฯ กำหนดให้วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ (Nation Identity หรือ Nation Culture) จนกระทั่งทำให้ละเลยประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น และปฏิเสธความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมาตลอด ทั้งก่อนและหลังการกำหนดขอบเขตพรมแดนประเทศ ภายใต้นโยบายดังกล่าว ได้ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากหลงลืมประวัติศาสตร์ของตนเอง ไม่เห็นคุณค่า ความสำคัญ และขาดความภาคภูมิใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ท้องถิ่นของตนเองมีอยู่ แต่กลับพยายามที่จะสร้างอัตลักษณ์ความเป็น "ไทย" เพื่อสร้างให้เกิดการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง ตามวิธีคิดกระแสหลักภายใต้นโยบายของรัฐนั่นเอง

แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูป ๑-๑ แสดงเขตปกครองในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ด้วยนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่น ถูกนำมาใช้เป็นแรงดึงดูด หรือ "จุดขาย" ที่ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติสนใจการท่องเที่ยวในเมืองไทยมากขึ้น ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น วัฒนธรรมไต ได้รับการส่งเสริมและยอมรับให้เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัด ดังปรากฏตามสื่อต่าง ๆ การรณรงค์ ของหน่วยงานราชการ และกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เนื่องจากชุมชนชาวไตตั้งถิ่นฐาน อยู่ในดินแดนแถบนี้มานาน แม้แต่การเขียนประวัติศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอนโดยหน่วยงาน ราชการก็ให้การยอมรับว่าชุมชนชาวไตเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างบ้านแปลงเมือง แห่งนี้ (คณะกรรมการจัดการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒๕๔๐) (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ๒๕๔๒) อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ว่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ยังมีกลุ่มวัฒนธรรมย่อยอื่น ๆ อีกมากมาย นอกเหนือจากวัฒนธรรมไต ซึ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมดังกล่าว ปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทนับจากอดีตถึงปัจจุบัน

หมู่บ้านในสอยเป็นชุมชนเกษตรกรรมแห่งหนึ่งในตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัด แม่ฮ่องสอน แม้ว่าชุมชนนี้จะตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง แต่กลับเป็นชุมชนในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า และอยู่ใกล้กับที่พักพิงผู้ลี้ภัยจากรัฐกะเรนีนมากที่สุด ชุมชนในสอยมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี ปัจจุบันมีประชากรประมาณ ๑,๑๒๙ คน (ข้อมูลปี พ.ศ.๒๕๔๕) ซึ่งมีการผสมผสานทางชาติพันธุ์ ระหว่าง ไทยใหญ่ กะเหรี่ยงแดง กะเหรี่ยงขาว จีนฮ่อ และคนเมือง หมู่บ้านนี้เป็นพื้นที่ที่มีประชากร เคลื่อนย้ายเข้า-ออกตลอดเวลา เช่น พ่อค้าต่างถิ่นเดินทางพักแรม ญาติพี่น้องมาเยี่ยมเยียน กลุ่ม คนหนุ่มสาวออกไปศึกษาเล่าเรียน หรือทำงานต่างถิ่น ฯลฯ ซึ่งนอกจากการเคลื่อนย้ายของ ประชาชนสัญชาติไทยแล้ว ยังพบว่ามี การเคลื่อนย้ายผ่านเข้าออกของประชากรต่างสัญชาติ ใน ฐานะที่ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ในชายแดนซึ่งอยู่ติดกับประเทศเมียนมาร์ ดังนั้น ชุมชนในสอยจึงเป็นพื้นที่ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างมาก และมีการปะทะประสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย อยู่ตลอดเวลา

รูปแบบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนในสอยนั้น มีการ เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย พลวัตความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับบริบททางการเมืองไทย และความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศไทยกับประเทศเมียนมาร์อย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะแนวนโยบายของรัฐไทยเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดน ทั้งในแง่การรักษาความมั่นคงภายใน และการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนนโยบายของรัฐบาลเมียนมาร์ต่อชนกลุ่มน้อย ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ชายแดน ซึ่งมีประวัติศาสตร์สืบเนื่องมา ยาวนานนั้น จึงมีความน่าสนใจอย่างมาก เพราะนอกจากจะสะท้อนความเชื่อมโยงกับ ประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ การเมืองในระดับมหภาคแล้ว ยังเผยให้เห็นผลกระทบของการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองดังกล่าว ที่มีต่อชุมชนท้องถิ่น และผู้คนระดับรากหญ้าใน พื้นที่ชายขอบซึ่งไม่ค่อยได้รับความสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ จึงมุ่งที่จะศึกษา ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของอัน
หลากหลายในชุมชนชายแดนไทย ทั้งในด้านการเป็นเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางการผลิต การ
ซื้อขายแลกเปลี่ยน และความสัมพันธ์ทางจารีตประเพณีและวัฒนธรรม และวิเคราะห์ถึงเงื่อนไข
ต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวในแต่ละยุคสมัย ทั้งเงื่อนไขในระดับ
วิถีคิดของผู้คน ไปจนถึงเงื่อนไขทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชาติ ทั้งนี้ โดยใช้
กระบวนการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ เน้นให้สมาชิกในชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ทบทวนและ
บอกเล่าประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในชุมชนของตนเอง ขณะที่ทีมนักวิจัยจะทำ
หน้าที่จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งมีความ
แตกต่างและหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพศ วัย และบทบาทหน้าที่ ตลอดจนทำหน้าที่ สรุปรวเรียง
เรียง และสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น เพื่อเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจ
การเมืองระดับมหภาค

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๑) งานศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างมาก ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์
อันหลากหลายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์อันสืบเนื่องมาแต่อดีต ประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของเมือง
แม่ฮ่องสอนเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ๒ กลุ่ม คือ ไทใหญ่ และกะเหรณี (ยางแดง)^๑
คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (๒๕๔๒:๑๘ - ๑๙) ระบุว่าเมืองแม่ฮ่องสอน
เกิดขึ้นจากคนไต ประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๔ พระเจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี(พระยาเชียงใหม่
มหาวงศ์)ให้เจ้าแก้วเมืองมาออกจับช้างป่า เพื่อนำไปใช้งาน เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางเมืองปาย
เลียบแม่น้ำปายลงไปทางใต้พบพื้นที่ราบป่าโปร่งแห่งหนึ่ง เป็นบริเวณที่หมู่ปามาหากินเป็นจำนวนมาก
เห็นว่าทำเลดีจึงรวบรวมชาวบ้านซึ่งเป็นคนไตที่อยู่กระจัดกระจายมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน
แต่งตั้งชาวไตชื่อ พระกำหม่องเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ตั้งชื่อว่าบ้านโป่งหมู ต่อมาเพี้ยนเป็นปางหมู และ
ปางหมูในที่สุด จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมาส่งลงไปทางใต้ถึงลำห้วยแห่งหนึ่งซึ่งมีชาวไทใหญ่ตั้ง
บ้านเรือนอยู่แล้ว ได้ออกจับช้างป่าบริเวณนั้นแล้วตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าริมลำห้วย ชักชวนชาวไต
ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย ให้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน ตั้งชื่อว่า "แม่ฮ่องสอน" หมายถึง ล่อง
น้ำอันเป็นสถานที่ฝึกสอนช้างป่า

^๑ ชนกลุ่มน้อยในประเทศเมียนมาร์ อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่พม่าเรียกว่ารัฐคะยาห์ แต่พวกเขาเรียกตนเองว่า "กะเหรณี" เป็นกลุ่มที่มี
วัฒนธรรม Karen พุทธศาสนาเถรวาท Karenic มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย เช่น กะยาห์ กะยาง ปะโอ ฯลฯ เอกสารทาง
ประวัติศาสตร์ไทยเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่ารัฐกะเหรี่ยงแดง เรียกผู้คนที่ว่า "ยางแดง"

ขณะเดียวกัน ในแบบเรียน^๖ วิชาประวัติศาสตร์ของกะเรนนี่กลับอ้างว่า การเกิดขึ้นของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเรนนี่ กล่าวคือ ปี พ.ศ.๒๓๗๓ (ค.ศ.1830) เจ้าพุทธวงศ์ ผู้ปกครองเชียงใหม่ได้ ส่งเจ้าแก้วเมืองมา มาดูที่ดินใกล้แม่น้ำสาละวินซึ่งชาวกะเรนนี่ได้อพยพมา เจ้าแก้วเมืองมาได้จัดตั้งหมู่บ้านทางตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในเขตของเชียงใหม่ แต่งตั้งให้ชาวไทใหญ่เป็นหัวหน้าปกครองและเชิญชวนชาวไตและกะเหรี่ยงไปอาศัยที่นั่น สถานที่แห่งนั้นคือแม่ฮ่องสอนในเวลาต่อมา(Castle and Khu Oo Reh 2003)^๗ ส่วน Renard (1923 อ้างในนิติ ๒๕๔๗:๑๕) ระบุว่าในปีเดียวกันนี้ กะเหรี่ยงแดงขยายอิทธิพลเข้าไปในรัฐเล็ก ๆ หลายแห่งของรัฐฉาน และลงมาถึงเมืองแม่ฮ่องสอนและเมืองขุนยวมด้วย โดยบังคับให้เมืองเหล่านี้ ส่งบรรณาการแก่ตนแลกกับการที่ดินจะไม่รุกราน ทำความเสียหายให้แก่เมืองและผู้คน ทำให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่สั่งการให้ราชบุตรซึ่งเป็นหอหน้า(วังหน้า) ส่งเจ้าแก้วเมืองมาไปสำรวจเขตแดนของกะเหรี่ยงแดงในปี พ.ศ. ๒๓๗๔(ค.ศ.1831)นำไปสู่การจัดตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนเพื่อให้เป็นชุมชนของคนไตและเป็นเสมือนด่านหน้า ป้องกันการแผ่ขยายอำนาจของกะเหรี่ยงแดงเข้ามาในเขตแดนเชียงใหม่

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้น รวมถึงวรรณกรรมเชิงประวัติศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอนที่พบโดยส่วนใหญ่ เป็นประวัติศาสตร์ของรัฐ หรือชนชั้นปกครอง ซึ่งที่ไม่ได้สะท้อนภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในท้องถิ่นอย่างชัดเจนนัก ขณะที่งานศึกษาอื่น ๆ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบโดยส่วนใหญ่ ก็มักกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์นั้น ๆ ในบริบทความสัมพันธ์กับรัฐ ภายใต้นโยบายกลืนกลายทางชาติพันธุ์ เช่น วัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวลัวะ บ้านละอูป ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (บุญรัตน์ ๒๕๔๕) การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นไทยของชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านแพ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เปรมพร ๒๕๔๔) แต่ยังไม่พบงานศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างชาติพันธุ์ในระดับท้องถิ่น ที่ศึกษาผ่านวิถีคิด และมุมมองของคนท้องถิ่นเอง และกลุ่มคนเหล่านั้นต่างเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยในประเทศไทย

๒) การข้ามพรมแดนรัฐชาติและพรมแดนทางวัฒนธรรม

ความหมายของคำว่า พรมแดน (border) ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึงเส้นแบ่งเขตแดนของรัฐชาติ (nation border) ตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป ซึ่งพรมแดนนั้นมีหน้าที่จัดระเบียบประชาชนในรัฐให้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ที่แน่นอน นอกจากนั้นแล้ว รัฐยังได้สร้างวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมา เช่น การใช้ภาษาไทย การนับถือศาสนาพุทธ การไหว้ ฯลฯ กำหนดให้วัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์

^๖ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ที่พักพิงผู้ลี้ภัยชาวกะเรนนี่ ชายแดนไทย-เมียนมาร์

^๗ ข้อมูลจากประธานาธิบดีแห่งกะเรนนี่คนล่าสุด Samuel Bani จากการทำวิจัยของเขาในปี ค.ศ.1990 หน้า ๘๗

^๘ อ้างจาก A W Moore "A Question of Karenee". British Government Political and Secret Department, Sept. 1879, page 3

ประจำชาติ (nation identity หรือ nation culture) โดยมุ่งหวังว่าพลเมืองที่อยู่ในพรมแดนแห่งรัฐจะมีการสืบทอดอุดมการณ์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้สมมติฐานว่าวัฒนธรรมนั้นมีความแน่นอนตายตัว ไม่มีการเปลี่ยนแปลง (ปีนแก้ว ๒๕๔๕:๒)

แม้ว่ารัฐจะพยายามใช้พรมแดนเป็นแนวเขตในการควบคุมการเคลื่อนย้ายประชากร โดยมองว่าการที่ประชาชนอยู่หรือเคลื่อนย้ายแบบไม่เป็นที่เป็นทาง หรือโดยไม่ได้รับฉันทานุมัติจากรัฐ ทั้งภายในและข้ามเส้นพรมแดนนั้นเป็นพฤติกรรมที่มีปัญหา แต่ก็มียานศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์จำนวนมากที่ศึกษาในประเด็นการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายของประชาชนต่างสัญชาติ (อานวย ๒๕๔๑, วิทยา ๒๕๔๒) งานเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นความล้มเหลวในการทำหน้าที่ของพรมแดนได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเปิดเผยถึงจำนวนผู้ลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายตามแนวชายแดนที่ไม่เคยลดลงในแต่ละปี เช่น งานของ วิทยา (๒๕๔๒:๓๖) อ้างอิงตัวเลขการประมาณโดยหอการค้าและสภาอุตสาหกรรมจังหวัด ณ วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๐ ว่า มีจำนวนแรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมายถึง ๙๙๒,๐๗๙ คน เฉพาะในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีถึง ๑๓,๘๗๘ คน กรอบคิดของงานศึกษาเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้อุดมการณ์การปกครองแบบรัฐชาติ ซึ่งวิเคราะห์ว่าการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายนั้นเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของชาติ มีอันตรายจากโรคติดต่อที่อาจติดมากับผู้ลักลอบเข้าเมือง เกิดปัญหาการแย่งงานคนไทยทำ ฯลฯ ทั้งนี้ โดยที่อธิบายว่าการลักลอบเข้าเมืองเหล่านี้มีสาเหตุมาจาก การหลบหนีภัยสงคราม แรงกดดันทางเศรษฐกิจ มีญาติพี่น้องชักจูง และการเข้าออกตามแนวชายแดนกระทำได้ง่าย นอกเหนือจากการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายเหล่านี้แล้ว ยังมีกรณีที่รัฐไทยจำกัดละเว้นการใช้กฎหมายยอมให้ผู้หลบหนีการสู้รบจากประเทศพม่าข้ามพรมแดนเข้ามาอยู่ในแผ่นดินไทยกว่า ๒ ล้านคน (พรสุข ๒๕๔๔:๒๙) ซึ่งเป็นไปตามหลักมนุษยธรรมที่รัฐมีอาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ก็มีความมุ่งหวังว่ารัฐไทยจะสามารถผลักดันผู้ลี้ภัยเหล่านั้นกลับสู่ประเทศในเร็ววัน

นอกจากการข้ามพรมแดนโดยผู้คนแล้ว การข้ามพรมแดนโดยวัฒนธรรมก็มีการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น งานศึกษาของประสิทธิ์ ลิปรีชา (๒๕๔๕:๑๖๗-๑๘๖) เรื่องเครือข่ายข้ามพรมแดนรัฐชาติ กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ประสิทธิ์พบว่าตั้งแต่สมัยที่พรมแดนรัฐชาติยังไม่ชัดเจนนักภาวะสงครามได้ทำให้กลุ่มเครือญาติชาวม้งแตกกระจัดกระจายไปอยู่คนละที่คนละทาง ต่อมาเมื่อพรมแดนรัฐชาติถูกกำหนดขึ้นอย่างตายตัว ทำให้ญาติพี่น้องในกลุ่มตระกูลเดียวกันต้องกลายเป็นคนต่างสัญชาติกัน เช่น จังหวัดน่าน สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส แต่ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในสังคมโลกสมัยใหม่ได้เปิดให้กลุ่มเครือญาติเหล่านี้สามารถสืบความสัมพันธ์ของชุมชนเครือญาติ โดยการติดต่อสื่อสารกัน และ การพึ่งพาอาศัยกันได้โดยที่พรมแดนของรัฐชาติไม่อาจตัดขาดหรือแบ่งแยกความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของพวกเขาได้

งานศึกษาเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วเส้นพรมแดนที่รัฐชาติพยายามจะกำหนดให้มีความแน่นอนตายตัวนั้น ในสภาพความเป็นจริงแล้วก็ยังคงมีความยืดหยุ่นหรือเลื่อนไหลได้ ขณะเดียวกันพรมแดนแห่งรัฐไม่สามารถสกัดกั้นการเลื่อนไหลเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน (border crossing) ไม่ว่าจะโดยผู้คน สิ่งของ ความคิด และวัฒนธรรม และการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนนั้น

ได้ทำให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา เพราะแท้ที่จริงวัฒนธรรมที่เคยถูกมองเป็นภาพนิ่งนั้น กลับไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนแต่ละกลุ่ม ซึ่งคนกลุ่มหนึ่ง ๆ อาจมีการปรับเปลี่ยน หยิบยืม ผสมผสาน วัฒนธรรมที่มีอยู่กับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

Lehman (1979) ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวกะยาห์ที่อาศัยอยู่ในชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เขาพบว่าชาวกะยาห์เหล่านั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไปจากอดีตอย่างมาก เช่น มีการทำนาดำ จากเดิมที่ทำไร่แบบย้ายที่ มีการใช้ภาษาไต และภาษาไทยเพิ่มขึ้น แม้ว่าบางส่วนจะยังพูดภาษากะยาห์อยู่ก็ตาม มีการยึดถือปฏิบัติแบบชาวพุทธผสมผสานกับการนับถือผีตามระบบความเชื่อดั้งเดิม ฯลฯ การศึกษาของ Lehman มีข้อค้นพบคล้ายกับ Hinton (1979) ที่ศึกษาชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน Hinton ก็พบว่าชาวกะเหรี่ยงมีการปรับตัวทางวัฒนธรรมอย่างมากเพื่อให้เข้ากับชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ร่วม ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะกำหนดว่าใครใช้ หรือไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ หรือวัฒนธรรมแท้ (authentic) ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นคืออะไร ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมนั้นมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งยังสามารถผสมกลมกลืน (assimilation) เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้นั่นเอง

งานของ Edmund Leach (1954) เรื่อง Political System of Highland Burma ถูกอ้างอิงอย่างมาก และเชื่อว่ามีอิทธิพลต่องานศึกษา ๒ ฉบับข้างต้น Leach ศึกษาคนคะฉิ่นในพม่า และพบว่าคนที่นี่บางครั้งก็อ้างตัวเองเป็นคะฉิ่น แต่บางครั้งก็อ้างตัวเองเป็นคนฉาน ซึ่งความเป็นคะฉิ่น และความเป็นฉานนั้นต่างกันตรงที่เขามีความสัมพันธ์ทางอำนาจ ในด้านการเมืองการปกครอง เมื่อใดที่คนคะฉิ่นจัดการปกครองที่มีความเท่าเทียมทางอำนาจ เขาจะรู้สึกเป็นคะฉิ่นมาก แต่เมื่อไรที่เขาจัดความสัมพันธ์กันเป็นแบบอุปถัมภ์ มีชนชั้นมีความแตกต่าง เขาก็มีลักษณะเป็นฉาน ดังนั้นความเป็นคะฉิ่น หรือเป็นฉาน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเครื่องแต่งกาย ภาษาพูด แต่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางอำนาจ Keyes (1979: 5) สนับสนุนแนวคิดนี้อย่างมาก เขามองว่าลักษณะทางชาติพันธุ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ โดยเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร เช่น คนจีนในประเทศไทยจะแสดงความแตกต่างจากคนไทยเมื่อเขาหางานทำ แต่คนจีนนั้นอาจจะแสดงตัวเป็นคนไทยเพื่อให้แตกต่างจากคนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในสถานการณ์ที่มีการชิงทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ภายใต้แนวความคิดนี้ อานันท์ (๒๕๔๒:๒๓) เห็นว่าในกรณีภาคเหนือของประเทศไทย จินตนาการทางวัฒนธรรมจะถูกหยิบขึ้นมาใช้ในสถานการณ์ที่มีการแย่งชิงทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ ปัญญา แรงงาน ฯลฯ เป็นกรณีที่สังคมเกิดความไม่เสมอภาค หรือเกิดความสับสนในการกระจายทรัพยากรเหล่านี้ จะเกิดปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity) ทันทึ

แนวความคิดพื้นฐานที่ว่าวัฒนธรรมสามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้นั้น มีอิทธิพลต่องานศึกษาของคนไทยหลายคน โดยเฉพาะการศึกษาอัตลักษณ์ (Identity) ของกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ชายขอบ ในฐานะที่อัตลักษณ์เป็นการกำหนดตัวตนเพื่ออ้างอิงกับชุมชนทางวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนเองมีวัฒนธรรมร่วมกับชุมชนนั้นหรือไม่ เช่น

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทยพม่า ของวันดี (๒๕๔๕ : ๒๑๙-๒๔๗) โดยใช้แนวคิดของเฟรดริก บาร์ท ที่มองว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นสำนึกที่ถูกสร้างขึ้น โดยกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นผู้เลือกอัตลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อแยกแยะกลุ่มตนกับกลุ่มชาติพันธุ์ อื่น ๆ โดยเรียกว่าเป็นการสร้าง “พรมแดนทางชาติพันธุ์” (ethnic boundary) วันดีศึกษาการสร้างชุมชนชาวไทยใหญ่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ของรัฐไทย แนวชายแดนไทย-พม่า มีการเลือกสรรจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์บางเรื่องมาสืบทอด ได้แก่ เรื่องราวการสร้างชาติไทยใหญ่ของเจ้าฟ้าเสือข่าน ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ที่สัมพันธ์กับกษัตริย์ไทยคือสมเด็จพระนเรศวร เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่ทำให้รัฐไทยใหญ่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐบาลพม่า นอกจากนี้ยังมีการสืบทอดทางวัฒนธรรม โดยการเรียนภาษาไทยใหญ่ การผลิตสื่อการเมือง บทเพลงชาติใด การรื้อฟื้นประเพณีเก่า ทั้งนี้พรมแดนทางวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางการเมือง ในเหตุการณ์สำคัญ ๒ ประการ คือ หลังจากสัญญาเวียงปางหลวงในช่วงที่อยู่ภายใต้อำนาจของขุนส่า อัตลักษณ์ถูกใช้สร้างสำนึกความเป็นชาติของกลุ่มตนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นแรงผลักดันในการกู้ชาติ แต่เมื่อขุนส่าวางอาวุธและอำนาจผู้ปกครองพรมแดนเปลี่ยนไปเป็นรัฐบาลพม่า อัตลักษณ์เปลี่ยนไป จากเนื้อหาที่ทำทลายอำนาจรัฐพม่าโดยตรง แต่หันมาเชื่อมต่อประนีประนอมกับรัฐไทยมากขึ้น

งานศึกษาวัฒนธรรมตามแนวชายแดนไทยที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งคืองานของนิติ ภวัครพันธุ์ (๒๕๔๗:๑-๕๔) เรื่อง *แปลงความทรงจำใด สร้างความเป็นไทย* เขาพบว่าคนใดในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการสืบทอดทางวัฒนธรรมความเป็นไทยใหญ่มาอย่างยาวนาน ด้วยภาษา เครื่องแต่งกาย พิธีกรรม การไปมาหาสู่ของผู้คนข้ามพรมแดน และการสืบทอดความทรงจำทางประวัติศาสตร์ แต่แล้ววัฒนธรรมเหล่านั้นก็ถูกแทนที่ด้วยการสร้างสำนึกความเป็นไทยของรัฐบาล เช่น การออกระเบียบห้ามผู้ชายตามพรมแดนไว้ผมยาว ในปี พ.ศ.๒๕๒๗ การเปลี่ยนรูปแบบพิธีลอยกระทง รวมถึงการแทรกแซงและครอบงำด้วยระบบเศรษฐกิจ การค้า และเทคโนโลยีสมัยใหม่ แม้ว่าเขาจะไม่ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเด่นชัดในงานศึกษาชิ้นนี้ แต่ในบทความเรื่อง “บางครั้งก็เป็นคนไทย บางครั้งก็ไม่ใช่ อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่แปรผันได้” (นิติ ๒๕๔๑:๒๑๕-๒๕๑) ก็ชี้ว่าเขาไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐพยายามสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติ (nation identity) โดยละเลยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน รวมถึงการคำนึงถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างกลุ่มที่มีมายาวนาน เขาเชื่อว่าความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกลุ่มต่างวัฒนธรรมทำให้อัตลักษณ์แห่งตัวตนของคนในชาติมีความยืดหยุ่นและผันแปรได้ ทำให้ต่างฝ่ายต่างยอมรับซึ่งกันและกัน ยอมรับที่จะมีความแตกต่างออกไป ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ในการศึกษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ หรือตัวตนของกลุ่มคนต่าง ๆ ในบริบทของสังคมไทยนั้น มีนักวิชาการไทยหลายท่านที่ชี้แนะแนวทางไว้อย่างน่าสนใจ เช่น อานันท์ (๒๕๔๒: ๑๙) เสนอว่า การศึกษาในมิติวัฒนธรรม จะต้องเน้นที่การค้นคว้าวิถีคิดของกลุ่มหรือผู้ที่ศึกษา แต่ไม่ใช่การศึกษาวิถีชีวิตที่เป็นภาพกว้างและหยุดนิ่ง ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมบางประการไม่ใช่ความจริงแท้ ไม่ใช่สาระหรือแก่น แต่อาจเป็นภาพสะท้อนความจริง (representation) ที่ถูกสร้างขึ้นมา

และกำกับด้วยการเมืองของการสะท้อนความจริง หรือ การเมืองของมายาคติ ที่ต่างฝ่ายต่างสร้าง ภาพสะท้อนความจริงของตนเองขึ้นมาเพื่อตอบโต้กัน โดยกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าพยายามที่จะเข้าไปปกครองหรือครอบครองกลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่า ซึ่งภาพตัวตนนั้นจะแสดงความเหนือกว่าของกลุ่มที่มีอำนาจมากกว่าเหล่านี้ ขณะที่กลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่าก็พยายามสร้างภาพตัวตนของตนเองขึ้นมาตอบโต้ การสร้างวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ประจำชาตินั้น เน้นให้เกิดการผสมกลมกลืน หรือทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ แต่ละเลยกลุ่มคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เล็ก ๆ หลายกลุ่ม ซึ่งมักอยู่บริเวณชายขอบหรือชายแดน มีบทบาทในประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นแนวกันชนให้กับรัฐ เป็นคนที่เดินทางข้ามแดนของรัฐชาติ คนเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจทั้งจากทางวิชาการและจากรัฐงานศึกษาที่ให้ความสำคัญกับคนกลุ่มนี้จะทำให้คนที่ถูกละเลยหรือถูกเบียดขับในกระบวนการพัฒนาซึ่งอยู่ในพื้นที่ชายขอบ และมีศักดิ์ศรีในการดำรงชีวิตที่เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนชายแดนไทย รวมถึงพลวัตการจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ทั้งในด้านการเป็นเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางการผลิต การซื้อขายแลกเปลี่ยนและความสัมพันธ์ทางจารีตประเพณีและวัฒนธรรม
๒. ศึกษาประวัติศาสตร์และการจัดความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับอำนาจต่าง ๆ ที่ซ้อนทับอยู่ในพื้นที่ เช่น อำนาจของรัฐล้านนา รัฐไทย รัฐพม่า กองกำลังกู้ชาติ ฯลฯ
๓. วิเคราะห์การให้ความหมายต่อ “พรมแดน” ของผู้คนในพื้นที่ชายแดน ว่าสอดคล้องหรือขัดแย้งต่อ “พรมแดน” ในความหมายของรัฐอย่างไร และการให้ความหมายนั้นได้ทำให้เกิดการรวมพวก หรือกีดกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร
๔. สังเคราะห์และวิเคราะห์เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวในแต่ละยุคสมัย ทั้งเงื่อนไขในระดับวิถีคิดของผู้คน ไปจนถึงเงื่อนไขทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชาติ

คำถามหลักในการวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลายในชุมชนชายแดนไทยมีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขอะไร และในบริบทของทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชาติอย่างไร

ระเบียบวิธีวิจัย

ตามแผนของการวิจัยกำหนดไว้ว่าจะใช้กระบวนการศึกษาวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยจัดกระบวนการให้สมาชิกในชุมชนซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน แต่เมื่อได้ลงพื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยแล้ว พบว่า ไม่สามารถดำเนินการตามแผนดังกล่าวได้ เนื่องจาก

สมาชิกในชุมชนมีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ไม่สามารถมาร่วมประชุมในเวลาเดียวกันได้อย่างพร้อมเพรียง อีกทั้งกระบวนการดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ ดังนั้น จึงได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการวิจัย โดยเน้นใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก การพูดคุยแลกเปลี่ยน แบบไม่เป็นทางการ ร่วมกับการสังเกต โดยที่มิวิจัยใช้เข้าไปใช้เวลาอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องครั้งละ ประมาณหนึ่งสัปดาห์เป็นประจำทุกเดือน ทั้งนี้ ยังมีสมาชิกในชุมชนอีก ๒ คนที่เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในครั้งนี้ ร่วมกับผู้ช่วยนักวิจัยอีก ๒ คนที่เป็นผู้ลี้ภัยจากศูนย์อพยพซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์จากศูนย์อพยพนั้น มีประวัติศาสตร์บางประการร่วมกับชุมชนในสอยแห่งนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้กำหนดขึ้นโดยเน้นให้มีความแตกต่าง และหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพศ วัย อาชีพ บทบาทหน้าที่ในชุมชน และสถานะทางสังคม เช่น ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส คนขับรถ เกษตรกร นายจ้าง ลูกจ้าง ผู้ไร้สัญชาติ ยาวชน ผู้สูงอายุ ชาวไต ชาวกระเหรี่ยง จีนฮ่อ ว่า ฯลฯ โดยพยายามพูดคุยแบบไม่เป็นทางการเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อทบทวนและบอกเล่าประวัติศาสตร์ของตนเอง พร้อมทั้งร่วมวิเคราะห์เงื่อนไขปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์เหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ที่มิวิจัยสามารถเข้าถึงวิถีคิดของผู้คนที่หลากหลายในบริบทเงื่อนไขที่แตกต่างกัน และเพื่อให้มองเห็นถึงความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ทางเศรษฐกิจการเมืองระดับมหภาคได้ทำการศึกษาโดยการทบทวนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมด้วย

สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

หมู่บ้านในสอย ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านชายแดนไทย-พม่า ชุมชนมีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี จากข้อมูลหมู่บ้านปี พ.ศ.๒๕๔๕ มีประชากรประมาณ ๑,๑๒๙ คน ๒๗๕ หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น ๑๕ กลุ่มบ้านย่อย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนชายแดนไทย ตลอดจนประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น
๒. เข้าใจบริบทเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวในแต่ละยุคสมัย ทั้งเงื่อนไขในระดับวิถีคิดของผู้คน ไปจนถึงเงื่อนไขทาง สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชาติ
๓. มีฐานข้อมูลเบื้องต้นที่จะเป็นประโยชน์ในการวางทิศทางการพัฒนาบนพื้นฐานของการสร้างความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์อย่างสร้างสรรค์

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ๑ ปี

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในรายงานการวิจัย แบ่งออกเป็น ๘ บท ดังต่อไปนี้

บทที่ ๑ ที่มาและความสำคัญของปัญหา ในการศึกษาวิจัย วัตถุประสงค์ และโจทย์คำถามของการวิจัย ตลอดจนการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ ๒ หมู่บ้านในสอย ชุมชนชายแดนไทย ผังตะวันตก เป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยบริบททางภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

บทที่ ๓ ชุมชนในสอยในยุคการตั้งถิ่นฐาน (ก่อน พ.ศ.๒๕๖๘ - ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒)

บทที่ ๔ พรหมแดน และสัญญาภาคของอำนาจ เป็นยุคของการขยายตัวทางการค้า และการขยายชุมชน ช่วงทศวรรษ ๒๕๕๐ - ต้นทศวรรษ ๒๕๖๐

บทที่ ๕ การต่อรองบนเส้นพรหมแดน ในยุคสงครามเย็น ต้นทศวรรษ ๒๕๖๐ - พ.ศ.๒๕๖๘

บทที่ ๖ พรหมแดนกับความเป็น "คนไทย" เป็นยุคของการสู้รบตามแนวชายแดนและการปิดตลาดชายแดน พ.ศ.๒๕๖๘ - ๒๕๖๘

บทที่ ๗ คนในสอย กับ "คนในศูนย์" เป็นยุคของการจัดตั้งศูนย์อพยพ และหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว พ.ศ.๒๕๖๘ - ปัจจุบัน

บทที่ ๘ บทสรุป สังเคราะห์และวิเคราะห์เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ดังกล่าวในแต่ละยุคสมัย ทั้งเงื่อนไขในระดับวิถีคิดของผู้คน ไปจนถึงเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองระดับชาติ

บทที่ ๒

หมู่บ้านในสอย

ชุมชนชายแดนไทย ผังตะวันตก

หมู่บ้านในสอย ตั้งอยู่ในเขตตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า ทางด้านตะวันตกของภาคเหนือ หมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ ๓๐ กิโลเมตร ถัดจากหมู่บ้านเข้าไปเพียง ๒ กิโลเมตร มีหมู่บ้านชาวกระยัน (ชาวปะดอง หรือที่เรียกกันทั่วไปว่ากะเหรี่ยงคอยาว) ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะ เป็นชุมชนชั่วคราวที่มีประชากรประมาณ ๕๐ หลังคาเรือน และลึกเข้าไปในเขตภูเขาทางทิศตะวันตก อีกประมาณ ๕-๖ กิโลเมตร เป็น "พื้นที่พักพิงชั่วคราว" ของ "ผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบ" จากรัฐกะเรนนี้ประเทศพม่า ซึ่งชาวบ้านในสอยเรียกว่า "ศูนย์อพยพ"

ภูมิประเทศของหมู่บ้านในสอยโดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา และที่ดอนบริเวณเชิงเขา มีลำห้วยแม่สอย และห้วยริน ไหลผ่านหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคของชุมชน ชื่อหมู่บ้าน เรียกตามชื่อแม่น้ำ ชื่อบ้านในสอย หมายถึงหมู่บ้านที่อยู่ด้านในน้ำสอย โดยมีหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านเรียกว่า บ้านสอยนอก หรือบ้านสบสอยที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำสอย ตามภาษากระเหรี่ยงแดงเรียกแม่น้ำสอยว่า "มุช่วย" และเรียกหมู่บ้านในสอยว่า "มุช่วยดอ" ซึ่งคำว่า "ดอ" นั้นหมายถึงหมู่บ้าน

ที่ตั้งของหมู่บ้านแห่งนี้ นับเป็นพื้นที่ราบช่วงสุดท้ายทางทิศตะวันตกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะถัดจากหมู่บ้านแห่งนี้ไปจะเป็นที่ราบสูงเชิงเขา และภูเขาสูงสลับซับซ้อนซึ่งเป็นเขตติดต่อกับประเทศพม่า ในอดีตชุมชนแห่งนี้จึงเป็นจุดพักที่สำคัญสำหรับผู้ที่เดินทางไปยังฝั่งพม่า เพราะถัดจากนี้ไปก็ต้องเดินขึ้นภูเขาที่สูงชันโดยไม่มีที่ราบที่จะสามารถแวะพักระหว่างทางได้อีก

หมู่บ้านมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านไม้สะเป หมู่ที่ ๔ ต.ปางหมู
ทิศตะวันตกเฉียงใต้	ติดกับ	รัฐกะเรนนี้ ^๕ สหภาพพม่า
ทิศตะวันออกเฉียงใต้	ติดกับ	บ้านสบสอยหมู่ที่ ๗ ต.ปางหมู
ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	ติดกับ	บ้านดอยแสง หมู่ที่ ๑๓ ต.ปางหมู

^๕ รัฐกะเรนนีอยู่ถัดจากรัฐฉานลงมาทางด้านใต้ ก่อนถึงรัฐกะเหรี่ยง จัดเป็นรัฐขนาดเล็ก เมื่อเทียบกับรัฐชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ (พื้นที่ทั้งหมด ๑๑,๗๓๐ ตารางกิโลเมตร) รัฐกะเรนนีถูกรัฐบาลพม่าเปลี่ยนชื่อเป็นรัฐกะยาห์ แต่คนกะเรนนินิยมเรียกว่ารัฐกะเรนนีมากกว่า เพราะมีความหมายครอบคลุมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายภายในรัฐ ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะชาวกระยัน คนไทยมักเรียกชาวกระเรนนี้ว่ากะเหรี่ยงแดง

รูป ๒-๑ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านในสอย ด.ปางหมู อ.เมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ติดกับชายแดน และมีแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว โดยปกติจึงมีผู้คนสัญจรผ่านเข้าออกเป็นจำนวนมาก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือผู้พลบหนี้ยจากการสู้รบ เจ้าหน้าที่ทหารซึ่งมีศูนย์ปฏิบัติงานอยู่บริเวณท้ายหมู่บ้านในสอย ในศูนย์อพยพ และที่บ้านไม้สะเป่ ซึ่งเป็นแนวพรมแดนไทย-พม่า ผู้ลี้ภัยจากศูนย์อพยพ และชาวบ้านในสอยเองที่เดินทางไปมาหาสู่กับญาติพี่น้องในศูนย์อยู่เป็นประจำ

แม้ว่าจะจะเป็นหมู่บ้านชายแดน แต่ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในชุมชนแห่งนี้มีความสะดวกสบายพอสมควร มีระบบประปาภูเขาที่ส่งน้ำไปยังทุกหลังคาเรือน มีไฟฟ้า ถนนคอนกรีต โทรศัพท์สาธารณะ วัดไทใหญ่ โรงเรียนซึ่งเปิดสอนถึงชั้น ม.๓ รวมถึงการมีรถโดยสารประจำทางผ่านเข้าออกทุกวัน

รูป ๒-๒ สาธารณูปโภคในหมู่บ้านโนนสวย

ตาราง ๒-๑ แสดงข้อมูลสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน

วัน/เดือน/ปี	ประเภท/ชื่อ	หน่วยงานที่ก่อสร้าง	หมายเหตุ
ประมาณ ๘๐ ปีที่แล้ว	วัด	หมื่นหมาย สันติกรรม	หมื่นหมาย สันติกรรม เอลูกบุญธรรมมาบวชเณร พอเณรอายุได้ ๒๐ ปี ก็บวชเป็นพระชื่อ พระอธิการคำเที่ยง นันทิโย เป็นเจ้าอาวาสคนแรก ส่วนเจ้าอาวาสคนที่ ๒ คือ พระครูท่งวย เป็นได้ ๕ ปีก็มรณภาพ เจ้าอาวาสคนที่ ๓ และเป็นเจ้าอาวาสคนปัจจุบันคือ หลวงพ่อใจเล็ก
๒๑ ส.ค. ๒๔๗๐	โรงเรียน	นายอำเภอเมือง และ ศึกษาธิการอำเภอเมือง	เริ่มแรกก่อตั้งอาศัยบริเวณศาลาวัด มีนายจันทร์หา แน่นอุตร เป็นครูใหญ่ และนายจันทร์ดี ชัยวิบูลย์ เป็นครูสอน มีนักเรียน ๒ ห้อง (ก,ข) ใช้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลตำบลปางหมู (ในสอย) นายเปลี่ยน สิทธิเวช นายอำเภอเมือง และนายศรีชื่อ สุรินทร์ดี ศึกษาธิการอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๒๘ เม.ย. ๒๔๘๑	โรงเรียน		ครูใหญ่และผู้ใหญ่บ้าน (นายหมื่นหมาย สันติกรรม) ซื้อที่ดิน ๑๒ ไร่ สร้างโรงเรียนโดยใช้เงิน ๒๕๐ บาท
๒๕๑๑	สถานีตำรวจ	โครงการชุมชน	ก่อสร้างครั้งแรกโดยงบประมาณจากโครงการเอกชนจากประเทศสหรัฐอเมริกา มีกำลังพลตำรวจชุดละ ๒-๓ นาย หมุนเวียนพลัดเปลี่ยนกันชุดละ ๑๕ วัน ปี ๒๕๓๕ ดต.ถวิล อุ่นนุช มาอยู่ประจำ ปี ๒๕๔๗ ก็มี ส.ต.อ.พนม ราชิ มาอยู่ประจำและมีพลตำรวจอีก ๒ นาย จนถึงปัจจุบัน
๒๕๐๘	อนามัย	สำนักงานผดุงครรภ์	ก่อตั้งโดยนางเมืองอินทร์ วงศ์สาย ซึ่งมาเป็นหมอคนแรก จากนั้นก็ก่อสร้างเพิ่มเติม เป็นสถานอนามัยทั่วไป ในปี ๒๕๑๓ และปรับปรุงอีกครั้งในปี พ.ศ.๒๕๕๐ ปัจจุบันมีนายศรีมูล จันทร์แก่น เป็นหัวหน้าดูแลรับผิดชอบบริการรักษา ๓ หมู่บ้าน (ในสอย, ดอยแสง, ไม้สะเป)
๒๕๑๘-๑๙	ถนน (ลูกรัง)	รพช.	
๒๕๓๒	ไฟฟ้า	กฟภ.	
๒๕๓๕	โทรศัพท์	ทศท.	โทรศัพท์หมู่บ้าน
๒๕๓๖	ระบบน้ำ : ประปาภูเขา	ภาษีอากรของ ชาวบ้าน และบ ราชการ	ก่อนหน้านั้นใช้น้ำจากบ่อบาดาล มีปัญหาหน้าไม่พอในหน้าแล้งจึงทำประปาภูเขา แต่ใช้กันเฉพาะป๊อก ๑๔-๑๕
๒๕๓๘	โทรศัพท์	ทศท.	โทรศัพท์สาธารณะทางไกล
๒๕๔๐	ถนนลาดยาง	รพช.	เริ่มก่อสร้างปี พ.ศ.๒๕๔๐
๒๕๔๑	ประปาหมู่บ้าน	สาธารณสุขจังหวัด	ระบบประปาภูเขามีปัญหา ท่ออุดตัน หน้าฝนท่อหลุดบ่อบ่อย จ่ายน้ำไม่เพียงพอ ไม้สะอาด หน่วยงานสาธารณสุขที่มีอยู่จึงมาสร้างประปาให้
๒๕๔๒	โบสถ์คริสต์	คริสจักรเพนเตคอส แม่ฮ่องสอน	สังกัดคณะพระกิตติคุณสมบูรณ แห่งประเทศไทย กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่ พระวาจาของพระเจ้า หรือเผยแพร่ศาสนา (คริสต์)

๒๕๔๔	กองทหาร มี ๒ จุด (หัวและท้ายหมู่บ้าน)	-	ดต.ถวิล ทำเรื่องขอกองกำลังทหารไปที่ พันเอกสุรเชษฐ์ ที่พิษณุโลก เนื่องจากในปีนั้นสถานการณ์ตามชายแดนไม่สงบ มีคนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก มีการยิงกันในหมู่บ้าน กองกำลังทหารกลุ่มแรกมาจากพิษณุโลกมาอยู่ประมาณ ๑ เดือน จากนั้นก็เป็นกองทหารจากเชียงดาว, ค่ายกาวิละ, ลำปาง, ปาย, หมุนเวียนกันมาจนถึงชุดปัจจุบันเป็นกองทหารจากเชียงราย

วัฒนธรรม และชาติพันธุ์

จากข้อมูลหมู่บ้านปี พ.ศ.๒๕๔๕ หมู่บ้านในสอยมีประชากรประมาณ ๑,๑๒๙ คน ๒๗๕ หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น ๑๕ กลุ่มบ้านย่อย เนื่องจากเป็นชุมชนชายแดนที่มีการเคลื่อนย้ายเข้าออกของผู้คนอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนในสอยจึงมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลายอาศัยอยู่ร่วมกัน วัฒนธรรมและประเพณีที่โดดเด่นของชุมชนในสอยคือวัฒนธรรมตามแบบชาวไตนับถือพุทธศาสนา มีวัดไตตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ ๑ รูป เป็นพระชาวไตซึ่งเป็นคนท้องถิ่นของชุมชนนี้ ชาวบ้านมักจะประกอบกิจกรรมทางศาสนาพุทธในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป แต่อาจจะมีรายละเอียดของพิธีกรรมบางประการที่แตกต่างออกไปบ้าง

สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีหลากหลายชาติพันธุ์นั้น หากมองด้วยสายตา โดยสังเกตจากเครื่องแต่งกายหรือฟังสำเนียงภาษาพูดจะไม่สามารถสรุปได้ว่าผู้ที่ได้พบเห็นนั้นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อะไร จนกว่าจะได้มีการพูดคุยและลำดับเครือญาติกันเสียก่อน เนื่องจากประชากรในชุมชนนี้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมอย่างมาก ตัวอย่างเช่น ผู้ที่แต่งกายเหมือน “คนเมือง” ทั่วไป หรือนุ่งผ้าซิ่นสวมหมวกปลายแหลมแบบชาวไต พูดภาษาไทยใหญ่ เข้าวัดและปฏิบัติศาสนกิจแบบชาวพุทธแท้จริงแล้วอาจมีพ่อและแม่เป็นชาวกะเหรี่ยงแดงก็ได้ ทั้งนี้การแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และการแสดงออกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะกล่าวในบทต่อ ๆ ไป

อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยพยายามจะสำรวจคร่าว ๆ โดยการสอบถามจากตัวชาวบ้านเอง และการสืบสาวกลุ่มเครือญาติและสายตระกูลทำให้อาจพอแยกแยะได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนนี้ยึดปฏิบัติตามวัฒนธรรมไตเป็นหลัก ซึ่งหมายถึงการใช้ภาษาพูด การแต่งกาย และการปฏิบัติตามจารีตประเพณีต่าง ๆ ประชากรกลุ่มนี้มักจะนิยามตนเองว่าเป็นคนไทยที่ตั้งถิ่นฐานในชุมชนในสอยมาแต่ดั้งเดิม หรืออพยพมาจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน โดยส่วนใหญ่ได้รับสัญชาติไทยและมีบัตรประชาชนไทย ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่ได้รับบัตรประชาชนในช่วงที่ทางการได้เข้ามาสำรวจ ชิ่นทะเลเบียน และจัดทำบัตรประจำตัวให้ในหมู่บ้าน และมีบางส่วนที่ได้รับสัญชาติไทยมาก่อนหน้าที่จะมาอยู่ในบ้านในสอยแล้ว แต่ก็มีชาวไตอีกบางส่วนที่ไม่ได้รับการพิจารณาสัญชาติบุคคลให้เป็นพลเมืองไทย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในกลุ่มบ้านที่ ๑๕ (ต่อไปจะเรียกว่า ไตบ็อก ๑๕) ซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพมาหลังสุด และมีบางส่วนที่กระจายอยู่ตามกลุ่มบ้านอื่น ๆ ซึ่งต่างมีที่มาที่แตกต่างหลากหลายกันไป

กลุ่มประชากรอีกกลุ่มซึ่งมีจำนวนประชากรรองลงมาจากกลุ่มวัฒนธรรมไต คือ กลุ่มที่ยึดถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมกะเหรี่ยงแดง หรือกะเรนนี้ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วกลุ่มนี้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่แยกย่อยลงไปอีก ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด เครื่องแต่งกาย หรือจารีตประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ กล่าวคือ กลุ่มชาติพันธุ์ที่เดิมอาศัยอยู่ในรัฐกะเรนนี้นั้นมีอยู่ด้วยกันถึง ๑๐ กลุ่ม เช่น กะยาห์ ปะกูหรือกะเหรี่ยง เกกองหรือปะดอง กะยาห์ลี ฯลฯ (แบบเรียนประวัติศาสตร์กะเรนนี้ ชั้นที่ ๕) ลักษณะร่วมกันหลัก ๆ คือการที่พวกเขาอ้างอิงแหล่งที่มาหรือบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองหรือบรรพบุรุษว่ามาจากรัฐกะเรนนี้ในประเทศพม่า โดยมีช่วงเวลาในการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนในสอยในลำดับเวลาที่แตกต่างกันไป และโดยส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับบัตรประจำตัวประชาชนชาวไทย แต่เป็นบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง หรือ "บัตรสีฟ้า" ประชากรกลุ่มนี้มีทั้งส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์ และนับถือผีตามความเชื่อดั้งเดิม แต่โดยส่วนใหญ่ก็จะเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาของชุมชนตามแบบอย่างวัฒนธรรมชาวไต มีชาวกะเหรี่ยงแดงบางครอบครัวถึงกับให้บุตรชายของตนเองบวชเณร หรือบวชพระ ซึ่งจะต้องทำพิธีบอยส่งลงตามแบบวัฒนธรรมชาวไต ขณะเดียวกันหากในศูนย์อพยพมีการประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมดั้งเดิมชาวกะเรนนี้ครอบครัวเดียวกันนี้ก็จะไปเข้าร่วมด้วยเช่นกัน

สำหรับการใช้ภาษาพูด หากพูดคุยกันภายในครอบครัวประชากรกลุ่มนี้จะพูดทั้งภาษากะเหรี่ยงแดง และภาษาไต แต่หากพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่เป็นชาวไต ส่วนใหญ่แล้วจะใช้ภาษาไตเป็นภาษาหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กวัยรุ่นจะนิยมใช้ภาษาไตมากกว่าภาษากะเหรี่ยงแดง แม้แต่การพูดคุยกับพี่น้อง หรือเพื่อนบ้านซึ่งต่างมีพ่อแม่เป็นชาวกะเหรี่ยงแดงเหมือนกันก็ตาม ส่วนเด็กเล็กที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้จำนวนมากแม้ว่าจะมีบุพการีเป็นชาวกะเหรี่ยงแดง แต่ก็จะไม่ค่อยยอมใช้ภาษากะเหรี่ยงแดงในครอบครัวของตนเอง กลับใช้ภาษาไตตามแบบเพื่อนที่โรงเรียน และเพื่อนบ้าน ในเรื่องเครื่องแต่งกาย จะเป็นไปตามความสะดวกของผู้ที่เลือกสวมใส่และโอกาสต่าง ๆ โดยไม่ได้ยึดติดอยู่กับลักษณะทางชาติพันธุ์ แต่เป็นลักษณะผสมผสานทั้งการสวมใส่ หรือผ้าถุงแบบกะเหรี่ยง หรือแบบไต หรือสวมเสื้อยืด หรือเสื้อชนิดอื่น ๆ แต่หากมีช่วงพิธีกรรมสำคัญ ชาวบ้านก็จะพิถีพิถันในการเลือกเครื่องแต่งกายเป็นพิเศษ คือถ้าเข้าร่วมพิธีแบบไต ก็มักจะสวมเสื้อผ้าแบบไต แต่หากไปร่วมพิธีของกะเหรี่ยงแดงในศูนย์อพยพก็จะเลือกใส่ชุดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ชุดกะเหรี่ยง หรือกะยาห์ นอกจากนี้ เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการเลือกเครื่องแต่งกายยังขึ้นอยู่กับการมี หรือไม่มีเสื้อผ้าที่จะสวมใส่ด้วย เพราะชาวกะเหรี่ยงแดงจำนวนมากที่มาอยู่ในสอยเป็นเวลานานไม่มีโอกาสทอผ้าเพื่อตัดเย็บชุดแต่งกายประจำชาติพันธุ์ของตนเอง และบางชุดก็ไม่สามารถหาซื้อได้ เช่น ชุดของชาวกะยาห์ (รูป ๒-๓) ชาวบ้านจึงเลือกที่จะสวมใส่เครื่องแต่งกายตามสะดวกและตามความสามารถที่ตนเองจะจัดหามาได้

รูป ๒-๓ ชุดแต่งกายของผู้หญิงชาวกะยาห์

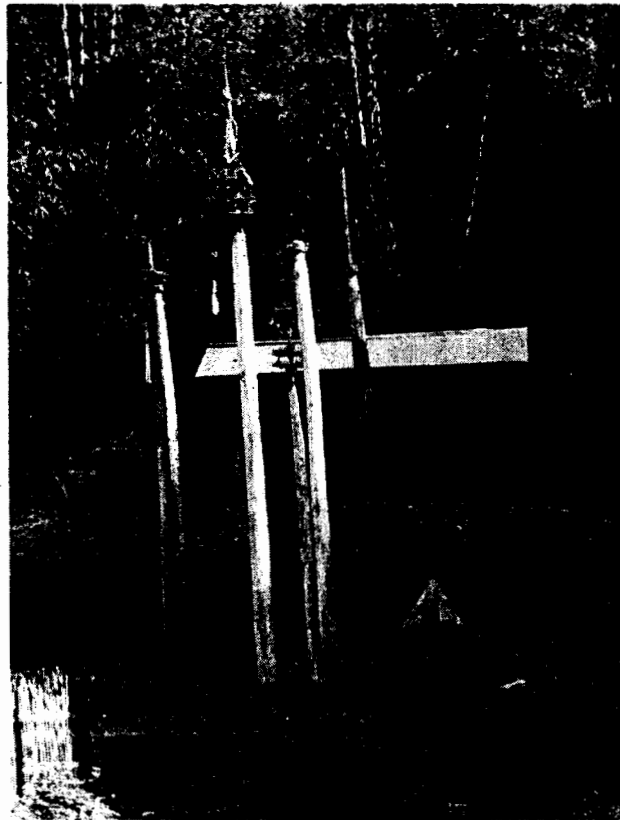
นอกจากประชากรสองกลุ่มวัฒนธรรมหลักดังกล่าวแล้ว ยังมีประชากรที่ระบุว่าตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อีก เช่น กลุ่มจีนฮ่อ กลุ่มปกากญอหรือกะเหรี่ยงขาว ไตลื้อ คนเมือง ว่า และคนไทยภาคกลาง เป็นต้น ประชากรกลุ่มนี้มีจำนวนไม่มากนัก บางส่วนจะพยายามสืบทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองเอาไว้ เช่น การนับถือผีประจำตระกูล หรือการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี แต่ก็มักจะต้องกระทำเพียงลำพัง หรือกระทำร่วมกับสมาชิกในครอบครัวของตนเองโดยไม่มีเพื่อนบ้านมาเข้าร่วม ในทางกลับกันกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะถูกเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีของชาวไตโดยที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ ซึ่งมีทั้งผู้ที่ยินดีและไม่ยินดีที่จะเข้าร่วมเพราะขัดกับความเชื่อและประเพณีของตน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าวัด ฟังธรรม ร่วมสมทบเงินทำบุญ ฯลฯ ทั้งนี้เพราะผู้นำและชาวบ้านคนอื่น ๆ จะกำหนดว่าเป็นประเพณีของชุมชนที่สมาชิกทุกคนจะต้องให้ความร่วมมือ ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มประชากรที่มีวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้อาจไม่สามารถสืบทอดประเพณีหรือพิธีกรรมเหล่านี้ให้แก่คนรุ่นลูกหลานได้ต่อไป ดังเช่น ดีฟานซิน ซึ่งเป็นชาวจีนฮ่อ ยังคงประกอบพิธีไหว้พระจันทร์เป็นประจำทุกปี ซึ่งแม้ลูก ๆ ของเขาจะเข้าร่วมพิธีด้วยแต่ก็ไม่ได้สนใจที่จะเรียนรู้หรือเข้าใจถึงวัฒนธรรมความเชื่อแบบชาวจีนฮ่อที่มีมาแต่เดิมอย่างลึกซึ้ง และไม่คิดที่จะสืบทอดพิธีกรรมนี้ต่อหากพ่อของเขาเสียชีวิตไปแล้ว ทั้งนี้เพราะพวกเขา รู้สึกว่าตนเองเป็นคนไต และสนใจที่จะสืบทอดวัฒนธรรมไตตามแม่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักของชุมชนมากกว่า

ตาราง ๒-๒ ประเพณีของชาวดอย หมูบ้านในสอย ด.ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ลำดับ	ชื่อประเพณี ภาษาไต (ภาษาไทย)	ช่วงเดือนที่มีประเพณี											สถานที่ ทำพิธี	รายละเอียดของประเพณี				
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.			ธ.ค.			
๑	เดือนก่า (เดือนมกราคม)	x															เชื่อว่าในเดือนนี้จะไม่เอาข้าวเปลือกออก จากยุ้งฉาง มีฉะนั้นจะทำให้ข้าวหมดเร็ว, เป็นเดือนที่ละเวนอบายมุข	
๒	ข้าวหย่ากู่ (ข้าวเหนียวแดง)		x														ร่วมกันทำข้าวเหนียวแดงแล้วเอาใส่ เกวียนแจกจ่ายรอบหมู่บ้าน ปัจจุบันแต่ ละบ้านทำกันเอง แล้วเอาไปถวายวัด	
๓	ปอยกองโหล			x													อันเชิญพระวิญญาณของพระพุทธเจ้ามา ปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน	
๔	ล้างลอง (บวชลูกแก้ว)			x		x											เพื่อสืบทอด ประเพณีวัฒนธรรม ให้ ลูกหลานได้ศึกษาพระธรรม นิยมทำใน เดือนมีนาคม และพฤษภาคม เพราะ แดดไม่ร้อน	
๕	ซอนน้ำพระ (สรงน้ำพระ)				x												วัด	
๖	กันตอ (ขอขมา)				x												บ้าน	ขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตนนับถือ หรือคำหัว ผู้สูงอายุ
๗	เมวัน, เลียงเมือง (สวดมนต์หมู่บ้าน)					x											กลาง หมู่บ้าน	ขอให้หมู่บ้าน สงบร่มเย็น
๘	ละติ (เจดีย์ทราย)					x											วัด	อันเชิญเทพยดาทั้งหลาย ขอให้สิ่งดีเข้า มาในหมู่บ้าน และขอให้ฝนตก
๙	วันบิ๊วก (ทำบุญหมู่บ้าน)						x										หมู่บ้าน	ขับไล่สิ่งไม่ดีออกจากหมู่บ้าน
๑๐	เข้าหว่า (เข้าพรรษา)							x									วัด	เลี้ยงอาหารแก่ผู้มาถือศีลที่วัด
๑๑	ต่างขอมต่อโหลง (มหุปาญาติ)									x							วัด	ตักบาตร
๑๒	ออกหว่า, ดับไฟ เตียน, ปอยอ่องจอต (ออกพรรษา)											x					วัด	เหมือนประเพณีเหมือนกับคนไทยทั่วไป
๑๓	แชนซอม												x				วัด	ทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว, ถ้ามีการ ทอดกฐินจะทำในช่วงเดือนนี้
๑๔	อุปากุก													x				คล้ายประเพณีลอยกระทง (ไม่นิยมกัน แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคน)
๑๕	เดือนเง้ง (เดือนธันวาคม)														x			

ตาราง ๒-๓ ประเพณีของชาวกระเหรณี่ หมู่บ้านในสอย ต.ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

ลำดับ	ชื่อประเพณี ภาษาไทย (ภาษาไทย)	ช่วงเดือนที่มีประเพณี											สถานที่ ทำพิธี	รายละเอียดของประเพณี		
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.			ธ.ค.	
๑	เกโทโบ				x										ศูนย์ฯ	ใช้การเสี่ยงทายจากกระดูกไก่ เพื่อบอก วันทำพิธี ผู้ชายจะเดินร่ำรอบเสาเกโทโบ ที่ทำขึ้นจากไม้สัก ขณะที่ผู้หญิงจะเล่น สาดน้ำใส่ผู้ชาย
๒	ดีกู								x						ศูนย์ฯ	ใช้การเสี่ยงทายจากกระดูกไก่ เพื่อบอก วันทำพิธี จะมีการทำ"ดีกู"จากข้าวเหนียว กับใบไม้ และมีการเดินร่ำไปรอบๆ หมู่บ้าน

รูป ๒-๔ เสาเกโทโบ

สถานะบุคคลตามกฎหมาย

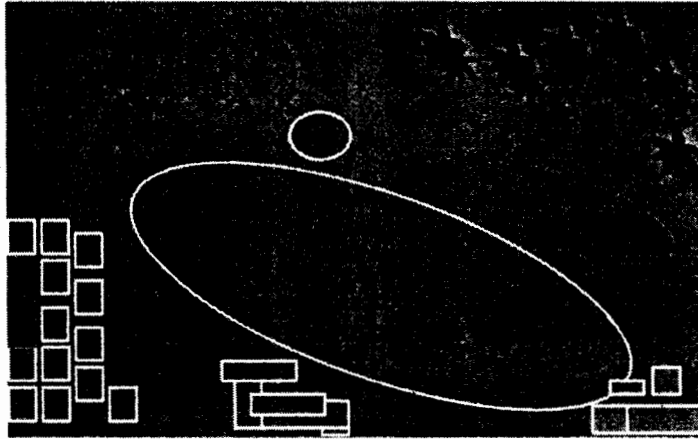
หากพิจารณาสถานะบุคคลตามกฎหมายของประชากรในชุมชน พบว่ามีความสัมพันธ์กับลำดับช่วงเวลาการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งนี้ ผู้ที่ไม่ได้รับสัญชาติไทยนั้นส่วนใหญ่เพิ่งอพยพเข้ามาเป็นระยะเวลาไม่เกิน ๓๐ ปี ทั้งนี้ บางส่วนมีบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง หรือบัตรชนิดอื่น ๆ ที่รับรองการอยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว โดยจะถูกจำกัดสิทธิบางอย่าง เช่น สิทธิการเดินทางออกนอกพื้นที่ สิทธิการศึกษา และสิทธิการทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่มีสถานะดังกล่าวเลย เพราะเป็นผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบซึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ได้ไม่นาน บางรายอาจจะมียบัตรประจำตัวผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบซึ่งสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council Resolution: UNHCR) ได้เข้ามาสำรวจและขึ้นทะเบียนให้แก่ผู้ลี้ภัยในศูนย์ทุก ๆ ๒-๓ ปี แต่บางรายก็มีได้กลับเข้าไปขึ้นทะเบียนในศูนย์ในช่วงเวลาดังกล่าว จึงไม่ได้รับการรับรองสถานะบุคคลในทุกระบบ

ประชากรในชุมชนบ้านในสอยสามารถแยกแยะสถานะบุคคลตามกฎหมายได้เป็น ๕ กลุ่มหลัก ได้แก่

กลุ่มแรก ผู้ได้รับสัญชาติไทย (มีบัตรประชาชนไทย) เป็นกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ดั้งเดิม สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ๒-๓ ชั่วอายุคนที่ผ่านมา คนกลุ่มนี้มีทั้งชาวไต กะเหรี่ยงขาว และกะเหรี่ยงแดง (ปัจจุบันแสดงอัตลักษณ์เป็นชาวไต) ทั้งนี้ ยังรวมถึงชาวไตที่อพยพมาจากแม่ฮ่องสอนในช่วงหลังซึ่งมีบัตรประชาชนอยู่ก่อนแล้วด้วย

กลุ่มที่สอง ผู้ถือบัตรบุคคลบนพื้นที่สูง (บัตรสีฟ้า) เป็นกลุ่มที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๘ มีทั้งกลุ่มที่อพยพเข้ามาเนื่องจากการขยายตัวทางการค้าในพื้นที่แถบนี้ เช่น กรณีนายดีฟานชิน ซึ่งเป็นชาวจีนฮ่อ ที่อพยพมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ รวมถึงชาวกระเหรี่ยงที่หลบหนีมาจากรัฐกะเหรี่ยงเนื่องจากถูกทหารพม่าที่เข้าไปคุกคามในหมู่บ้านเป็นระยะ ๆ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๖ ซึ่งในระยะแรกมาหลบซ่อนอยู่ตามราวป่า และข้ามไปมาระหว่างสองฝั่งพรมแดนแต่ในที่สุดก็เข้ามาจับจอง หรือหาซื้อที่ดินทำกินในบ้านในสอยอย่างถาวร เนื่องจากฝั่งรัฐกะเหรี่ยงเกิดสงครามอย่างรุนแรงจนไม่สามารถกลับไปอยู่อาศัยได้อีก คนกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่ในปัจจุบันได้รับสถานะภาพเป็นบุคคลบนพื้นที่สูง โดยเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาจัดทำบัตรดังกล่าวเมื่อปี ๒๕๓๔

ในทางกฎหมายบัตรบุคคลบนพื้นที่สูง (สีฟ้า) จะออกให้กับ ๒ กลุ่มหลัก กลุ่มแรก เป็นชาวไทยภูเขาจาก ๑๑ เผ่า คือ กะเหรี่ยง ม้ง(แม้ว) มูเซอ เย้า อีเก้อ ถิ่น ลีซอ ลัว้ ขมุ ตองซุ(กะเหรี่ยงปะโอ) และผีตองเหลือง ซึ่งอยู่ในประเทศไทยมาแต่ดั้งเดิม แต่ตรวจสอบและไม่มีเอกสารทะเบียนราษฎร ไม่ได้รับบัตรประจำตัวประชาชน ส่วนกลุ่มที่สอง เป็นชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น พม่า ไทยใหญ่มอญ ลาว จีนฮ่อ ฯลฯ ที่เข้ามาอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในประเทศไทย ทั้งนี้ผู้ที่ถือบัตรดังกล่าวหากเดินทางออกนอกเขตจังหวัดต้องขออนุญาตจากจังหวัด

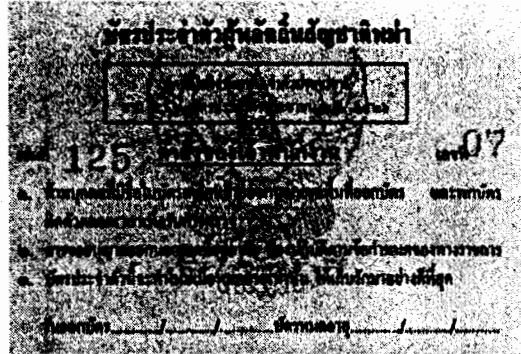
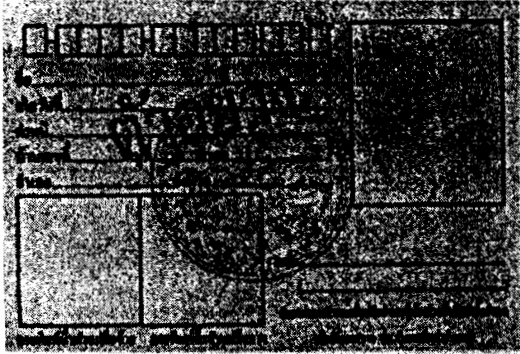

รูป ๒-๕ แสดงผังหมู่บ้าน

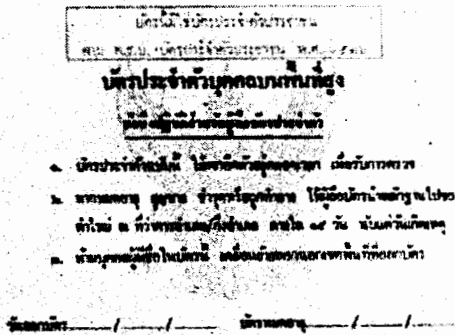
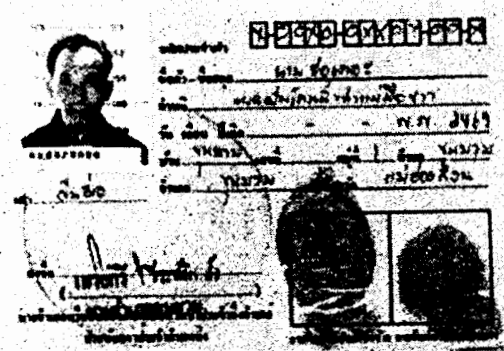
กลุ่มที่สาม ผู้ถือบัตรสีชมพู (ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า) ตามกฎหมายระบุว่าเป็นบัตรที่ออกให้แก่บุคคลหลายเชื้อชาติที่อพยพจากประเทศพม่า เข้ามาในประเทศไทยก่อนวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ การเดินทางออกนอกเขตจังหวัดต้องขออนุญาตจากปลัดกระทรวงมหาดไทย มีเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดทำบัตรดังกล่าวให้แก่ชาวบ้านในสอยในช่วงปี ๒๕๔๓

กลุ่มที่สี่ ผู้ถือบัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูง (บัตรเขียวขอบแดง) ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อพยพมาหลังสุด และบางส่วนเป็นคนที่ตกสำรวจเมื่อครั้งที่ผ่านมา ผู้ที่ได้บัตรนี้โดยส่วนใหญ่เป็นคนได้อีก ๑๕ นอกจากนี้ยังมีชาวกะเหรี่ยงจากศูนย์อพยพที่ย้ายมาเช่าที่อยู่อาศัย หรือมารับจ้างเฝ้าสวนให้แก่ชาวบ้านในสอย คนกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างรายวันเพราะไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง การจัดทำทะเบียนบัตรดังกล่าว อยู่ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชุมชนสิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง

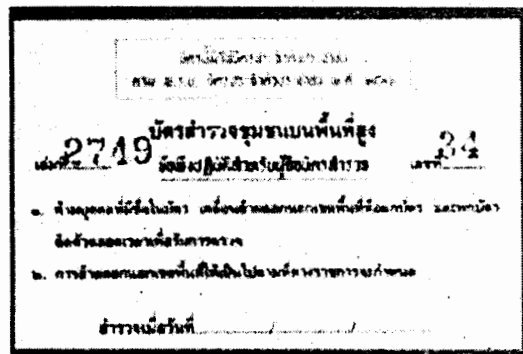
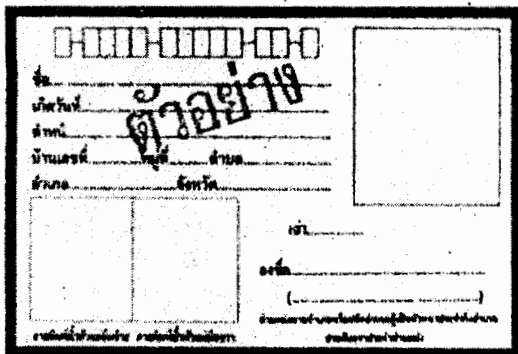
กลุ่มที่ไม่มีบัตรอะไรเลย เป็นกลุ่มที่คิดว่าจะมาอยู่บ้านในสอยเพียงชั่วคราว แต่นานไปก็ไม่ได้มีโอกาสย้ายออกไป ตัวอย่างเช่น นายเสอ ชาวว่าซึ่งเป็นอดีตทหารว่าแดงที่พิการ เข้ามาอยู่บ้านในสอยตั้งปี พ.ศ. ๒๕๓๓ เขาไม่ทำบัตรในช่วงที่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาทำทะเบียนเพราะคิดว่าจะอยู่เพียงชั่วคราว เพื่อรอหัวหน้าซึ่งเป็นนายทหารว่ากลับมารับ ปัจจุบันเขาอาศัยอยู่กับภรรยาของหัวหน้าคนนั้น ซึ่งรอคอยการกลับมาของสามีของตนเช่นกัน เขาจ้างรายวันเพื่อหารายได้ประทังชีพ และรอคอยอยู่นานนับสิบปีแต่หัวหน้าก็ไม่มา ขณะที่เขาก็ไม่สามารถจะกลับไปที่บ้านเกิดเมืองนอนได้เพราะไม่มีเงิน และไม่มีญาติพี่น้องเหลืออยู่ในประเทศพม่าอีกแล้ว

บัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า

บัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง

บัตรสำรวจชุมชนบนพื้นที่สูง

รูป ๒-๖ ตัวอย่างบัตรประจำตัวของบุคคลไร้สัญชาติ ในหมู่บ้านในสอย

การประกอบอาชีพ

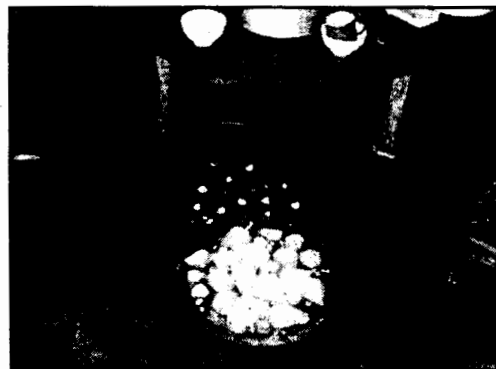
รูป ๒-๗ พื้นที่นาข้าวบ้านในสอย (บน) พืชเศรษฐกิจหลักได้แก่ งาม (ขาว) และกระเทียม (ซ้าย)

ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพการเกษตร และรับจ้างเป็นหลัก ในฤดูฝนผู้ที่มีที่ดินจะทำนาดำในพื้นที่ราบซึ่งมีขนาดไม่กว้างมากนักเพื่อปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน ส่วนในฤดูแล้งหลังการเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านโดยส่วนใหญ่จะปลูกกระเทียมในพื้นที่นาเพื่อนำผลผลิตจำหน่ายสร้างรายได้ นอกจากนั้นบางส่วนจะปลูกงาม ถั่ว และพืชไร่อื่นในที่ดอน และสวนใกล้บ้าน

ชาวบ้านในสอยเฟ็งปลูกกระเทียมเพื่อการค้าอย่างเข้มข้นในระยะเวลาประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมา หลังจากที่มิผู้ลี้ภัยอพยพเข้ามาอยู่ใกล้กับชุมชนมากขึ้นซึ่งทำให้ชาวบ้านมีแรงงานรับจ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่มีการจัดตั้งศูนย์อพยพ หรือ "พื้นที่พักพิงชั่วคราว" อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ แรงงานจากผู้ลี้ภัยมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการทำการเกษตรของชุมชนในสอย โดยเฉพาะในช่วงการปลูกข้าว เกี่ยวข้าว และถอนกระเทียม ซึ่งต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้น ขณะที่คนหนุ่มสาวในชุมชนต้องเรียนหนังสือ หรือออกไปทำงานต่างถิ่นมากขึ้น ทำให้แรงงานในชุมชนขาดแคลน แรงงานรับจ้างจากศูนย์อพยพนั้นมีเป็นจำนวนมาก และสามารถจ้างได้ในอัตราค่าจ้างที่ต่ำ คือประมาณ ๖๐ บาท สำหรับแรงงานชาย และ ๕๐ บาทสำหรับแรงงานหญิง โดยที่นายจ้างไม่ต้องเลี้ยงอาหารและไม่ต้องจัดหาที่พักให้ เพราะลูกจ้างจะเดินทางออกมาจากในศูนย์ตอนเช้ามีดแล้วกลับเข้าไปในศูนย์ก่อน ๑๘:๐๐ น. ของทุกวันและห่ออาหารกลางวันมาเอง

ชาวบ้านในสอยโดยส่วนใหญ่มีที่นาค่อนข้างจำกัด เฉลี่ยรายละไม่เกิน ๑๐-๑๕ ไร่ ขณะที่มิชาวบ้านอีกประมาณร้อยละ ๔๐ ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงประกอบอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการรับจ้าง กล่าวคือ ผู้ที่มีบัตรประจำตัวประชาชนไทยจะออกไปรับจ้างต่างถิ่น ซึ่งจะได้ค่าแรงสูงกว่าการรับจ้างอยู่ภายในชุมชน แหล่งที่ไปรับจ้างมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็น ในตัวเมืองเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร รวมทั้งจังหวัดอื่น ๆ ในพื้นที่ภาคกลาง โดยส่วนใหญ่เป็นงานก่อสร้างซึ่งมีงานเป็นช่วงเวลาคราวละ ๓-๖ เดือน นอกจากนั้นเป็นลักษณะงานรับจ้างทั่วไป เช่น ทำงานบ้าน ทำงานในร้านอาหาร หรือร้านขายของ ฯลฯ สำหรับผู้ที่ไม่มียบัตรประชาชนไทย จะรับจ้างทำการเกษตรอยู่ภายในชุมชน หรือหมู่บ้านใกล้เคียง โดยได้รับค่าจ้างเท่ากับแรงงานจากศูนย์อพยพ

นอกจากการเกษตรและการรับจ้าง ชาวบ้านในสอยยังประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่หลากหลาย เช่น การค้าขาย โดยเปิดร้านค้าขายของชำและอาหารซึ่งมีอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก การเปิดตู้ซ่อมรถขนาดเล็ก การทำหวานเย็นขายให้แก่ผู้ลี้ภัยในฤดูร้อน การรับเหมาก่อสร้าง การขับรถรับจ้าง การให้เช่าบ้าน การสัมปทานจัดหาสิ่งของบริจาคให้แก่ที่พักพิงผู้ลี้ภัย รวมถึงการรับราชการ เป็นต้น

รูป ๒-๘ ร้านค้าในหมู่บ้าน (ซ้าย) หวานเย็นเตรียมขายให้แก่ผู้ลี้ภัย (ขวา)

สรุปท้ายบท

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ และประชากรจะเห็นได้ว่าชาวบ้านในสอยนั้นใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างและความหลากหลาย ซึ่งบางส่วนสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางภูมิศาสตร์แต่บางส่วนสัมพันธ์กับโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร และฐานะทางเศรษฐกิจ เช่น การมีที่ดินทำกิน ทำให้สามารถทำการเกษตรได้ หรือการมีบัตรประชาชนไทยที่ทำให้สามารถออกไปทำงานรับจ้างต่างถิ่นได้ เงื่อนไขเหล่านี้แม้ว่าจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับลักษณะทางชาติพันธุ์โดยตรง แต่บางครั้งลักษณะทางชาติพันธุ์ก็ถูกหยิบนำมาใช้เพื่อสร้างโอกาสที่ดีกว่าในการเข้าถึงทรัพยากรซึ่งประเด็นนี้จะกล่าวถึงในบทต่อ ๆ ไป

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละบุคคลนั้นไม่ได้มีความชัดเจนตายตัว และไม่สามารถระบุได้จากรูปลักษณะภายนอก ไม่ว่าจะเป็นภาษา เครื่องแต่งกาย วัฒนธรรม จารีต ประเพณี หรือแม้แต่ชาติกำเนิด (ทั้งสถานที่เกิด และการสืบทอดสายเลือดมาจากบรรพบุรุษ) ทั้งนี้ชาวบ้านไม่ได้กำหนดตัวเองให้จำกัดอยู่ในกรอบของลักษณะทางชาติพันธุ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ได้ปรับเปลี่ยนและผสมผสานลักษณะทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน พิจารณาจากตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ผู้ที่มีพ่อแม่เป็นชาวกะเหรี่ยงแดงกลับเลือกใช้ภาษาไตเป็นภาษากลางในการสื่อสารกับเพื่อนบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีของชาวไตเพื่อไม่ให้เกิดความแปลกแยกกับสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชน หรือการเลือกใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตามความสะดวกและโอกาสที่เหมาะสม ดังนั้น การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ๆ จะมีนัยยะสำคัญหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าชาวบ้านจะเลือกหยิบมาใช้หรือไม่ ใช้อย่างไร และเพื่ออะไร ซึ่งในบทต่อ ๆ ไปจะได้แสดงถึงเงื่อนไขและการเลือกหยิบใช้วัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนแต่ละกลุ่มในชุมชนแห่งนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

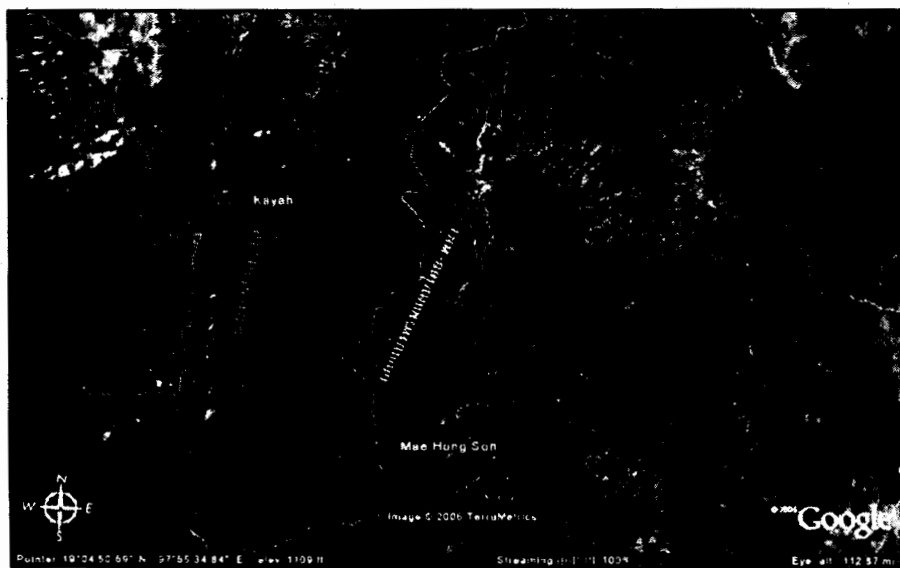
บทที่ ๓

ชุมชนในสอยยุคการตั้งถิ่นฐาน

พ.ศ. ๒๕๖๘ - ๒๕๘๕

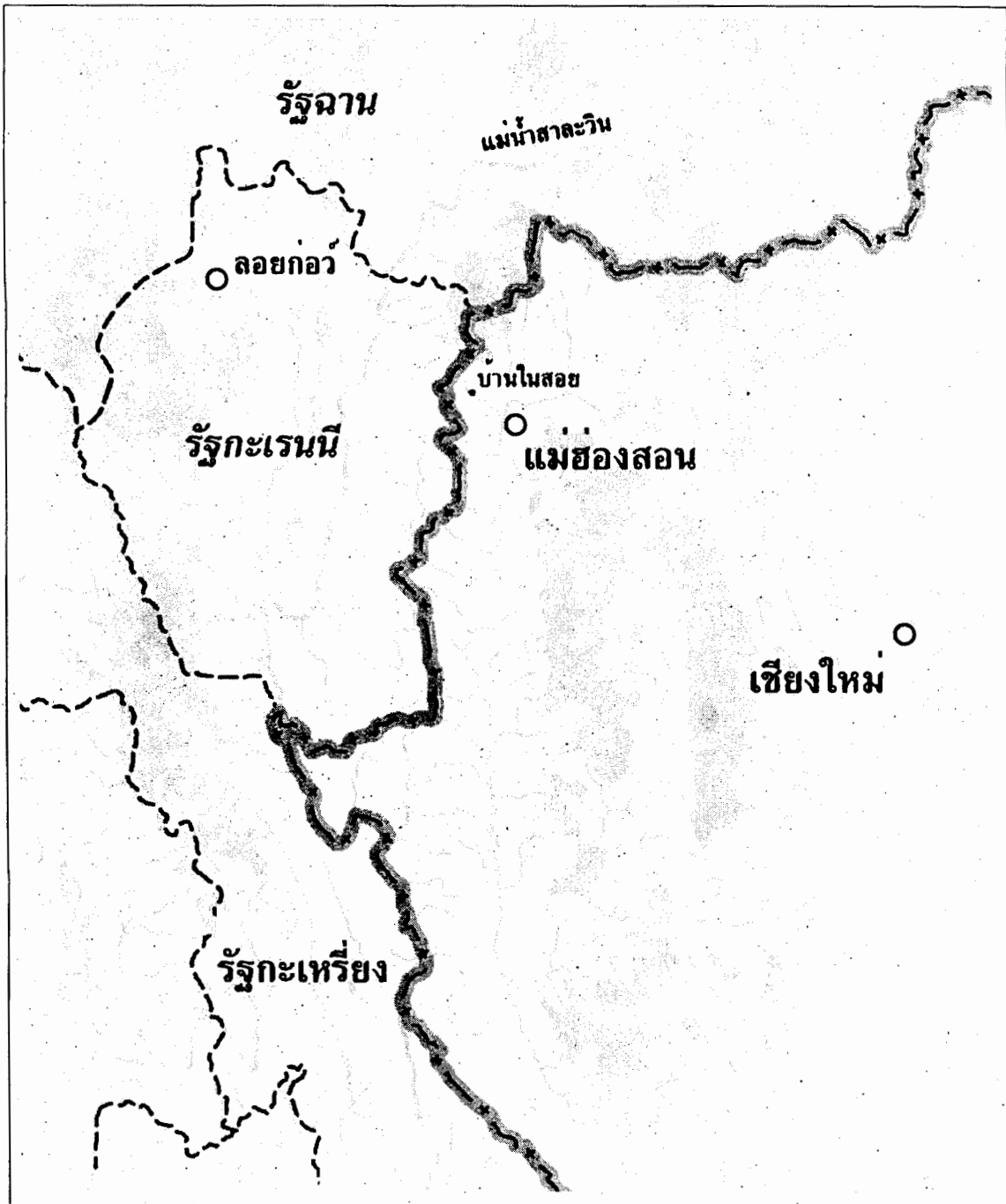
หากพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์จะพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณชุมชนในสอยนั้นเป็นพื้นที่ราบแคบ ๆ และพื้นที่ราบสูงซึ่งโอบล้อมไปด้วยเทือกเขาขนาดใหญ่ล้อมรอบรวมถึงเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านซึ่งเป็นแนวพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่าในปัจจุบัน แม้ว่าลักษณะของภูมิประเทศราวกับจะเป็นข้อจำกัดในการตั้งถิ่นฐานและทำการเกษตร แต่แท้ที่จริงแล้วพื้นที่ในลักษณะเช่นนี้ได้มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานและทำกินอยู่เป็นจำนวนมากนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตจะทำการผลิตในลักษณะการไร่แบบย้ายที่ (Shifting Cultivation) หรือ โคน่ ถาง และเผา (Slash and Burn) ซึ่งอาศัยน้ำฝนต่อมาได้มีการพัฒนาระบบการชลประทานพื้นบ้าน และปรับเปลี่ยนระบบการเกษตรเป็นนาขั้นบันได ร่วมกับการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ

จากประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้านในชุมชนในสอยนั้น สามารถสืบสาวย้อนกลับไปได้ประมาณสามชั่วอายุคน คือ ราว พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๐ โดยมีการบอกเล่าสืบต่อกันมาว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกนั้นได้แก่ ไต (ไทยใหญ่) ปกากญอ (ยางขาว) และกะเรนนี้ (ยางแดง) โดยอาศัยอยู่ร่วมกัน และยากที่จะระบุให้ชัดเจนได้ว่าใครอยู่มาก่อน ต่อมาชุมชนขยายตัวเนื่องจากตั้งอยู่ในระหว่างเส้นทางที่สำคัญหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเส้นทางหนึ่งที่กองทัพญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ใช้ลำเลียงยุทธโปกรณ์เข้าไปสร้างทางรถไฟในประเทศพม่า และหลังจากนั้นก็มีความต้อยถอยกันอพยพเข้ามาทำมาหากินและตั้งถิ่นฐานในชุมชนในสอยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ที่มา : Google Earth

รูป ๓-๑ ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงที่ราบลุ่ม บ้านในสอย ที่รายล้อมด้วยภูเขาสูง

รูป ๓-๒ แสดงที่ตั้งหมู่บ้านในสอย กับรัฐข้างเคียงในประเทศพม่า

พื้นที่ในสอย บนเส้นพรมแดน

พื้นที่บริเวณชุมชนในสอยนั้นแม้ว่าโดยส่วนใหญ่จะเป็นเทือกเขาและพื้นที่ป่า แต่ก็มิอาจทำให้พื้นที่แห่งนี้อยู่นอกเหนือจากการถูกรบครอง หรือแผ่ขยายอิทธิพลของรัฐต่าง ๆ ในอดีตนั้น บริเวณที่ตั้งชุมชนในสอยนับว่าอยู่ในเขตหัวเมืองตะวันตกของรัฐล้านนาซึ่งมีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ในสมัยนั้นอิทธิพลของอาณาจักรล้านนาแผ่ขยายไปไกลถึงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งเป็นเขตเมืองกะเหรี่ยงแดง และหัวเมืองเจ็ยวทั้งห้าในเขตวัฒนธรรมไทยใหญ่ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ในเขตประเทศพม่า อย่างไรก็ตาม นอกจากอาณาจักรล้านนาแล้ว พื้นที่บริเวณนี้ก็นับว่าเป็นพื้นที่ชายขอบที่อยู่ระหว่างอิทธิพลของอาณาจักรฉาน และอาณาจักรกระเรนนี้ด้วย อาณาจักรเหล่านี้มีระบบการปกครองลักษณะนครรัฐอย่างน้อยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา พื้นที่ตามแนวชายแดนระหว่างนครรัฐเหล่านี้มีความขัดแย้งมาโดยตลอด ทั้งในการควบคุมไพร่พล และการกำหนดเขตแดนที่ชัดเจน เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายขอบที่อำนาจรัฐศูนย์กลางแผ่ขยายมาไม่ถึง ดังปรากฏว่าบางครั้งหัวเมืองตามแนวชายแดนก็แข็งข้อต่ออำนาจรัฐที่ปกครองอยู่และไปเข้ากับฝ่ายตรงข้าม บางครั้งก็มีปัญหาเรื่องคนหลบหนีราชการ หรือราษฎรหลบหนีการเก็บส่วยอากรไปอาศัยอยู่ในเขตป่า

กรณีรัฐล้านนากับรัฐกะเหรี่ยงแดงนั้นปรากฏว่าได้เกิดความขัดแย้งเรื่องเขตแดนจนมีการทำข้อตกลงระหว่างกันอยู่หลายต่อหลายครั้ง ซึ่งครั้งแรกนั้นปรากฏในปี พ.ศ. ๒๓๕๒ ในสมัยพระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ และเจ้าฟ้าละผ่อเจ้าเมืองยางแดงซึ่งได้มีการทำพิธีสัตย์สาบานที่ริมแม่น้ำสาละวิน ฟากตะวันออกโดยถือเอากลางแม่น้ำคง หรือแม่น้ำสาละวินนั้นเป็นเขตแดน (นคร ๒๕๔๐: ๒๓) หลังจากนั้นก็ได้เกิดกรณีพิพาทเรื่องเขตแดนอีกหลายครั้ง จนกระทั่งมีการทำสัญญาเป็นโมดริรวมทั้งสิ้นถึง ๕ ครั้ง ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๕๒- ๒๔๒๕ (นคร ๒๕๔๐: ๔๒) ส่วนกรณีหัวเมืองเจ็ยวนั้นก็เป็นที่ที่ถูกแย่งชิงไปมาระหว่างล้านนาและพม่าอยู่ตลอดมาในอดีต ซึ่งในบางช่วงเวลา เช่น ในสมัยพระเจ้าเชียงใหม่กาวิละปรากฏว่าล้านนาสามารถขยายอิทธิพลไปได้ถึงแคว้นสิบสองปันนาซึ่งอยู่ในเขตประเทศจีนปัจจุบัน (นคร ๒๕๔๐: ๒๒)

ปัญหาเรื่องเขตแดนมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เมื่อจักรวรรดินิยมอังกฤษแผ่ขยายอำนาจจากประเทศอินเดียเข้ามายังบริเวณที่เป็นเขตประเทศพม่าในปัจจุบัน โดยหวังจะครอบครองไม้สักซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก และนับได้ว่าเป็นจุดวิกฤติที่สุดของรัฐสยามในช่วง พ.ศ. ๒๔๒๔- ๒๔๓๐ เพราะเมื่ออังกฤษเกิดความขัดแย้งกับเจ้านายฝ่ายเหนือในเรื่องการสัมปทานทำไม้สัก ก็มีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลสยาม และนำไปสู่การทำข้อตกลงเพื่อกำหนดเขตแดนที่ชัดเจน จนทำให้สยามต้องเสียดินแดนไปเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหัวเมืองเจ็ยว และเมืองกะเหรี่ยง ขณะที่รัฐบาลสยามก็ได้รวบรวมอำนาจหัวเมืองล้านนาเข้าสู่การปกครองของรัฐบาลสยามตั้งแต่นั้นมา

แม้ว่ารัฐต่าง ๆ จะให้ความสำคัญกับเส้นพรมแดนในฐานะที่เป็นเขตกำหนดการควบคุมไพร่พล เก็บส่วยอากร รวมถึงการอ้างสิทธิเข้าครอบครองผลประโยชน์จากทรัพยากรโดยเฉพาะไม้สัก แต่จะเห็นได้ว่าเส้นพรมแดนจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีการใช้อำนาจทางทหารเข้าไปกำกับควบคุม เช่น การส่งขุนนางหรือข้าราชการไปตรวจตราดูแล และการรบพุ่งเพื่อตีเมือง แต่เมื่อใดที่รัฐ

ส่วนกลางห่างเหินไปก็มีโอกาสที่ผู้นำในหัวเมืองต่าง ๆ จะแข็งข้อ หรือหันไปสวามิภักดิ์ต่อฝ่ายตรงข้าม ดังนั้น เส้นพรมแดนของราชอาณาจักรในสมัยนี้จึงมิได้มีความแน่นอน แต่อาจถูกขยับเขยื้อนเคลื่อนย้ายไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งก็ปรากฏว่ารัฐต่าง ๆ ได้มีการทำข้อตกลงกำหนดแนวเขตแดนระหว่างกันครั้งแล้วครั้งเล่า ขณะที่ความสำคัญของเส้นพรมแดนนั้นขึ้นอยู่กับให้ความหมายของผู้คนในแต่ละช่วงเวลา โดยเส้นพรมแดนนั้นมิได้มีอำนาจในตัวเอง ดังเช่น ในสมัยพระเจ้ากาวิละปกครองเมืองเชียงใหม่ ได้กำหนดให้ราษฎรทางหัวเมืองตะวันตกสักทนายรูปช้าง เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าเป็นผู้อยู่ในพระราชอาณาเขตของฝ่ายสยาม (นคร ๒๕๔๐: ๖๗) เพราะผู้คนมักเคลื่อนย้ายไปมาข้ามเขตแดนรัฐชาติจนไม่อาจจะนับได้ว่าเป็นพลเมืองของฝ่ายใด

จากบริบททางการเมืองในอดีต จะเห็นว่าพื้นที่บริเวณหมู่บ้านในสอยนั้นเป็นพื้นที่ชายขอบที่อยู่ระหว่างอิทธิพลของรัฐต่าง ๆ ซึ่งมีการรบพุ่งและเกิดกรณีพิพาทในเรื่องเขตแดนอยู่เสมอ ทำให้มีการเคลื่อนย้ายไปมาของผู้คนอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการสงคราม และการอพยพแสวงหาพื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่ปลอดภัย และนั่นก็เป็นเหตุผลที่ทำให้ชุมชนในสอยเกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานของหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาวไตที่อาศัยอยู่หนาแน่นในเขตรัฐฉาน กลุ่มกะเหรี่ยงแดงที่มาจากรัฐกะเหรณี กลุ่มกะเหรี่ยงขาวที่กระจายตัวอยู่ในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน และตามเทือกเขาทางตอนเหนือของประเทศไทย คำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่มีชีวิตอยู่เป็นการตีความที่ผสมผสานกับประสบการณ์ในช่วงเวลาปัจจุบัน ทำให้ยากที่จะเข้าใจได้ว่าชาวบ้านรับรู้ และการจัดวางตนเองในความสัมพันธ์กับรัฐอย่างไรในอดีต แต่จากเรื่องเล่าต่าง ๆ ไม่พบเรื่องเล่าเกี่ยวกับรัฐ หรือเจ้านายผู้ปกครองมากนัก มีเพียงเรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ และ “เจ้าฟ้าขุนหลู่” ซึ่งเชื่อว่าเป็นเจ้าฟ้าจากรัฐฉาน จึงแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของรัฐในพื้นที่แห่งนี้เบาบางและคลุมเครืออย่างมาก ขณะที่ชาวบ้านก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับพรมแดนรัฐชาติมากนัก ดังปรากฏว่ามีการเคลื่อนย้ายไปมาข้ามพรมแดนอยู่ตลอดเวลา

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบางส่วนรับรู้ถึงเขตแดนระหว่างเขตไทยกับเมืองกะเหรี่ยงแดงจากลักษณะทางภูมิประเทศ แต่การรับรู้ต่อเส้นพรมแดนระหว่างรัฐชาติ ก็มีได้มีความหมายต่อการใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านเท่าใดนัก จากที่พบว่าชาวบ้านนั้นมีการอพยพเคลื่อนย้าย หรือเดินทางข้ามเส้นแบ่งพรมแดนอยู่ตลอดเวลา สิ่งที่มีความหมายต่อการเดินทางดังกล่าว คือลักษณะทางภูมิประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินทางจากบ้านในสอยไปยังเมืองอื่น ๆ (ในประเทศพม่าปัจจุบัน) จะต้องเดินเท้าข้ามภูเขาสูงชันและค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีสัมภาระเป็นจำนวนมาก แต่กรณีที่จะเดินทางจากบ้านในสอยไปยังเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นมีความสะดวกมากกว่า แม้ว่าจะต้องข้ามภูเขาอยู่บ้าง แต่ระดับความสูงของภูเขาก็น่ากว่าและระยะทางก็ใกล้กว่า นี่คือสิ่งที่ชาวบ้านรับรู้ และคำนึงถึงอยู่เสมอหากจะต้องมีการเดินทางออกจากชุมชน มิใช่การคำนึงถึงเส้นแบ่งเขตการปกครอง และเส้นพรมแดนรัฐชาติแต่อย่างใด

“ถ้าเดินไปถึงสันเขาจะมีต้นไม้สองต้นปลูกคู่กันอยู่ เป็นต้นไม้แค้ ชาวบ้านเรียกว่า “เขตหลักแดง” ฝั่งตะวันตกเป็นเมืองกะเหรี่ยง (แดง) ฝั่งตะวันออกเป็นเขตไทย คนรุ่นปู่ย่าตายาย

สัญญากันว่า เมื่อก่อนไปมาหาสู่กันสนุกสนาน จนกระทั่งพม่าเข้ามา ก็ไปหากันไม่ได้ พี่น้องก็
ไม่รู้จักกันแล้ว” (สัมภาษณ์หลวงพ่ोजเล็ก)

เมืองแม่ฮ่องสอนและความหลากหลายทางชาติพันธุ์

ชุมชนในสอยเป็นพื้นที่ในเขตการควบคุมดูแลของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น
ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๔ ขณะที่ชุมชนในสอยนั้นเกิดขึ้นหลังจากนั้น คือ
ประมาณทศวรรษที่ ๒๔๔๐ สำหรับเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นเกิดขึ้นในบริเวณที่มีชาวไต และชาวกะยาห์
หรือที่เรียกกันว่า “ยางแดง” อาศัยอยู่ปะปนกัน แต่ประเด็นเรื่องเมืองแม่ฮ่องสอนมีใครอยู่มาก่อนนั้น
ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ชัดเจน

การศึกษาของ Lehman (1979) ชี้ว่าชาวฉานที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบันนี้เพิ่งเริ่มเข้ามา
ในช่วงร้อยปีเศษ และไม่ถึงสองร้อยปีที่ผ่านมา ส่วนชาวกะยาห์นั้นมีทั้งข้อมูลที่น่าจะเป็นไปได้ว่าเพิ่ง
มาเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ โดยข้ามแม่น้ำสาละวินมาจากทางตะวันออกสุดของแคว้นกันตราว
วดี หรืออาจเป็นไปได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณแม่ฮ่องสอนมานานก่อนหน้าที่ชาว
กะยาห์จะมีการสถาปนาระบบการเมืองและการปกครองในรูปแบบนครรัฐซึ่งมีกันตราววดีเป็น
ศูนย์กลางเสียอีก โดยที่ชาวกะยาห์ในบริเวณประเทศไทยนั้นมีลักษณะทางวัฒนธรรมหลายประการ
ที่แตกต่างไปจากชาวกะยาห์ที่กันตราววดี แต่ชาวกะยาห์ทั้งสองฝั่งนี้ก็ได้อพยพมาหาสู่และแต่งงานข้าม
พรมแดนมาโดยตลอด

Lehman ชี้ว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีชาวฉานอยู่มา
ก่อนเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ปรากฏว่าในยุคที่
มีชาวฉานอาศัยอยู่นั้นได้มีชาวฉาน หรือชาวกะยาห์อยู่ในช่วงเวลาเดียวกัน แม้ว่าจะเป็นพื้นที่
ห่างไกลก็ตาม ขณะเดียวกัน Lehman ก็ได้พบข้อมูลจากบันทึกในเอกสารที่เชื่อถือได้ในรัฐฉานซึ่ง
เป็นบันทึกในช่วงต้นของศตวรรษที่ ๑๙ ระบุว่าเมื่อชาวฉานมาที่นี้ในช่วงแรกนั้น บนพื้นที่สูงไม่มีผู้ใด
จับจองอยู่มาก่อน ไม่มีแม้แต่ชาวฉานในตอนนั้น

ส่วนข้อมูลหน่วยงานราชการไทย โดยคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
(๒๕๔๒:๑๘ - ๑๙) ระบุว่าเมืองแม่ฮ่องสอนเกิดขึ้นจากคนไต กล่าวคือประมาณปี พ.ศ. ๒๓๗๔ พระ
เจ้ามโหตรประเทศราชาธิบดี(พระยาเชียงใหม่มหาวงศ์) ให้เจ้าแก้วเมืองมาออกจับช้างป่าเพื่อนำไปใช้
งาน เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางเมืองปายเลียบแม่น้ำปายลงไปทางใต้พบพื้นที่ราบป่าโปร่งแห่งหนึ่ง
เป็นบริเวณที่หมู่ป่ามาหากินเป็นจำนวนมาก เห็นว่าทำเลดีจึงรวบรวมชาวบ้านซึ่งเป็นคนไตที่อยู่
กระจัดกระจายมาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แต่งตั้งชาวไตชื่อพะกำหม่องเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ตั้งชื่อว่า
บ้านโป่งหมู ต่อมาเพี้ยนเป็นปางหมู และปางหมูในที่สุด จากนั้นเจ้าแก้วเมืองมาส่งลงไปทางใต้ถึง
ลำห้วยแห่งหนึ่งซึ่งมีชาวไทใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่แล้ว ได้ออกจับช้างป่าบริเวณนั้นแล้วตั้งคอกฝึกสอน
ช้างป่าริมลำห้วย ชักชวนชาวไตที่ตั้งบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจาย ให้มาอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน ตั้งชื่อ
ว่า “แม่ฮ่องสอน” หมายถึง ล่องน้ำอันเป็นสถานที่ฝึกสอนช้างป่า

แม้เอกสารดังกล่าวจะไม่ได้กล่าวถึงชาวกะเรนนี่ แต่ในแบบเรียน^๖ วิชาประวัติศาสตร์ของกะเรนนี่อ้างว่า การเกิดขึ้นของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์กะเรนนี่ กล่าวคือ ปี พ.ศ. ๒๓๗๓ (ค.ศ. 1830) เจ้าพุทธวงศ์^๗ ผู้ปกครองเชียงใหม่ได้ส่งเจ้าแก้วเมืองมา มาดูที่ดินใกล้แม่น้ำสาละวินซึ่งชาวกะเรนนี่ได้อพยพมา เจ้าแก้วเมืองมาได้จัดตั้งหมู่บ้านทางตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในเขตของเชียงใหม่แต่งตั้งให้ชาวไตเป็นหัวหน้าปกครองและเชิญชวนชาวไตและกะเหรี่ยงแดงไปอาศัยที่นั่น สถานที่แห่งนั้นคือแม่ฮ่องสอนในเวลาต่อมา (Castle and Khu Oo Reh 2003)

ส่วน Renard (1923 อ้างใน นิติ ๒๕๔๗:๑๕) ระบุว่า กะเหรี่ยงแดงขยายอิทธิพลเข้าไปในรัฐเล็ก ๆ หลายแห่งของรัฐฉาน และลงมาถึงเมืองแม่ฮ่องสอนและเมืองขุนยวมด้วย โดยบังคับให้เมืองเหล่านี้ ส่งบรรณาการแก่ตนแลกับการที่ตนจะไม่รุกรานทำลายให้แก่เมืองและผู้คน ทำให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่สั่งการให้ราชบุตรซึ่งเป็นหัวหน้า(วังหน้า) ส่งเจ้าแก้วเมืองมาไปสำรวจเขตแดนของกะเหรี่ยงแดงในปี พ.ศ. ๒๓๗๔ (ค.ศ. 1831) นำไปสู่การจัดตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนเพื่อให้เป็นชุมชนของคนไตและเป็นเสมือนด่านหน้าป้องกันการแผ่ขยายอำนาจของกะเหรี่ยงแดงเข้ามาในเขตแดนเชียงใหม่

เป็นที่น่าสังเกตว่าท่ามกลางการอยู่ร่วมกันระหว่างชาวไตกับกะเหรี่ยงแดงนั้นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการนั้นคือชาวไตทั้งในเมืองแม่ฮ่องสอน และในหมู่บ้านในซอย ทั้งนี้ ชาวไตได้รับการยอมรับว่าเป็นกลุ่มชนที่มีอารยธรรมมากกว่า เนื่องจากอาณาจักรไทยใหญ่ที่มีความรุ่งเรืองมาแต่อดีต อำนาจรัฐสามารถขยายอิทธิพลได้กว้างไกล ขณะที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากพุทธศาสนา มีการสร้างสถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่นวัดวาอารามที่อาศัยศิลปะที่ประดิษฐ์บรรจง ขณะที่ระบบการเกษตรของชาวไตโดยส่วนใหญ่นั้นก็เป็นการทำนา ทำสวน ซึ่งเป็นระบบเกษตรที่อยู่กับที่เป็นหลักเป็นหลักแหล่ง การอยู่อาศัยเป็นชุมชนจึงมีความสืบเนื่องมากกว่า เอื้อต่อการพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง รวมถึงการก่อสร้างศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้มีความเจริญก้าวหน้าได้มากกว่า

ส่วนชาวกะเหรี่ยงแดงนั้นถูกมองว่าเป็นเพียงชนเผ่า บางกลุ่มย้ายที่อยู่อาศัยไปเรื่อย ๆ และด้วยเงื่อนไขของสภาพภูมิประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงประชากรส่วนใหญ่จึงทำเกษตรแบบย้ายที่เป็นหลัก ประชากรโดยใหญ่นับถือผีตามระบบความเชื่อดั้งเดิม เฝิงจะมีบางส่วนที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เมื่อมีมิชชันนารีเข้ามาเผยแพรศาสนาในยุคอาณานิคม ในบางช่วงเวลาชาวกะเหรี่ยงแดงยังมีการตั้งกลุ่มเป็นกองโจรเข้าปล้นสะดมทรัพย์สินของราษฎรตามแนวชายแดน ซึ่งทำให้ถูกมองว่าเป็นชนเผ่าป่าเถื่อนดุร้าย ชอบแต่การทะเลาะวิวาทรบราฆ่าฟันกัน (นคร ๒๕๔๐: ๑๘๒) ยากที่อำนาจรัฐจะเข้าไปควบคุมดูแล จึงไม่เอื้อต่อการขยายอาณาจักรให้เจริญรุ่งเรืองเหมือนกับอาณาจักรฉานของชาวไต แม้ว่าอาณาจักรกะเรนนี่นั้นจะมีการปกครองในระบบนครรัฐมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๘ แต่ก็ยังเป็นระบบที่รับอิทธิพลมาจากระบบเจ้าฟ้าของอาณาจักรไทยใหญ่ ขณะเดียวกัน การศึกษาของ Lehman (1979) ยังพบว่าในอดีตตั้งแต่ยุคก่อนการเกิดขึ้นของรัฐชาตินั้นความสัมพันธ์ของชาวกะเหรี่ยงกับชาวไตซึ่งอยู่ในรัฐฉานนั้นเป็นไปในลักษณะที่ชาวไตอยู่

^๖ จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ในที่พักพิงผู้ลี้ภัยชาวกะเรนนี่ ชายแดนไทย-เมียนมาร์

^๗ ข้อมูลจากประธานาธิบดีแห่งกะเรนนี่คนล่าสุด Samuel Bani จากการทำวิจัยของเขาในปี ค.ศ. 1990 หน้า ๘๗

เหนือกว่า กล่าวคือ ชาวกะเรนีนั้นมักจะตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขาที่ห่างไกล แต่แม้ว่าจะห่างจากหมู่บ้านของชาวฉานแต่ก็มักจะไปรับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้กับชาวฉาน หรือนำของป่าและพืชผลทางการเกษตรไปแลกข้าว เพราะพวกเขาไม่ทำไร่ได้ผลผลิตข้าวไม่พอกินตลอดทั้งปี จนกระทั่งชาวฉานกับกะยาห์ได้พัฒนาความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในเวลาต่อมา

ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนในสอย

จากการสอบถามจากคนเฒ่าคนแก่ที่ยังมีชีวิตอยู่ พบว่าช่วงเวลาที่คนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่แห่งนี้ไม่ต่ำกว่า ๓ ชั่วโมงคนที่ผ่านมา หรือ ราว ๆ ทศวรรษ ๒๔๔๐-๒๔๕๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การศึกสงครามตามแนวชายแดนระหว่างสยามกับพม่า และอังกฤษทางฝั่งตะวันตกสงบลงแล้ว ผู้ที่มีอายุมากที่สุดในหมู่บ้านและอยู่ที่หมู่บ้านนี้มานานกว่าผู้อื่น คือ นายคอตเตอะ^๔ ผู้เฒ่าชาวปกากญออายุ ๘๐ ปี (เกิดประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๘) แต่ย้ายมาอยู่บ้านในสอยตั้งแต่อายุ ๓ ขวบ เพราะพ่อแม่ต้องการแสวงหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามปู่ย่าของคอตเตอะอยู่ที่นั่นมาก่อนหน้านี้แล้ว จึงนับได้ว่าคอตเตอะอาจจะเป็นคนรุ่นที่ ๒ ของชุมชนเป็นอย่างน้อย สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนาง นางจีเมียะ ภรรยาของนายคอตเตอะเล่าว่านางเกิดและเติบโตที่บ้านในสอยแห่งนี้ พ่อแม่ของนางเป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนในสอย พ่อของนางเป็นกะเรนีนี ส่วนแม่เป็นไต

รูป ๓-๓ ผู้เฒ่าคอตเตอะ

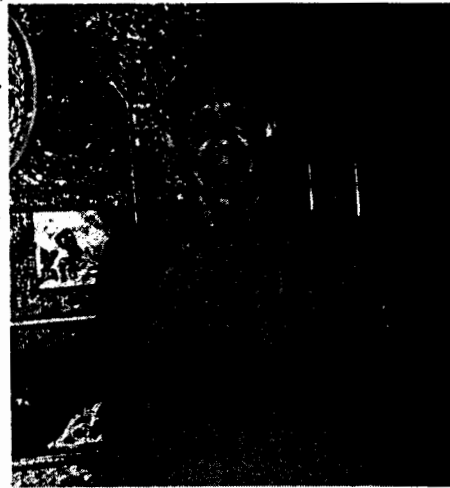
ในช่วงแรกที่คอตเตอะอพยพเข้ามาชุมชนในสอยนั้นมีจำนวนชาวกะเรนีนี และชาวไตในสัดส่วนพอ ๆ กัน ขณะที่มีคนจากเชียงใหม่ไม่มากนัก (ภาษาปกากญอ เรียกเชียงใหม่ว่า “กิเม”) ในช่วงที่คอตเตอะอพยพเข้ามา นั้น มีบ้านหลังเล็ก ๆ อยู่ประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่า ไม่มีถนนระหว่างแม่ฮ่องสอนถึงบ้านในสอย มีเพียงทางเดินเท้า ชาวบ้านต้องใช้ม้าต่าง

^๔ คอตเตอะ หรือคอตตุเป็นชื่อภาษากะเหรี่ยง

สิ่งของต่าง ๆ ในการเดินทาง ตอนนั้นในหมู่บ้านยังไม่ได้ใช้เงิน แต่ใช้ระบบการแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นหลัก

คำบอกเล่าต่าง ๆ นั้นคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นคำบอกเล่าจากชาวปกากญอ ไต กะเรนนี่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านทั่วไป หรือเป็นบุคคลที่อ้างอิงได้อย่างเจ้าอาวาสวัด รวมถึงเอกสาร จากเอกสารราชการ ต่างระบุว่าในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐานนั้นมีชาวกะเหรี่ยงแดง และปกากญอมาอยู่ก่อน แต่ผู้นำหมู่บ้านคนแรกนั้นเป็นชาวไตชื่อนายเหิงอ่อง ขณะที่ผู้นำคนต่อ ๆ มาก็นับเชื้อสายมาจากผู้นำคนแรก ต่อมา มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ โดยผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายหมื่นหมาย สันติกรม ซึ่งเป็นชาวไตด้วยเช่นเดียวกับผู้นำหมู่บ้านทุกคนที่ผ่านมามีต่างเป็นชาวไต

หลวงพ่ोजเล็กเจ้าอาวาสวัดในสอย อายุ ๖๕ ปี เล่าว่า บิดาของเจ้าอาวาสคือ นายหมื่นหมาย สันติกรม เป็นชาวไต (มารดาของเจ้าอาวาสเป็นชาวกะเรนนี่) และเป็นผู้ที่มาก่อตั้งหมู่บ้านในสอยในช่วงแรก ๆ โดยเข้ามาบุกเบิกที่นาทำกิน เขามีฐานะดี มีที่ทำกินมาก และมีช้าง ม้า วัว ควายเป็นของตนเอง ต่อมา มีชาวกะเหรี่ยงอพยพเข้ามาขออาศัย นายหมื่นหมายก็แบ่งที่ดินให้อยู่อาศัยทำกิน

รูป ๓-๔ หลวงพ่ोजเล็ก

นายมงคล สุริยะ ชาวไต อายุ ๕๙ ปี เล่าว่า พวกกะเหรี่ยงแดงมาอยู่ก่อน ต่อมาก็มีกะเหรี่ยงชาวหนีโรคระบาดมาอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำสอย แล้วก็ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน สมัยนั้นยังขึ้นอยู่กับเจ้าฟ้าขุนลู่ ต่อมาก็มีคนไตค่อย ๆ ย้ายเข้ามาอยู่ ๖-๗ ครอบครัว มีพ่อเฒ่าเหิงอ่องเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ช่วงหลัง ๆ เมื่อมีคนมากขึ้นคนกะเหรี่ยงแดงและกะเหรี่ยงชาวค่อย ๆ ย้ายออกไปจากหมู่บ้าน

นายมานะ อันตา อายุ ๕๘ ปี และนายละ ไชแสง อายุ ๖๘ ปี บอกว่า ตาของนายละเล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนหมู่บ้านในสอย มีอยู่ประมาณ ๓๐ ครัวเรือน มีนายเหิงอ่องเป็นผู้นำ นายเหิงอ่องเป็นคนไต แต่งงานกับหญิงกะเรนนี่ ต่อมาเมื่อมีผู้ใหญ่บ้านอย่างเป็นทางการ คือนายหมื่นหมาย สันติกรม ซึ่งเป็นลูกของนายเหิงอ่อง จากนั้นตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านก็สืบทอดมาถึงนายอ่องคำ คำอ่อง ลูกของนายหมื่นหมาย

เอกสาร ของนายสุรัชย์ พิศไหว ผู้ใหญ่บ้าน ระบุว่าชุมชนในสอยรวมกันเป็นหมู่บ้านมานาน ประมาณ ๑๕๐ ปี มีนายเห็งอ่องเป็นหัวหน้ากลุ่มบ้าน แรกเริ่มมีราษฎรรวมกัน ๑๕ หลังคาเรือน ประกอบด้วยเชื้อชาติไทยใหญ่ และกะเหรี่ยง ประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๐ โดยมีนายหมื่นหมาย สันติกรรม (ลูกของนายเห็งอ่อง) เป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก

การทำมาหากินของชุมชนในสอยช่วงแรกนั้นมีทั้งการทำไร่ข้าวในพื้นที่ดอน และการทำนาในพื้นที่ราบลุ่ม แต่จากคำบอกเล่าของชาวบ้านไม่สามารถสรุปให้ชัดเจนได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดทำอะไรหรือทำนา อย่างไรก็ตาม การทำไร่บนพื้นที่ดอนนั้นเป็นระบบการผลิตที่ชาวปกากญอและชาวกะเหรี่ยงมีความคุ้นเคยมาแต่เดิม เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้นิยมตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเทือกเขาสูง งานศึกษาของ Lehman (1979) ซึ่งศึกษาหมู่บ้านที่ใหญ่ที่สุดทางตอนเหนือของเมืองแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ.๒๕๑๑ พบว่าชาวกะเหรี่ยงไม่เคยรู้จักการทำนาดำมาก่อน ไม่มีคันไถ หรือสัตว์ที่ใช้ไถนา แต่ได้เรียนรู้การทำนามาจากชาวดไตในภายหลัง ซึ่งชาวดไตนั้นมีความถนัดในการทำนามากกว่าเพราะเป็นระบบการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะภูมิประเทศที่คนไตนิยมตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งยังต้องมีการจัดระบบการชลประทานที่ดี อย่างไรก็ตาม ภูมิประเทศของชุมชนในสอยนั้น โดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบขนาดเล็ก ล้อมรอบด้วยเทือกเขาสูง ดังนั้น แม้ว่าชาวดไตจะถนัดทำนาแต่เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ต้องทำไร่บนที่ดอน ปลูกข้าวไร่ ปลูกถั่วเหลือง ปลูกงา ปลูกผักทอง รวมทั้งผักพื้นบ้านในไร่ ขณะที่ในชุมชนมีที่นาเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในบริเวณสองฝั่งริมน้ำสอย โดยนายเห็งอ่องผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้มีที่นามากที่สุด (สัมภาษณ์นายมานะ อันดา และนายละ ไชแสง) ต่อมาจึงมีการพัฒนาระบบเหมืองฝาย และขยายพื้นที่ทำนาในชุมชนในสอยเพิ่มมากขึ้น

นอกจากการเกษตรแล้ว ชาวบ้านบางส่วนเคยมีอาชีพรับจ้างทำไม้ให้กับบริษัทอังกฤษ ที่เข้ามาทำไม้ในบริเวณลุ่มน้ำสาละวินมาก่อน โดยมีข้อมูลว่าชาวอังกฤษได้เข้ามาทำไม้ในเขตหัวเมืองตะวันตกของล้านนาไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๖๘^{๑๐} โดยมีคนพม่า มอญ เจียว(ไต) หรือคนในบังคับของอังกฤษเป็นแรงงานสำคัญ (นคร ๒๕๔๐: ๘๗-๘๐) เมื่อสอบถามชาวบ้าน พบว่าชาวกะเหรี่ยงและปกากญอหลายคนที่อาศัยอยู่ในบ้านในสอยนั้นช่วงแรก ๆ นั้นมีช้างเป็นสมบัติประจำตระกูล เชื่อว่าช้างนั้นเป็นพาหนะสำคัญสำหรับการทำไม้นั่นเอง

^{๑๐} สุรัชย์ พิศไหว, (ผู้ใหญ่บ้านประธานคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป.) ๒๕๔๕. เอกสารบรรยายสรุปหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) บ้านในสอย หมู่ที่ ๔ ต.ปางหมู อ.เมืองแม่ฮ่องสอน จ.แม่ฮ่องสอน ปี ๒๕๔๕. เอกสารอัดสำเนา

^{๑๑} อังกฤษเริ่มเข้ามาทำสนธิสัญญาอันดาโบ พ.ศ.๒๓๖๘ ทำให้อังกฤษเกี่ยวข้องกับล้านนาไทยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเห็นความสำคัญของป่าไม้ขนไม้มากในเมืองพม่าและเมืองไทย โดยเฉพาะบริเวณลุ่มน้ำ สาละวิน (นคร ๒๕๔๐, ๘๗)

ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชุมชนในสอย

ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนั้น มักถูกมองว่าเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมเดี่ยวอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง เป็นดั่งแก่นกลางของความเป็นชุมชน แต่จะมีการกลืนกลาย หรือปะปนกับวัฒนธรรมอื่นในภายหลังเมื่อมีจากการปะทะสังสรรค์ประสานกับชุมชนภายนอก จนทำให้ความ "บริสุทธิ์" ของวัฒนธรรมนั้นลดน้อยลง แต่จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนในสอยนั้นพบว่า ชุมชนแห่งนี้มีวัฒนธรรมหลากหลายมาแต่เดิม อันเนื่องมาจากการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยมีทั้งชาวไต กะเหรณี่ และปกากญออยู่ร่วมกันและทำมาหากินในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้จำกัดตนเองอยู่ในขอบเขตความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง หากแต่ได้มีการปะทะสังสรรค์แลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมอยู่เสมอ ดังปรากฏว่าได้มีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ทั้งการแต่งงานกับคนภายในชุมชนเดียวกัน และการแต่งงานกับคนต่างชุมชน ดังกรณีของ นายเห็งอ่อง ผู้นำหมู่บ้านคนแรกซึ่งเป็นชาวไต ก็แต่งงานกับหญิงชาวกะเหรณี่ นายหมื่นหมาย ผู้ใหญ่บ้านในสอยอย่างเป็นทางการคนแรกซึ่งเป็นทายาทของนายเห็งอ่องเองก็แต่งงานกับหญิงชาวไตมาจากบ้านแม่สะง่า และต่อมาจากการที่เขาเป็นคนค้าขายเดินทางไปมาบ่อย ๆ ก็ทำให้ได้แต่งงานอีกครั้งกับชาวกะเหรณี่มาจากบ้านห้วยอื่นในรัฐกะเหรณี่ซึ่งอยู่ในเขตประเทศพม่าในปัจจุบัน

“ชาวกะเหรียงแดงที่แต่งงานกับนายหมื่นหมาย ชื่อ นาง เป็นแม่หม้ายผัวตาย มีลูกอยู่แล้วสองคน มีช้าง วัว ควาย หมู่บ้านของนางชื่อห้วยอื่น เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีประมาณ ๒๐ หลังคาเรือน นายหมื่นหมายเห็นว่าอยู่ที่หมู่บ้านนั้นทำไร่ข้าวไม่พอกินจึงชวนมาอยู่ด้วยพร้อมกับญาติพี่น้องของนางอีก ๒-๓ ครอบครัว และแบ่งที่ดินให้ทำกิน และสอนทำนาด้วย เพราะที่บ้านห้วยอื่นไม่มีนา” (สัมภาษณ์หลวงพ่อกุศล เจ้าอาวาสวัดในสอย อายุ ๖๕ ปี เป็นลูกชายของนายหมื่นหมาย)

ขณะที่ความเป็นแก่นกลาง หรือความบริสุทธิ์ของลักษณะทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมนั้น มิได้มีลักษณะตายตัว แม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีเอกลักษณ์บางประการ เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย ระบบการผลิต ระบบความเชื่อ และจารีตประเพณี แต่ลักษณะทางวัฒนธรรมเหล่านี้ก็มีการปรับเปลี่ยนและผสมผสานกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้เสมอท่ามกลางเงื่อนไขแวดล้อมต่าง ๆ เช่น คนไต ถูกมองว่าเป็นผู้มีวัฒนธรรมในการทำนา แต่จากการสอบถามคนสูงอายุก็พบว่าคนไตที่มาตั้งถิ่นฐานในชุมชนในสอยในยุคแรก ๆ นั้นเริ่มต้นจากการทำไร่มาก่อน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ดอน จากนั้นจึงค่อย ๆ ปรับพื้นที่ไร่ให้เป็นนาในภายหลัง ขณะที่ชาวกะเหรียงแดงและปกากญอถูกมองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำไร่แบบย้ายที่เป็นหลัก แต่ในปัจจุบันก็พบว่านายคอดเตอะ ซึ่งเป็นปกากญอก็ทำนา และทำสวน

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนในสอยนั้น ในด้านหนึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ก็มิได้หมายความว่าชุมชนจะมีความสมานฉันท์

หรือสงบสุขร่วมเย็นเพียงด้านเดียว ดังที่ชุมชนในอดีตโดยทั่วไปมักถูกสร้างภาพตัวแทนให้เป็นเช่นนั้น แม้ว่าประวัติศาสตร์บอกเล่าจากผู้คนในชุมชนจะได้ทำให้มองเห็นถึงความขัดแย้งภายในชุมชนในยุคนี้อย่างชัดเจน แต่ก็สามารถสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมทางฐานะทางเศรษฐกิจ และอำนาจระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งความเป็นชาติพันธุ์นั้นอาจมีส่วนที่ทำให้คนบางกลุ่มมีอำนาจและมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่าผู้อื่น ดังปรากฏว่าผู้นำชุมชนในสอยนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นมีเฉพาะชาวไต และการเป็นผู้นำก็สืบทอดทางสายเลือด ซึ่งหมายความว่าผู้นำคนต่อ ๆ ไปก็ย่อมจะต้องเป็นชาวไต ขณะเดียวกันก็ปรากฏว่านายเหิงอ่องซึ่งเป็นผู้นำคนแรก และนายหมิ่นหมายสันติกรรมผู้นำรุ่นถัดมานั้นเป็นผู้ที่มีถิ่นที่นามากกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ (สัมภาษณ์หลวงพ่ोजเล็ก) ทั้งนี้ย่อมหมายถึงการมีอำนาจในการควบคุมกำลังคนเพื่อช่วยกับปรับที่นาและการจัดทำระบบน้ำสำหรับที่นาเหล่านั้นด้วยนั่นเอง

นอกจากนั้น นายหมิ่นหมายยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางการค้าอย่างมาก โดยมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลาง รับซื้อขายสินค้าจากชาวกะเหรี่ยงแดง และด้วยเหตุที่เขามีภรรยาคนหนึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงแดงจึงทำให้เขามีโอกาสมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวกะเหรี่ยงแดงในฝั่งพม่ามากกว่าคนอื่น ๆ ด้วย

“นายหมิ่นหมายเดินทางไปมาบ่อย ๆ ซ้ำไปค้าขาย ชื่อพระพุทธรูป วัว ควาย มาขายที่แม่ฮ่องสอน สมัยก่อนชาวกะเหรี่ยงแดงเอาข้าวสาร งาม อัก(ยางไม้) มาส่งที่บ้านนายหมิ่นหมายเป็นประจำ เอาข้าวสารมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินเหรียญ เรียกว่าเงินเบี้ยหัวมน บีบละ ๖๐-๗๐ บาท เห็นว่าเอไปตีเป็นเครื่องประดับ ถ้าคนในสอยอยากได้อะไรก็จะฝากนายหมิ่นหมายไปบอกคนกะเหรี่ยงให้อามาขาย เพราะเขาจะเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่เมืองกะเหรี่ยง และไปค้าขายเป็นประจำ” (สัมภาษณ์หลวงพ่ोजเล็ก เจ้าอาวาสวัดในสอย)

เรื่องเล่าถึงอิทธิพลและอำนาจของผู้นำชุมชน ที่ทำให้มีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรมากกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ เช่นนี้ปรากฏในประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้านในสอยแทบทุกยุคสมัยจวบจนถึงปัจจุบัน แต่การพูดถึงบทบาทของผู้นำในอดีตนั้นชาวบ้านมักไม่มีการตั้งคำถามถึงความชอบธรรมของการใช้อำนาจและอิทธิพลดังกล่าว ต่างจากปัจจุบันที่ปรากฏว่าผู้นำมีการใช้อิทธิพลและอำนาจเพื่อเข้าถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และได้ถูกชาวบ้านบางส่วนได้ตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์บทบาทของผู้นำอย่างรุนแรง (ดูในบทที่ ๗) ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้บทบาทความเป็นผู้นำของชุมชนที่ดั้นด้นถูกตีความอย่างแตกต่างกันไปด้วย

สรุปท้ายบท

โดยทั่วไปคำบอกเล่าถึงชุมชนดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล มักหมายถึงชุมชนที่โดดเดี่ยวปราศจากการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ หรือสังคมภายนอก ภาพตัวแทนของชุมชนท้องถิ่นเช่นนี้ถูกสร้างขึ้นภายใต้วาทกรรมการพัฒนาของรัฐบาลสมัยใหม่ เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐในการใช้อำนาจเข้าควบคุม หรือ “พัฒนา” ชุมชนชนบท โดยการเชื่อมโยงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชนบทที่ห่างไกลเหล่านี้ กับศูนย์กลางการพัฒนาซึ่งก็คือศูนย์ของอำนาจรัฐนั่นเอง ขณะที่หมู่บ้านนั้นถูกกำหนดขึ้นมาในฐานะที่เป็นหน่วยการปกครองของรัฐ ซึ่งมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนและแน่นอน

อย่างไรก็ตาม จากประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนในสอยนั้น พบว่าภาพชุมชนในความทรงจำของชาวบ้านนั้นมีความแตกต่างไปจากภาพตัวแทนดังกล่าวอย่างมาก กล่าวคือ ความเป็นชุมชนนั้นวางอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการผลิตมากกว่าหน่วยทางการปกครองหรือพิภพทางภูมิศาสตร์ที่แน่นอนตายตัว เป็นเวลาไม่ต่ำกว่าร้อยปีที่ผ่านมาที่ชุมชนในสอยได้มีการเคลื่อนย้ายเข้าออกของผู้คนอยู่ตลอดเวลา ผู้คนจากหลายที่หลายทางมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่แห่งนี้ เพราะมาอยู่อาศัยร่วมกับญาติพี่น้อง มาแต่งงาน หรือการแสวงหาพื้นที่ทำกิน ขณะที่ขอบเขตของชุมชนนั้นไม่มีความชัดเจน เพราะปรากฏว่าชาวบ้านสามารถบุกเบิกพื้นที่ป่าเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินไปได้เรื่อย ๆ ตามกำลังแรงงานที่มี พร้อมทั้งมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้คนต่างชุมชนทั้งการค้าขาย การแต่งงาน การเยี่ยมเยียนญาติมิตร ฯลฯ โดยมีได้ค้ำประกันว่าจะอยู่ในขอบเขตพื้นที่ของ “หมู่บ้าน” หรือไม่ หรืออยู่ในขอบเขตของประเทศใด

หากพิจารณาในประเด็นของเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างรัฐ ในช่วงก่อนหน้ารัฐล้านนา หรือหัวเมืองเชียงใหม่ ภายใต้อิทธิพลของรัฐสยาม ยังมิได้เข้มงวดกับการควบคุมพื้นที่ตามแนวชายแดนเท่าใดนัก หากแต่จะเข้มงวดกับการควบคุมกำลังคน หรือพลเมืองภายใต้อำนาจของตนมากกว่า ดังปรากฏว่าในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๓๒ (ช่วงเวลาก่อนการตั้งหมู่บ้านในสอย) มีหลักฐานว่ารัฐล้านนาได้พยายามจะแยกแยะพลเมืองของตนเอง กับพลเมืองพม่าให้ชัดเจน โดยเฉพาะในเขตหัวเมืองชายแดน ดังปรากฏว่าระเบียบของเมืองแม่ฮ่องสอน มีวิธีการปกครองควบคุมพลเมืองโดยกำหนดให้การสักหมายรูปช้างถ้าผู้ใดจะอยู่ในราชอาณาจักรเป็นข้าของฝ่ายสยาม (นคร ๒๕๑๖: ๕๘) ในเวลาต่อมา รัฐสยามได้เข้ามารวบอำนาจของเจ้าเมืองฝ่ายเหนือ โดยในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ มีการเปลี่ยนการปกครอง รวมเมืองเชียงใหม่ ลำพูน น่าน ลำปาง น่าน แพร่ และเถิน เป็นมณฑลลาวเฉียง (พรพรรณ ๒๕๑๗: ๑๕๔) ซึ่งขณะนั้นเมืองแม่ฮ่องสอนอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของเจ้าเมืองเชียงใหม่ และมีความเข้มงวดกับการควบคุมเขตแดนมากขึ้น (Territorialization) ในปี พ.ศ. ๒๔๓๗ มีการทำข้อตกลงปักปันเขตชายแดนระหว่างรัฐสยามกับดินแดนภายใต้การปกครองของจักรวรรดินิยมอังกฤษอย่างชัดเจน โดยมีสาเหตุมาจากการที่ชาวอังกฤษเกิดความขัดแย้งในเรื่องการสัมปทานทำไม้กับเจ้านครเชียงใหม่ (นคร ๒๕๔๐: ๒๕๔)

แม้ว่ารัฐจะพยายามควบคุมพลเมืองและดินแดน แต่พื้นที่ในสอยก็ยังนับว่าเป็นบริเวณที่มีอิทธิพลของรัฐชาติเบาบางอย่างมาก เพราะอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจของทุกรัฐไม่ว่าจะเป็นรัฐไทย รัฐกะเรนนี้ หรือรัฐฉาน และการรับรู้ หรือการจัดวางความสัมพันธ์ของชาวบ้าน กับรัฐนั้นก็มิได้เข้มข้น ไม่ว่าในฐานะการเป็นพลเมืองของรัฐใดก็ตาม ดังปรากฏว่าในประวัติศาสตร์บอกเล่านั้น ชาวบ้านเลือกจำแต่เรื่องปากท้องและการทำมาหากินเป็นหลัก โดยไม่ค่อยมีการอ้างอิงถึงเจ้าแผ่นดิน หรืออำนาจรัฐที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพวกเขามากนัก นอกจากนี้ยังพบว่า การที่ผู้คนต่างชาติพันธุ์จะมาจากรัฐใดไม่ได้มีนัยยะที่ทำให้ชาวบ้านแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างกัน ความแตกต่างระหว่างผู้คนนั้นก็จะมีเพียงลักษณะทางวัฒนธรรม เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ภาษา ศาสนา ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้มีการผสมผสานกันโดยตลอด ขณะเดียวกันความแตกต่างเหล่านี้ก็ได้เป็นเหตุให้มีการกีดกันสิทธิการเข้าใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ อย่างรุนแรงมากนัก แต่ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรจะขึ้นอยู่กับกำลังแรงงานที่มี กล่าวคือ ชาวบ้านก็จะมีสิทธิบุกเบิกที่ดินทำกินได้ตามกำลังความสามารถของตนเองในการทำการผลิต

บทที่ ๔

พรมแดน และสัญญาภาคของอำนาจ

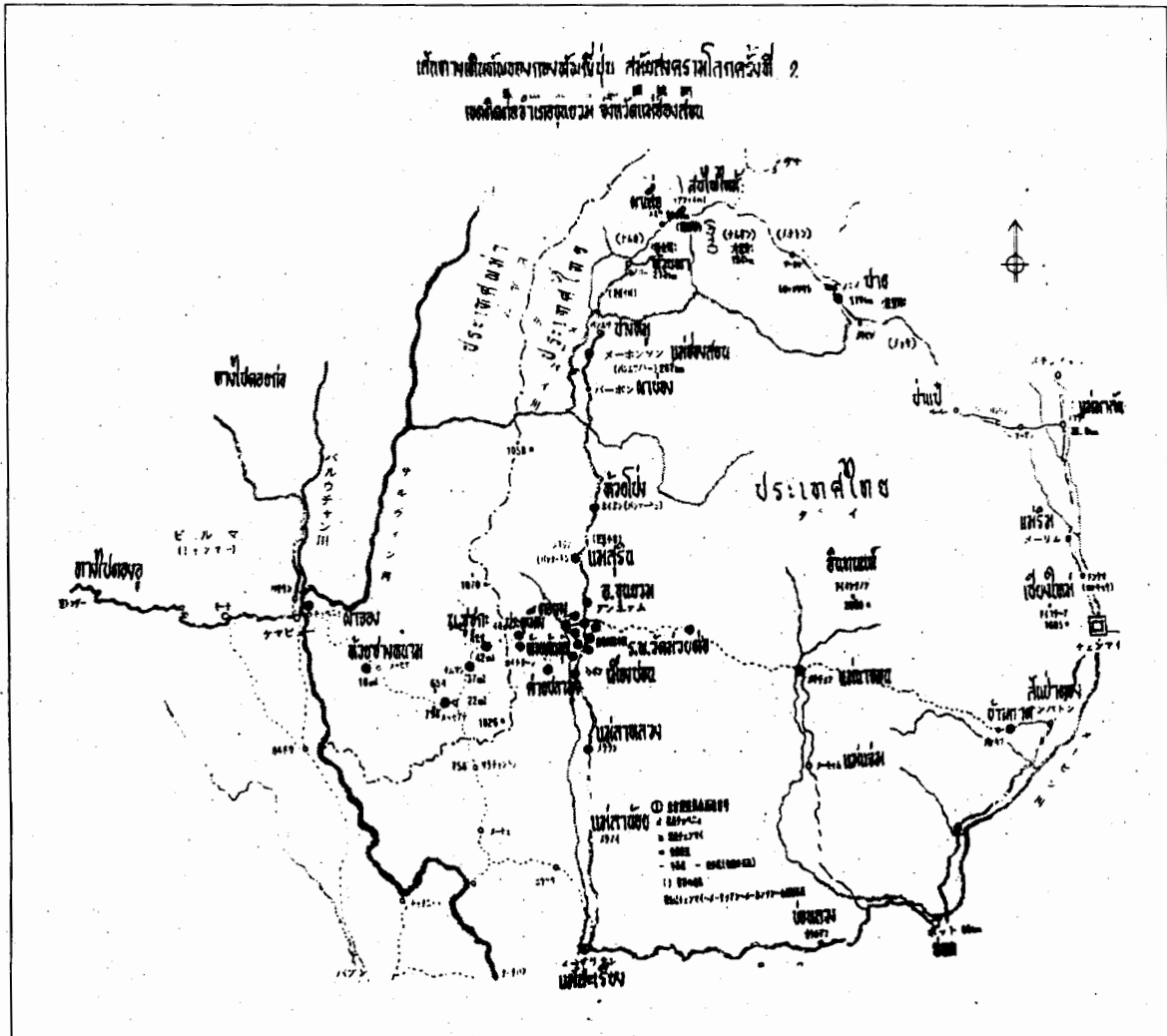
ทศวรรษ ๒๔๘๐ - ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ในเขตทวีปยุโรป ซึ่งทำให้ชาวพม่ามีความหวังจากการที่กองทัพญี่ปุ่นได้ให้สัญญาว่าจะช่วยปลดปล่อยประเทศพม่าจากการยึดครองของอังกฤษ เพื่อแลกกับการที่ประชาชนพม่าสนับสนุนการตั้งฐานทัพของตนในประเทศพม่า (พรพิมล ๒๕๔๒) ในช่วงแรก กองทัพญี่ปุ่นได้ตั้งฐานทัพในพม่าหลายแห่ง และมีอำนาจเหนือเขตการปกครองของพม่า ฉาน และกะเรนนี้ (Castle Susan and Khu OO Reh 2003) มีการตัดถนนและสร้างทางรถไฟ เพื่อใช้เคลื่อนพลและลำเลียงอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ประเทศไทยถูกใช้เป็นพื้นที่ยกพลขึ้นบกของกองทัพญี่ปุ่น โดยในวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ตกลงยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ประเทศไทยเพื่อเดินทัพผ่านไปยังประเทศมลายูและพม่า

ในช่วงเวลานั้นเอง กองทัพญี่ปุ่นได้สร้างทางสายแม่มาลัย-ปาย เชื่อมระหว่างจังหวัดเชียงใหม่กับแม่ฮ่องสอนเพื่อออกสู่เขตพม่า ผ่านอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม จนถึงเขตติดต่อบ้านห้วยต้นนุ่น^{๑๑} เส้นทางผ่านหมู่บ้านในสอยถูกใช้เป็นเส้นทางสายหนึ่งในการลำเลียงยุทโธปกรณ์ของทหารญี่ปุ่นเข้าสู่ประเทศพม่า ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นบรรดาทหารช่างที่ลำเลียงวัสดุอุปกรณ์เข้าไปทำทางรถไฟในประเทศพม่า^{๑๒} ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาครอบครองดินแดนของรัฐกะยาห์ซึ่งติดกับชายแดนไทยซึ่งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนในสอยได้สำเร็จและรวมเอารัฐกะยาห์เข้าไปในการปกครองของรัฐพม่าในอีก ๒ ปีถัดมา (พรพิมล ๒๕๔๒:๑๔๗)

^{๑๑} ข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

^{๑๒} อย่างไรก็ตาม เส้นทางนี้ไม่ใช่เส้นทางหลัก เพราะจะต้องข้ามภูเขาสูงชัน แต่เส้นทางหลักของทหารญี่ปุ่นจริง ๆ จะอยู่ที่ชายแดนบริเวณอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีหลักฐานว่าในช่วงที่สถานการณ์การรบเข้มข้น และทหารญี่ปุ่นถูกโจมตีอย่างหนัก บริเวณดังกล่าวมีการจัดตั้งสถานพยาบาลสำหรับทหารญี่ปุ่นที่ได้รับบาดเจ็บ รวมทั้งมีพื้นที่บางส่วนเป็นสถานที่ฝังร่างทหารญี่ปุ่นผู้เสียชีวิตด้วย ภายหลังจึงมีการตั้งพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่สองขึ้นในบริเวณดังกล่าว

ที่มา: พิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ ๒ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูป ๔-๑ แผนที่เส้นทางเดินทัพของกองทัพญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

ทหารญี่ปุ่น การค้า และอาชีพลูกหาบ

ในภาวะสงคราม แม้ว่าสภาพสังคมโดยทั่วไปจะเกิดความวุ่นวาย ชาวบ้านรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย และหวาดกลัวการสู้รบ แต่สำหรับชาวบ้านในสอยหลายคนนั้น กลับมีความทรงจำที่ดีในช่วงภาวะสงคราม เพราะเศรษฐกิจในหมู่บ้านในช่วงนี้ดีขึ้นอย่างมาก ชาวบ้านทำมาค้าขายคล่องตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าขายกับทหารญี่ปุ่นซึ่งเดินทางผ่านหมู่บ้านในสอยเป็นประจำ คอดเตอะแล้วว่า ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งมีทหารญี่ปุ่นเดินทางผ่านเข้ามาในหมู่บ้านนั้น เขามีอายุราว ๑๗-๒๐ ปี ในช่วงนั้นนายหมื่นหมาย สันติกรรมเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านจะคุ้นเคยกับบรรดาทหารญี่ปุ่นอย่างมาก เพราะในระหว่างการเดินทางทหารเหล่านั้นอาจจะมาพักค้างอยู่ในบ้านในสอย ๑-๒ คืน โดยพักตามวัด โรงเรียน และบ้านของชาวบ้าน หากทราบว่าการค้าจะเข้ามาพัก ผู้ใหญ่บ้านดีมีช่องประกาศให้ชาวบ้านรับรู้ ซึ่งชาวบ้านก็จะไปรับจ้างแบกขนส่งของให้แก่เหล่าทหาร ซึ่งมีทั้งเครื่องอุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ทำถนน รวมถึงปืน และอาวุธต่าง ๆ ผู้ที่มีช้างก็จะนำช้างไปรับจ้างต่างสิ่งของ ผู้ที่มีผลผลิตการเกษตรก็จะนำไปขาย นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านบางส่วนไปรับจ้างขุดถนนทำทาง ทำสะพาน เป็นช่วงที่การค้าขายแลกเปลี่ยนคล่องตัวและเงินตราสะพัดอย่างมากในหมู่บ้านในสอย

เหตุที่กองทหารต้องพักค้างคืนที่บ้านในสอย เนื่องจากชุมชนในสอยนั้นเป็นชุมชนแห่งสุดท้ายในฝั่งไทย ที่จะพอลาซื้อเสบียงอาหารต่าง ๆ ได้ แต่หากออกไปจากชุมชนเพื่อเดินทางต่อไปยังประเทศพม่า เส้นทางจะเป็นป่าทึบ กองทหารต้องเดินเท้าข้ามเทือกเขาสูงชัน จึงยากที่หาเสบียงอาหารหรือแหล่งน้ำได้จนกว่าจะเดินข้ามไปถึงชุมชนในฝั่งพม่าโดยต้องใช้เวลาครั้งก่อนวัน ดังนั้น การมาค้างคืนที่หมู่บ้านในสอยจึงเท่ากับเป็นการพักเอาแรงและสะสมเสบียงอาหารต่าง ๆ ให้พร้อมสำหรับการเดินป่า พร้อมทั้งเพื่อหาจ้างลูกหาบให้ช่วยแบกขนส่งของเดินทางข้ามภูเขา

คอดเตอะเองก็ไปรับจ้างทหารญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน โดยจะนำช้างไปต่างเสบียงของกองทหารจากบ้านในสอย ไปส่งยังเมืองแม่ฮ่องสอน และบรรทุกสิ่งของที่เหล่าทหารซื้อจากแม่ฮ่องสอนกลับไปส่งยังพรมแดน ซึ่งเมื่อถึงพรมแดนแล้วจะมีชาวบ้านจากในฝั่งประเทศพม่ามาแบกสิ่งของไปต่อ ชาวบ้านได้ค่าจ้างแรงงานวันละ ๕ เยน^๓ ไม่ว่าจะเป็นการต่างสิ่งของ หรือการรับจ้างทำงานอื่น ๆ เช่น การขุดถนน ทำทาง ขณะที่ชาวบ้านบางส่วนจะนำพืชผลการเกษตรไปขายให้แก่บรรดาทหาร เช่น ผักกาด เนื้อหมู หน่อไม้ ฯลฯ ซึ่งทหารจะรับซื้อในราคาที่ชาวบ้านพอใจอย่างมาก

“สมัยนั้นทหารญี่ปุ่นเข้ามากันเยอะมาก เหมือนฝูงมด สมัยที่ทหารญี่ปุ่นยังไม่เข้ามา แม่ฮ่องสอนยังไม่เจริญ อย่าวว่าแต่แม่ฮ่องสอนเลย เชียงใหม่ก็ยังไม่เจริญ ถือได้ว่าญี่ปุ่นนำความเจริญเข้ามาในเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน” (สัมภาษณ์คอดเตอะ)

^๓ คอดเตอะบอกว่าสมัยนั้นเงิน ๑ เยน ซื้อข้าวสารได้ ๑ ลิตร

ที่มา: พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ๒ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูป ๔-๒ ทหารญี่ปุ่นและช่างที่นำมาใช้บรรทุกสัมภาระในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจในหมู่บ้านในสอยที่เฟื่องฟูอันเนื่องมาจากการเข้ามาของทหารญี่ปุ่นนั้นเป็นภาวะที่เกิดขึ้นเพียง ๔-๕ ปี เพราะไม่นานนักกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศพม่าก็พบว่าญี่ปุ่นนั้นไม่ได้มีความจริงใจที่จะช่วยประกาศอิสรภาพให้แก่ตนเองอย่างแท้จริง มีหน้าซ้ำยังพยายามคุมอำนาจการปกครองของพม่า ดังนั้น กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงหันไปร่วมมือกับอังกฤษเพื่อขับไล่กองทัพญี่ปุ่น ขณะที่ผู้นำของรัฐยะไข่ก็ร่วมมือกับรัฐบาลอังกฤษเพื่อขับไล่ทหารญี่ปุ่นออกจากดินแดนรัฐยะไข่ด้วยเช่นกัน ในที่สุดญี่ปุ่นจึงประกาศยอมแพ้ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ (พ.ศ. ๒๕๔๒: ๒๖) ทหารญี่ปุ่นถอนทัพออกไป พร้อมกับขนอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ กลับไปจนหมด บางคนก็นำภรรยาชาวพม่ากลับไปด้วย ส่วนชนบัตร์ญี่ปุ่นที่ชาวบ้านในสอยได้รับมาจากการค้าขายและรับจ้างก็ไร้ค่าราวกับเศษกระดาษ บางคนถึงกับเอาชนบัตร์เหล่านั้นมาฆนบุรีสุบ

“หลังจากแพสงครามได้ ๒ ปี ญี่ปุ่นก็กลับมาเอาอาวุธและหัวกะโหลกของหัวหน้ากลับไป คนในสอยก็ไปรับจ้างหามสิ่งของไปส่ง แม้กระทั่งรถยนต์ที่น้ำมันหมดแต่เครื่องยังใช้ได้ก็หามกลับไป” (สัมภาษณ์คัดลอก)

นอกจากการช่วยพัฒนาเส้นทางบางเส้นทางได้เดินทางได้สะดวกมากขึ้นแล้ว การที่เหล่าทหารญี่ปุ่นเดินทางผ่านหมู่บ้านในสอยก็นับว่าได้ช่วยบุกเบิกให้บ้านในสอยก็เป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญ เพราะเหตุที่ช่วงนั้นสิ่งของและพืชผลต่าง ๆ ซื้อง่ายขายคล่อง จึงมีชาวบ้านหันมาค้าขายมากขึ้น คอตเตอะเล่าว่าชาวบ้านในหมู่บ้านบางส่วนเริ่มนำเอาถั่วที่ปลูกจากบ้านในสอยไปขายที่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งผู้ที่มีช่างก็จะใช้ช่างต่างสิ่งของ ขณะที่คนจะเดินเท้าไป จากนั้นก็จะซื้อของใช้ต่าง ๆ จากเมืองแม่ฮ่องสอนบรรทุกใส่หลังช้างกลับมายังหมู่บ้าน นอกจากชาวบ้านในสอยเองแล้วในช่วงนั้นยังมีพ่อค้าบรรทุกสินค้า เช่น ปลาหู กะปิ น้ำมัน ฯลฯ ต่างบนหลังม้ามาจากเชียงใหม่ เพื่อไปค้าขายที่ชายแดนโดยอาศัยเส้นทางผ่านหมู่บ้านในสอย เมื่อขายของจากฝั่งไทยหมดแล้วพ่อค้าจะได้ซื้อสินค้าจากหมู่บ้านในรัฐกะเรนนี่กลับมาด้วย ซึ่งช่วงนั้นการค้ายังเป็นแบบการแลกเปลี่ยนของต่อของมากกว่าการใช้ระบบเงินตรา ในระหว่างเดินทางค้าขาย พ่อค้าบางคนก็มีโอกาสพบรักและแต่งงานกับหญิงสาวจากหมู่บ้านในสอย

“พ่อค้าจากเชียงใหม่จะบรรทุกของต่างม้าม้าขายที่แนวชายแดน ผ่านทางบ้านในสอย บางครั้งก็จะเจอและแต่งงานกับผู้หญิงในสอย เป็นการค้าแบบแลกเปลี่ยนของต่อของ ก่อนกลับมาพ่อค้าจะได้ปลาแห้งและพริกจากหมู่บ้านจิจะ นาดอน และรัฐยูน ในรัฐกะเรนนี่กลับมา”

รูป ๔-๓ เส้นทางการค้ากับนาอดอนและทานาคาวย

หลังจากที่เหล่าทหารถอยกำลังออกไป เส้นทางต่าง ๆ ที่ทหารเคยใช้ เช่น ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอนถึงหมู่บ้านในสอย ระหว่างหมู่บ้านในสอยถึงชุมชนในฝั่งพม่า ก็ได้ถูกใช้เป็นเส้นทางการค้าขายของบรรดาพ่อค้าในเวลาต่อมา มีชุมชนการค้าที่สำคัญเกิดขึ้นในภายหลังที่บ้านนาอ่อน และทานาควาย ในเขตรัฐกะเรนนี้ ขณะที่ถนนสายสำคัญที่กองทัพญี่ปุ่นได้พัฒนาขึ้น คือถนนจากจังหวัดเชียงใหม่ ถึงอำเภอปาย และอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน ได้ทำให้มีผู้คนสัญจรผ่านเข้าออกหมู่บ้านในสอยมากขึ้น และทำให้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านในสอยเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา

เส้นพรมแดน และสัญญาภาคของอำนาจ

ในบริบทของภาวะสงคราม และการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยม เส้นพรมแดนนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก เพราะมีความหมายต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐเหนืออาณาเขตดินแดนต่าง ๆ รวมถึงมีความสำคัญต่อการวางยุทธศาสตร์การสู้รบระหว่างกองทัพของประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ เพื่อขยายอิทธิพลของกองทัพเหนือประเทศอื่น ๆ ในทวีปเอเชีย ในขณะที่รัฐได้ให้ความสำคัญกับชุมชนตามแนวชายแดนอย่างมากเพราะเป็นพื้นที่ที่อ่อนไหวต่อความมั่นคง คอดเดอะเล่าว่าเมื่อเขาอายุได้ ๑๕ ปี ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เริ่มมีโรงเรียนของรัฐมาตั้งที่บ้านในสอย และเมื่อเขาอายุได้ ๒๐ ปี ได้มีตำรวจและกองทหารจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเข้ามาตั้งหน่วยปฏิบัติการที่หมู่บ้านในสอย โดยตำรวจทำหน้าที่ดูแลภายในหมู่บ้าน และทหารทำหน้าที่ดูแลตามแนวชายแดน

อย่างไรก็ตาม สำหรับประชาชนโดยทั่วไปแล้ว ยังคงไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเส้นแบ่งพรมแดนดังกล่าวมากนัก หากว่ามันจะไม่กระทบถึงความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขา เนื่องจากเขตพรมแดนอยู่ในชายป่า บนสันเขาซึ่งอยู่ห่างจากบริเวณหมู่บ้านพอสมควร ก่อนหน้านี้ชาวบ้านได้ยึดเอาแนวสันเขาเป็นเครื่องหมายในการสังเกตขอบเขตของรัฐ โดยไม่ได้รับรู้ถึงพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนของเส้นแบ่งพรมแดน ขณะที่ในชีวิตประจำวันชาวบ้านบางส่วน โดยเฉพาะผู้ที่มีอาชีพค้าขายก็ยังคงข้ามเส้นพรมแดนรัฐชาติไป ๆ มา ๆ อยู่เสมอ และอาจมีความถี่เพิ่มขึ้นในยุคนี้เนื่องจากการขยายตัวทางการค้า รวมถึงการมีอาชีพรับจ้างเป็นลูกหาบในช่วงที่ทหารญี่ปุ่นเข้ามาใช้เส้นทางขนส่งเสบียงเข้าสู่ประเทศพม่า

จนกระทั่งเมื่อมีตำรวจ และทหารมาตั้งหน่วยปฏิบัติการขึ้นที่หมู่บ้านในสอย แนวเขตพรมแดนจึงมีความชัดเจนมากขึ้นในการรับรู้ของชาวบ้าน โดยสังเกตจากตำแหน่งที่ทหารมาตั้งกองปฏิบัติการ และสัญลักษณ์ที่ทหารใช้บ่งบอกแนวเขต และทำให้พิกัดทางภูมิศาสตร์ของเส้นพรมแดนมีความชัดเจนมากกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม อำนาจที่ซ้อนทับลงไปบนพื้นที่บริเวณพรมแดนนั้นมีความหลากหลายและลึกลับกัน เพราะแม้ว่าพรมแดนแห่งรัฐชาติจะมีความสำคัญต่ออธิปไตยและยุทธศาสตร์การทหารของรัฐไทยดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น แต่รัฐไทยก็ไม่อาจเข้าไปควบคุมดูแลในพื้นที่ชายขอบได้มากเท่าที่ควร ดังจะเห็นว่ากองทัพญี่ปุ่นสามารถดำเนินการต่าง ๆ เช่น การตัดถนน การตั้งหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่บริเวณนี้ รวมถึงการเดินทางและขนส่งเสบียงผ่านข้ามเส้นแบ่ง

พรมแดนได้ตลอดเวลา ดังนั้น แนวพรมแดนในบริเวณนี้จึงเป็นเสมือนพื้นที่ที่อำนาจรัฐอยู่ในสภาวะ
สุญญากาศ ไม่สามารถแม้แต่จะควบคุมการเคลื่อนย้ายชาวบ้านในสอยซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐเอง

ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์มีความหมายในยุคสมัยนี้ในแง่ของการประกอบอาชีพ เพราะผู้ที่มี
มีช่าง ซึ่งมักจะเป็นชาวกะเหรี่ยง หรือกะเหรี่ยงแดงที่มีฐานะดี จะเป็นผู้ที่มีโอกาสมากกว่าในการ
รับจ้างทหารญี่ปุ่นเป็นลูกหาบและขนส่งเสบียง นอกจากนี้ ผู้ที่คุ้นเคยกับการเดินทางในภูมิภาค
ที่เป็นป่าและเป็นเทือกเขาก็จะมีโอกาสมากกว่าด้วยเช่นกัน แต่คุณลักษณะนี้ก็มักไม่เกี่ยวข้องกับ
ลักษณะทางชาติพันธุ์ แต่จะสัมพันธ์กับเพศ วัย และความแข็งแรงของชาวบ้าน

ส่วนการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ การติดต่อสัมพันธ์กันก็ยังเกิดขึ้นอยู่เสมอเช่นเดียวกับยุคที่
ผ่านมา นอกจากนั้นแล้ว ในยุคนี้ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่าง
หลากหลายมากขึ้น และในลักษณะของกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนเครื่องอุปโภค บริโภคต่าง ๆ แม้จะเคยมีความเข้าใจกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์
บางกลุ่มมีอาชีพเฉพาะด้านของตนเอง เช่น คนไตเป็นพ่อค้าวัวต่าง คนกะเหรี่ยงทำไร่ คนไตทำนา
 ฯลฯ แต่จากประวัติศาสตร์บอกเล่า พบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนแต่ประกอบอาชีพที่หลากหลาย
โดยมิได้จำกัดว่าเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์นี้จึงต้องทำอาชีพเช่นนี้ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยทำอาชีพใดอาชีพ
หนึ่งมาก่อน ก็อาจมีการเปลี่ยนอาชีพได้ในภายหลัง เมื่อสถานการณ์ทางสังคม หรือสภาพแวดล้อม
เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตาม บางอาชีพต้องอาศัยความคุ้นเคยต่อสภาพภูมิประเทศมากกว่า
รวมถึงต้องอาศัยทุน และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีมาแต่เดิม ดังเช่น ชาวกะเหรี่ยงแดงซึ่ง
มีอาชีพรับจ้างทำไม้ก็สามารถนำช่างมารับจ้างเป็นลูกหาบให้แก่ทหารญี่ปุ่นได้ แต่ก็มักจะเป็นชาว
กะเหรี่ยงที่มีฐานะดีซึ่งมีช่างเป็นทุนเดิมอยู่ก่อน ส่วนชาวบ้านทั่วไปที่ไม่มีช่างก็ได้แต่อาศัยแรงงาน
ของตนเองเป็นลูกหาบแบกหามซึ่งจะมีโอกาสได้รับการจ้างงานน้อยกว่า

แม้ว่าการค้าขายและอาชีพรับจ้างจะได้รับความนิยมมากขึ้น แต่นั่นก็เป็นช่วงเวลา เพียง ๔-
๕ ปี เมื่อทหารญี่ปุ่นถอนกำลังออกไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังคงพึ่งพาทำการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งเน้น
การเพาะปลูกเพื่อยังชีพ และขายผลผลิตส่วนเกินบ้าง ในยุคนี้พบว่ามีการบุกเบิกที่นาเพิ่มขึ้นอีกมาก
แต่ก็เฉพาะผู้ที่มีฐานะดีและมีอิทธิพล (ผู้นำหมู่บ้าน) จึงมีโอกาสครอบครองที่นาได้ก่อนและได้
มากกว่าผู้อื่น โดยส่วนใหญ่เป็นชาวไตที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบ ส่วนผู้ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่
หลังก็จะเริ่มต้นด้วยการบุกเบิกพื้นที่ป่าปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่ทำไร่ แล้วค่อย ๆ ปรับเป็นที่นาใน
ภายหลัง แต่หลายครอบครัวก็ไม่สามารถที่จะเบิกนาได้ ด้วยข้อจำกัดของสภาพภูมิประเทศ และการ
ไม่มีแหล่งน้ำ และด้วยความไม่ชำนาญในการพัฒนาระบบเหมืองฝาย ซึ่งในแง่นี้ ชาวไตจะมีความ
เชี่ยวชาญในการจัดการเทคโนโลยีในการทำนามากกว่าเพราะมีความคุ้นเคยกับระบบการผลิตแบบนี้
มานาน ส่วนชาวกะเหรี่ยงและชาวกะเหรี่ยงแดงนั้นคุ้นเคยอยู่กับการอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงซึ่งมีระบบ
การผลิตหลักคือการทำไร่แบบย้ายที่ และการเก็บหาผลผลิตจากป่ามาบริโภค ในภายหลังจึงค่อย ๆ

เรียนรูระบบการทำงานและจัดการแหล่งน้ำจากชาวไตในชุมชนเดียวกัน และมีการเบิกที่นาของตนเองเพิ่มขึ้นบ้าง

ในช่วงเวลานี้ ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ยังสามารถจับจองและบุกเบิกที่ดินทำกินได้อย่างอิสระ โดยไม่ถูกเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาควบคุมมากนัก เพราะแม้ว่าจะมีกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้บางฉบับที่เริ่มหวงกันทรัพยากรในป่า เช่น ไม้สัก และของป่าบางชนิดบ้างแล้ว แต่ด้วยความเป็นพื้นที่ชายขอบ ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาควบคุมได้ไม่ทั่วถึงนัก อีกทั้ง ด้วยการเป็นพื้นที่ชายแดน การบุกเบิกแผ้วถางพื้นที่ให้โล่งเตียน มีราษฎรจับจองทำกินอย่างถาวรยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐ เนื่องจากทำให้รัฐสามารถควบคุมดูแลพื้นที่เหล่านี้ได้ดีกว่าการปล่อยให้ป่านั้นมีนัยยะถึงความ "ดิบเถื่อน" ซึ่งจะทำให้อำนาจรัฐเข้าไปไม่ถึงจนอาจถูกใช้เป็นที่หลบซ่อนของผู้ที่หลบหนีจากอำนาจรัฐ หรือสิ่งที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ

สรุปท้ายบท

ในฐานะที่เป็น "หมู่บ้าน" ของรัฐไทย การบริหารจัดการของรัฐได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดขอบเขตภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนของหมู่บ้านอย่างมาก เพื่อสร้างความชัดเจนในอาณาเขตของรัฐชาติ ทว่ารัฐไทยก็มักจะอ่อนแอเกินไปที่จะบังคับนโยบายเพื่อควบคุมพื้นที่และขอบเขตของชายแดน ผลก็คือยังคงมีการละเมิดขอบเขตของรัฐอยู่เสมอ (Vandergaest and Peluso 1995) ดังเช่น การเดินทางข้ามพรมแดนของผู้ที่ใช่และไม่ใช่พลเมืองไทยโดยไม่ได้ผ่านการปฏิบัติตามกฎระเบียบของรัฐ

ขณะเดียวกันหมู่บ้านในฐานะหน่วยการปกครองของรัฐซึ่งถูกกำหนดขอบเขตที่แน่นอน เช่นเดียวกับหน่วยการปกครองอื่น ๆ เช่น ครัวเรือน ตำบล จังหวัด ได้ถูกชาวบ้านท้องถิ่นเล่าถึงในฐานะที่เป็น "ชุมชน" ซึ่งวางอยู่บนความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและการปฏิบัติการทางวัฒนธรรม มากกว่าการยึดอยู่กับหน่วยพื้นที่ทางกายภาพ ซึ่ง Vandergaest and Peluso (1995) เรียกว่ามันเป็นบทบรรยายที่สวนกระแส (counter narrative) เพราะมันสวนทางกับภาพตัวแทนของ "หมู่บ้าน" ในบทบรรยายของรัฐ ซึ่งสร้างขึ้นจากการสำรวจและการขีดขอบเขตลงบนแผนที่ ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พร้อมกับการทาบทาลงบนหน่วยการปกครองเชิงพื้นที่เหล่านั้นด้วยอำนาจรัฐในรูปแบบของการบริหารจัดการ เช่น การวางกำลังทหาร และตำรวจ การจัดตั้งโรงเรียน

จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่าของชาวบ้าน จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ชาวบ้านจะรับรู้ถึงขอบเขตทางกายภาพ หรือหน่วยการปกครองแบบที่รัฐสถาปนาขึ้น แต่ความเป็นภาพชุมชนของพวกเขา ก็ซ้อนทับด้วยหน่วยความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยมีแก่นของเรื่องอยู่ที่ด้านเศรษฐกิจและการทำมาหากินเป็นหลัก ประเด็นหนึ่งที่ "หมู่บ้าน" หรือชุมชนของชาวบ้านมีความแตกต่างจากหมู่บ้านในบทบรรยายของรัฐอย่างมากก็คือ ภาพชุมชนของพวกเขาที่มีความพลวัตอย่างมาก มีความหลากหลาย และมีการสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ทางวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ภาพ

ของ “หมู่บ้าน” ในแบบที่หยุดนิ่ง และมีความเหมือนกันไปหมด ขณะที่ชาวบ้านเองก็พร้อมที่จะเปิดรับความสัมพันธ์ใหม่ ๆ อยู่เสมอแม้ว่ามันจะเป็นความสัมพันธ์ที่เหลื่อมซ้อน (overlap) กับขอบเขตเชิงพื้นที่ที่รัฐกำหนดมาอย่างตายตัว เช่น การเปิดรับความสัมพันธ์กับกองทหารญี่ปุ่นที่ข้ามเส้นพรมแดนรัฐชาติไป ๆ มา ๆ รวมถึงชาวบ้านจากอีกฝั่งหนึ่งของเส้นพรมแดนที่ต่างไม่ใช่ “พลเมืองไทย” และนี่เองที่ทำให้เส้นพรมแดนที่รัฐขีดขึ้นมาเพื่อสร้างความชัดเจนให้กับขอบเขตแห่งอำนาจอธิปไตย มีสถานะเป็นเพียงสุญญากาศแห่งอำนาจในการรับรู้ของชาวบ้าน

บทที่ ๕

การต้อรองบนเส้นพรมแดน

ต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ - ๒๕๒๘

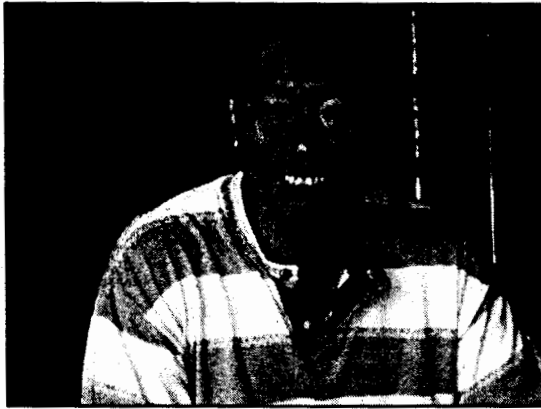
ตั้งแต่ทศวรรษ ๒๔๙๐ เป็นต้นมา รัฐบาลไทยได้วางนโยบายใหม่ ๆ เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงภายใน อันเป็นผลมาจากสภาวะสงครามเย็น^{๓๓} และความขัดแย้งในอินโดจีน สถานการณ์การเมืองในระดับภูมิภาคได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในสอยอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะได้มีการหลั่งไหลของผู้คนจากหลายแห่งเข้ามาในช่วงนี้ ไม่ว่าจะเป็นชาวจีนฮ่อที่ติดตามกองกำลังก๊กมินตั๋งเข้ามา รวมทั้งชาวบ้านทั่วไปที่หลบหนีความวุ่นวายทางการเมืองจากประเทศจีนอพยพย้ายถิ่นมาเรื่อย ๆ จนมาถึงหมู่บ้านในสอย

ขณะเดียวกันรัฐไทยก็พยายามควบคุมประชากร และขอบเขตพื้นที่ของรัฐอย่างเป็นระบบ และเข้มงวดมากขึ้น เป็นไปตามแนวทางการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย มีการสำรวจสำมะโนประชากรไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.๒๔๙๙ ในส่วนของพื้นที่ชายแดนมีการขึ้นทะเบียน และทำบัตรประจำตัวพลเมืองหลากหลายประเภท ซึ่งส่งผลกระทบต่อสถานะภาพความเป็นพลเมืองไทย และสิทธิต่าง ๆ ของชาวบ้านในสอยมาจนถึงทุกวันนี้

การเคลื่อนย้ายผู้คนจากจีน

สถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนที่มีความวุ่นวายอย่างมากในขณะนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่มีการสู้รบภายในประเทศ จนกระทั่งกองทัพจีนคณะชาติ หรือทหารกองพล ๙๓ รวมทั้งพลเรือนจำนวนมากต้องหลบหนีจีนคอมมิวนิสต์เข้าไปในประเทศพม่าและเลยเข้ามาในประเทศไทยในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๗ ซึ่งในจำนวนผู้อพยพเหล่านั้น ได้มีชาวจีนฮ่อ ๔-๕ รายที่อพยพติดตามกองทัพก๊กมินตั๋งดังกล่าว จนกระทั่งเดินทางมาถึงบ้านในสอยและสร้างครอบครัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในบ้านในสอยมาตราบเท่าปัจจุบัน

^{๓๓} เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงในปี ค.ศ.1945 ทำให้มหาอำนาจยุโรปเสื่อมอำนาจลง เหลือเพียงสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาอันเป็นสองประเทศที่เข้มแข็งที่สุดของโลก ทำให้โลกถูกแบ่งออกเป็นสองค่ายหลัก ค่ายตะวันตกเป็นคอมมิวนิสต์ โดยค่านำของสหภาพโซเวียต ค่ายตะวันออกเป็นฝ่ายเสรีโดยค่านำของสหรัฐอเมริกา ทั้งสองฝ่ายได้เข้าสู่สถานการณ์ที่เรียกว่า "สงครามเย็น" คือ ไม่ได้ต่อสู้กันโดยตรงหากแต่เฝ้ามองซึ่งกันและกันด้วยความหวาดระแวง จนถึงปี ค.ศ.1990 สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาก็รวมตัวกันประกาศยุติสงครามเย็นลง และในปีเดียวกันนี้ ประเทศสหภาพโซเวียตก็ล่มสลายลง ค่ายคอมมิวนิสต์ก็เสื่อมสลายลงเช่นกัน

รูป ๕-๑ นายดีฟานชิน

ตัวอย่างเช่น กรณีนายดีฟานชิน เป็นชาวจีนฮ่อ อพยพมาจากยูนนาน เมื่อก่อนเขาอยู่ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีอาชีพรับจ้างบังคับม้าของทหารคนหนึ่งในกองพล ๙๓ (กองทัพก๊กมินตั๋ง) เพื่อต่างผลผลิตการเกษตร เช่น ท้อ มันแกว ฯลฯ จากดอยอย่างขางลงไปค้าขาย ทำให้มีโอกาสได้เดินทางไปหลายแห่งจนกระทั่งได้เดินทางมายังบ้านในสอยในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และได้ตัดสินใจอยู่กับหญิงชาวไต นอกเหนือจากเรื่องความรักแบบหนุ่มสาวแล้ว ดีฟานชินบอกว่าการแต่งงานอยู่กับหญิงชาวไตจะทำให้เขามีสิทธิอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ได้ พ่อแม่ของภรรยาของเขาก็มิได้รังเกียจอะไร แม้จะเป็นคนต่างเชื้อชาติภาษา แต่ก็เป็นคนทำมาหากินอย่างสุจริต ซึ่งเขาเชื่อว่ นั้นเป็นเหตุผลที่พ่อแม่ภรรยาอมรับเขา หลังจากลงหลักปักฐานที่บ้านในสอย ดีฟานชินและภรรยาเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่าง นาอ่อน-ในสอย-ทานาควาย เพื่อทำมาหากิน เช่น ไร่ข้าวและล่อรับจ้างต่างสิ่งของ ค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นพ่อค้าวัวควาย จนในที่สุดได้เปิดร้านค้าของชำที่นาอ่อน และเปิดฉายวีดีโอเพื่อเก็บค่าดูคนละ ๓ บาท ก่อนที่จะเกิดสงครามและต้องอพยพออกจากนาอ่อนกลับมาอยู่ที่บ้านในสอย นอกจากเขาแล้วยังมีชาวจีนฮ่ออีก ๗-๘ ที่อพยพมาอยู่บ้านในสอยในช่วงเวลาเดียวกันและทำมาหากินด้วยการค้าขาย แต่ต่อมาบางส่วนก็ย้ายไปอยู่ที่หมู่บ้านรักไทย^{๔๔} ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สัมภาษณ์ดีฟานชิน)

^{๔๔} บ้านรักไทยอยู่ในบริเวณหุบเขาติดแนวชายแดนไทยพม่า แต่เดิมบ้านรักไทยไม่มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยมากนัก มีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ๔-๕ ครอบครัว ไร่ฝิ่นและไร่ข้าวโพด ปลูกพืชผักกระจายตัวอยู่ห่างกันในบริเวณเชิงเขา ดอยต้องมอถอยเขาที่สูงที่สุดใกล้หมู่บ้านรักไทย ส่วนหนึ่งของเทือกเขาดอนนรงค์ชัย ต่อมาผู้อพยพมาอยู่ในพื้นที่นี้มากขึ้น เรียกชื่อว่า "บ้านแม่ออใหม่" และในที่สุดกลายมาเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวจีน อดีตทหารจีนคณะชาติกองพล ๙๓ "ก๊กมินตั๋ง" ซึ่งอพยพหลบหนีภัยสงครามมาจากมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของประเทศจีน เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ ซึ่งในที่สุดรัฐบาลไทยได้มีมติให้ตั้งหมู่บ้านรักไทย (แม่ออใหม่) อยู่ในการปกครองของกระทรวงมหาดไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔

นอกจากชาวจีนชื่อดังกล่าวแล้ว บ้านในสอยก็มีชาวบ้านบางรายที่อพยพมาจากประเทศจีน เช่นกัน เช่น นางคำ อายุ ๗๒ ปี เป็นคนไทลื้ออพยพมาจากสิบสองปันนาตั้งแต่อายุประมาณ ๒๔-๒๕ ปี (ราว ๑ ปี พ.ศ.๒๔๙๖) ครั้งแรกก็มาอยู่ที่บ้านถ้ำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จากนั้นก็ย้ายที่อยู่เรื่อยมา และมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านในสอยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๙ เมื่อลูกสาวคนโตมาแต่งงานกับคนไตในหมู่บ้านแห่งนี้

ด้วยความหวาดกลัวต่อการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยได้จัดตั้งหน่วยงานสำรวจตะเวนชายแดนขึ้นในปี พ.ศ.๒๔๙๖ เพื่อให้มีบทบาทในการรักษาความมั่นคงและสอดแนมข้อมูลในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งบ้านในสอยก็เป็นเป้าหมายหนึ่งของการทำงานดังกล่าวด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดชายแดนอย่างมาก นอกเหนือจากนโยบายทางการทหารดังกล่าวแล้ว รัฐบาลไทยยังมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งเป็นการขยายอำนาจรัฐไปสู่ชุมชนชนบทอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย ดังเช่นสำนักงานเร่งรัดและพัฒนาชนบท (รพช.) ได้ไปพัฒนาถนนในหมู่บ้านในสอยช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๘-๒๕๑๙

ส่วนทางด้านกรปกครองนั้นในช่วงนี้รัฐไทยได้เร่งรัดการขึ้นทะเบียนพลเมือง โดยในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ในประเทศไทยมีการผ่านพระราชบัญญัติบัตรประชาชน พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งกำหนดให้ประชาชนไทยทั่วประเทศขึ้นทะเบียนทำบัตรประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๐๖ เป็นต้นไป กฎหมายฉบับนี้สัมพันธ์กับพระราชบัญญัติทะเบียนราษฎร พ.ศ.๒๔๙๙ ซึ่งเป็นกฎหมายพื้นฐานในการรับรองสัญชาติไทย ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้นจะไม่ได้รับการรับรองสิทธิตามกฎหมายเหล่านี้ แต่จะตกอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองซึ่งเริ่มกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรมาตั้งแต่วันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๗๐ ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขอยู่หลายครั้ง รวมทั้งระเบียบที่เกี่ยวข้องของกระทรวงมหาดไทย (พันธุ์ทิพย์ ๒๕๔๑)

ในช่วงนี้เองได้เกิดคำนิยามของ “ผู้อพยพ” และ “คนเข้าเมืองผิดกฎหมาย” ขณะเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นที่สูง ก็ถูกสงสัยว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ (ปิ่นแก้ว ๒๕๔๑:๑๐๖) และมีการวางแผนไขการทำให้บัตรประจำตัวของกลุ่มคนเหล่านี้ โดยกำหนดเอาวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ เป็นเส้นแบ่งว่าผู้ใดจะมีสิทธิเพียงใด กล่าวคือ ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า เข้ามาก่อน ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ได้รับบัตรประจำตัวสีชมพู ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า (มีถิ่นที่อยู่ถาวรแล้ว) เข้ามาหลัง ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ ได้รับบัตรประจำตัวสีส้ม ผู้ใช้แรงงานจากพม่า (ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า เข้ามาหลัง ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๑๙ กลุ่มอาศัยอยู่กับนายจ้าง) ได้รับบัตรประจำตัวสีม่วง นอกจากนี้ชาวบ้านในสอยอีกเป็นจำนวนมากที่ถือบัตรสีฟ้า หรือบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ซึ่งบัตรเหล่านี้ล้วนแต่จำกัดสิทธิการเดินทางเข้าออกพื้นที่ การประกอบอาชีพ และการรับบริการและสวัสดิการจากรัฐ

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาปรากฏว่าระบบการทำบัตร และการรับรองสิทธิพลเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นมีปัญหาอยู่มาก ทั้งในเชิงนโยบาย และในทางปฏิบัติ เช่น ประชาชนที่อยู่ในป่าเขาเป็นจำนวนมากไม่ทราบข่าวการสำรวจสำมะโนประชากร จึงตกสำรวจ หรือมีการทำบัตรผิดประเภทให้แก่ประชาชน ทำให้ผู้ที่ควรจะได้รับสัญชาติไทยหลายคนเสียสิทธิการเป็นพลเมืองไทย ดัง

กรณีของชาวบ้านอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นพื้นที่ตะเข็บชายแดนเช่นกัน ปรากฏว่าในปี พ.ศ.๒๕๔๓ ชาวบ้าน ๑,๒๕๓ รายได้ถูกเพิกถอนรายชื่อออกจากทะเบียนบ้าน อันเป็นผลมาจากความผิดพลาดในการสำรวจของทางการในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๑๙ (จำลอง ๒๕๔๘: ๕๗) กรณีของหมู่บ้านในสอยเอง ก็พบว่าการศึกษาสถานะความเป็นพลเมืองนั้นมีความสับสนอยู่มาก เพราะชาวบ้านหลายรายมีบัตรประจำตัวหลายชนิดพร้อม ๆ โดยที่ไม่ได้เข้าใจถึงความหมายและสิทธิของตนเองที่จะได้รับจากบัตรแต่ละชนิดที่แตกต่างกัน

แม้ว่าในช่วงนี้รัฐจะเริ่มมีการขึ้นทะเบียนและจำแนกแยกแยะสิทธิต่าง ๆ ของประชาชนตามแนวชายแดนอย่างละเอียดแล้ว แต่สิทธิของบัตรประจำตัวที่แตกต่าง ซึ่งหมายถึงสิทธิความเป็นพลเมืองที่มีไม่เท่ากันนั้น ก็ไม่ได้เป็นเหตุผลหลักในการจำกัดสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรของชาวบ้านในสอยแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะสิทธิดังกล่าวกลับขึ้นอยู่กับฐานะทางการเงิน และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก กรณีชาวบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี มีเงินมาซื้อที่ดินได้ พวกเขาจะมีสิทธิเข้าถึงที่ดินในการอยู่อาศัยและทำมาหากินได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดหรือถือบัตรประชาชนสีใดก็ตาม ดังตัวอย่างจากครอบครัวของมอแหวะซึ่งเป็นกะเหรี่ยงทั้งหมดสามารถมาขอซื้อที่ดินต่อจากคนจีนฮ่อเพื่อปลูกบ้านได้ (สัมภาษณ์มอแหวะ) หรือกรณีที่นางป้าง จันแก้ว คนจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาซื้อที่ดินเปิดร้านค้า ตั้งโรงสีในหมู่บ้าน หรือกรณีที่นายมี จุลบุตร คนทุ่งกอมองเข้ามาตั้งโรงสีข้าว และออกรถโดยสารในหมู่บ้าน โดยส่วนใหญ่ผู้ที่มิทุนทรัพย์จะเริ่มเข้ามาซื้อที่อยู่อาศัยก่อนจากนั้นก็ค่อยขยับขยายซื้อที่ดินทำสวน (สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน)

“สมัยก่อนใครจะเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านก็ได้อย่างอิสระ ไม่มีปัญหา แต่เดี๋ยวนี้ต้องบอกพ่อหลวง ถ้าไม่มีบัตรอะไรเลยก็ต้องมีญาติพี่น้องรับรอง คนที่มีบัตรสีฟ้ามีสิทธิซื้อที่ดินได้ โอนก็ได้ แต่ถ้ามีบัตรเขียวขอบแดงก็อาจจะต้องใช้ชื่อเพื่อน หรือญาติชื่อไปก่อน ส่วนใหญ่ถึงจะไม่มีบัตรก็อนุญาตให้อยู่ถ้าเป็นคนขยันทำมาหากิน ถ้าไม่ขยัน ไม่ทำอะไรก็ไม่รับอยู่” (สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านนายสุระชัย พิศไหว อายุ ๕๔ ปี)

รูป ๕-๒ นายสุระชัย พิศไหว ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบัน

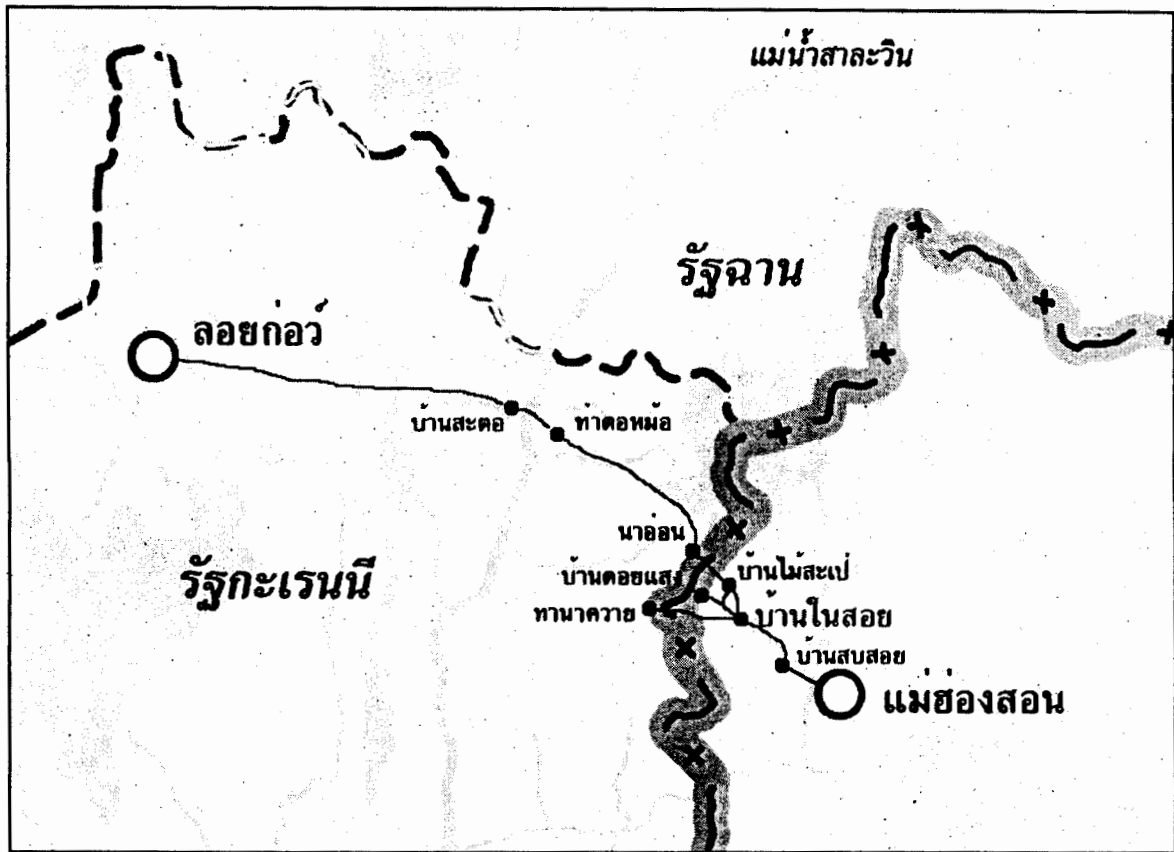
การต่อรองบนเส้นพรมแดน

จากบริบททางสังคมการเมืองดังกล่าว แม้ว่ารัฐไทยจะหวังยึดสถานการณ์ความมั่นคง จนถึงกับมีการควบคุมพื้นที่ตามชายแดนอย่างมาก แต่ก็ปรากฏว่า ในชุมชนในสอยซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดเส้นพรมแดนมากที่สุด ยังมีการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนรัฐชาติอยู่ตลอดเวลาโดยมิได้ผ่านการขึ้นทะเบียนหรือชี้แจงต่อหน่วยงานรัฐตามข้อกำหนดของระเบียบราชการ ไม่ว่าจะเป็นอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จากการแต่งงาน การติดตามญาติพี่น้องเข้ามา การหลบหนีภาวะความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศจีน รวมถึงการเดินทางไปทำธุรกิจการค้าในเมืองนาฮ่อน และทานาควาย ซึ่งก็ยังเป็นช่วงที่บรรยากาศการค้ามีความคึกคักอย่างมาก จำนวนประชากรในสอยช่วงนี้จึงยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แม้ว่ารัฐจะพยายามขีดเส้นพรมแดนให้มีความชัดเจนมากขึ้น และแม้ว่าประชาชนในท้องถิ่นนั้นจะรับรู้ แต่ก็ยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากเท่าที่ควร ในทางตรงกันข้าม การเป็น “พื้นที่ชายแดน” ซึ่งถูกรัฐ (ทั้งรัฐไทย และรัฐพม่า) สร้างขึ้นยิ่งอันเป็นผลจากนโยบายการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ยิ่งทำให้การค้า “ชายแดน” มีความคึกคักมากขึ้น ความแตกต่างของลักษณะสินค้าและราคาซื้อขายระหว่างพื้นที่สองฝั่งของเส้นพรมแดนในฐานะที่เป็นสินค้าจาก “ต่างประเทศ” ที่ทำให้พ่อค้าสามารถเรียกความสนใจในตัวสินค้าและทำกำไรจากมูลค่าส่วนเกินได้อย่างงาม ดีฟานซินยกตัวอย่างว่าสมัยที่ “หากินนอกเขต” นั้นเขาซื้อเบียร์สิงห์จากแม่ฮ่องสอนในราคาขวดละ ๑๘ บาท แต่สามารถนำไปขายที่บ้านนาฮ่อนได้ถึงขวดละ ๒๓ บาทเลยทีเดียว

ขณะเดียวกันในช่วงนั้นประเทศพม่าได้เริ่มเกิดความวุ่นวายทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจมีความฝืดเคืองไปด้วย ชาวบ้านไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ตามปกติ จึงหันมาพึ่งพาเครื่องอุปโภคบริโภคจากตลาดการค้า หรือหันมาประกอบอาชีพค้าขายแทน ขณะเดียวกัน ตลาดชายแดนก็เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญสำหรับชุมชนในพื้นที่ชายขอบที่ไม่สามารถจะเดินทางเข้าไปยังศูนย์กลางของเมืองในประเทศตนเองได้ เนื่องจากมาจากภาวะความวุ่นวายทางการเมืองดังกล่าว ตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญ อยู่ที่เมืองนาฮ่อน และทานาควาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัฐกะเรนนี่ในฝั่งพม่า เป็นจุดนัดพบระหว่างพ่อค้าจากฝั่งพม่า กับพ่อค้าจากฝั่งไทย ที่ตลาดแห่งนี้มีการค้าขายเกิดขึ้นทุกวันตลอดทั้งปี โดยมีเส้นทางจากบ้านในสอย-ดอยแสง-ข้ามพรมแดน ใช้เวลาเดินเท้าไปกลับได้ภายในหนึ่งวัน พ่อค้าจะนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทันสมัยจากฝั่งไทย เช่น เบียร์กระป๋อง ผงซักฟอก แชมพูสระผม ฯลฯ นำไปขายยังตลาดฝั่งพม่า ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพื้นที่ในเขตอิทธิพลของกองกำลังกะเหรี่ยงแดง

“สมัยก่อนที่นาฮ่อนคนอยู่เยอะ หลายร้อยหลังคา ทั้งคนไทย กะเรนนี่ ไต พื้นที่กว้างมาก เป็นภูเขาสูง รอบ ๆ เป็นป่า คนไทยเองก็ไปค้าขายกันเยอะ” (สัมภาษณ์ดีฟานซิน)

รูป ๕-๓ แผนที่แสดงเส้นทางการค้า

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งก็พบว่าพ่อค้าฝั่งไทยก็อาจเดินทางเลยเข้าไปหาซื้อสินค้าในเมืองอื่น ๆ ในฝั่งพม่า เช่น เมืองลอยก่อว์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐกะเรนนี่ หรือไปไกลถึงเมืองตองกี โดยมีเส้นทางจากนาอ่อน-ท่าดอหม้อ-ข้ามแม่น้ำสาละวิน-บ้านสะดอ-ลอยก่อว์-ตองกี ซึ่งเส้นทางนี้จะใช้เวลาการเดินทางเท่า ๗-๑๐ วัน สินค้าจากฝั่งพม่าที่เป็นที่ต้องการของพ่อค้าในฝั่งไทยได้แก่ วัสดุของป่า รวมทั้งพระพุทธรูป หรืออัญมณีของเก่าต่าง ๆ ซึ่งเป็นสินค้าที่ทำกำไรให้แก่พ่อค้าอย่างมาก เมื่อนำเข้ามาขายในฝั่งไทย การซื้อขายแลกเปลี่ยนในสมัยนั้นมีทั้งการแลกเปลี่ยนด้วยเงิน ทั้งเงินบาท และเงินจ๊าดซึ่งเป็นสกุลเงินของประเทศพม่า รวมถึงยังคงใช้ระบบการแลกเปลี่ยนของต่อของอยู่ด้วย และด้วยการติดต่อค้าขายกันเช่นนี้ทำให้ผู้ที่เป็พ่อค้ามีโอกาสได้พบเจอผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝั่งพม่า ทำให้พ่อค้ามักจะมีทักษะในการสื่อสารได้หลายภาษาดังเช่น ดีฟานชินสามารถพูดได้ทั้งภาษาจีน พม่า ไค กะเหรี่ยงแดง และตองสู

“ถ้าทุกอย่าง วัควาย พริก เกลือ เจ้าพารา (พระพุทธรูป) ถั่ว งา หมู ไก่ ทางฝ่ายไทยเอา วิทยุเนชั่นแนล รองเท้าตราช้าง ผ่าถุงตราเตยแดง-เตยเขียว เสื้อผ้า ไปขาย ส่วนทางพม่า จะเอาเขาแก้ง กวาง หนังสือ หนังสือ กระตุกหมี่ เป็นหมิ่นเป็นพันกิโลฯมาซื้อขายกัน คนที่มี เงินถ้าได้ข่าวว่าจะมีการประมูลไม้ ก็จะไปซื้อข้างไวลากไม้” (สัมภาษณ์สุรชัย พิศไหว)

ด้วยความคึกคักของธุรกิจการค้าเช่นนี้ ได้ดึงดูดผู้คนจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งผู้มีและไม่มี สัญชาติไทย จากฝั่งพม่า และฝั่งไทยซึ่งมีทั้งจากในเมืองแม่ฮ่องสอน และจังหวัดอื่น ๆ ให้เข้าใช้พื้นที่ ชายแดนอย่างเข้มข้น และข้ามเส้นพรมแดนไปมาตลอดเวลาจนรัฐไม่สามารถที่จะใช้อำนาจเข้าไป บังคับควบคุมหรือกำหนดให้ “พรมแดน” นั้นเป็นเส้นแบ่งระหว่างรัฐเพื่อจำกัดการเคลื่อนย้ายของ ผู้คนเพื่อรักษาอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐ ในแง่นี้จึงเห็นได้ว่าประชาชนแม้ว่าจะอยู่ภายใต้อำนาจการ ปกครองของรัฐ แต่ก็ยังสามารถใช้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจต่อรองเพื่อมิให้การบังคับใช้อำนาจรัฐที่ อาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือสำคัญนั้นเป็นไปได้อย่างเบ็ดเสร็จตามที่รัฐมุ่งหมาย ในที่สุดจึงทำให้ “พรมแดน” ในบริเวณนี้ได้รับการผ่อนปรน หรือถูกเลือกปฏิบัติอย่างแตกต่างไปจาก “พรมแดน” อื่น ๆ ของรัฐชาติไทย

ชาติพันธุ์และอาชีพที่หลากหลาย

การศึกษาของ Lehman (1979) พบว่า ในอดีตนั้นผู้ที่เป็นพ่อค้าทางไกลมักจะเป็นชาวไต ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในฝั่งพม่าเองก็มักจะพึ่งพาระบบการค้าขายของพ่อค้าจานออยู่เสมอ โดยการรับจ้าง ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือนำของป่าและพืชผลมาแลกข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่เกิดภาวะสงคราม และเกิดโรคฝีดาษระบาดทำให้จำนวนประชากรของชาวกะเหรี่ยงลดลงจนกระทั่ง ขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูก จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงต้องหันมาทำงานรับจ้างใช้แรงงานมากขึ้น และพึ่งพาระบบตลาดที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศไทย จนกระทั่งในเวลาต่อมาความสัมพันธ์ระหว่าง ชาวจานกับกะเหรี่ยงได้พัฒนาเป็นลักษณะระบบอุปถัมภ์ (patron-client relationships)

กระนั้นก็ตาม จากประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนในสอยพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ ปรับตัวไปอย่างแตกต่างจากสิ่งที่ Lehman ได้พบอย่างมาก กล่าวคือ มิได้มีเฉพาะชาวไตเท่านั้นที่ ทำการค้า ขณะที่ชาวกะเหรี่ยงก็ได้เพียงทำงานรับจ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือทำไร่เท่านั้น แต่ชาวกะ ยะห์จำนวนมากได้ปรับตัวมาเป็นพ่อค้าที่มีความเชี่ยวชาญอย่างมาก โดยเฉพาะการค้าวัควาย และ การค้าไม้ ขณะเดียวกัน Lehman เองก็ได้พบว่าในพื้นที่ศึกษาของเขานั้นชาวกะเหรี่ยงซึ่งแต่เดิมนิยม ตั้งถิ่นฐานอยู่บนพื้นที่สูง และทำไร่แบบย้ายที่ก็ได้ปรับตัวมาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรในพื้นที่ราบลุ่มแห่ง หนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการที่เคยทำไร่แบบ ย้ายที่มาสู่การทำนาได้ ทั้งนี้โดยเริ่มจากการค่อย ๆ เริ่มทำนาและรักษาระบบการทำไร่บางส่วนไว้ใน ระหว่างปรับเปลี่ยนและเลิกะบบการทำไร่ไปในที่สุด

นอกจากชาวกะเหรณีและชาวไตที่อยู่มาแต่เดิมแล้ว พ่อค้าชาวจีนฮ่อซึ่งเพิ่งอพยพเข้ามาอาศัยที่บ้านในสอยในยุคสมัยนี้ก็เป็นผู้ที่มีบทบาททางการค้าขายแดนอย่างมากด้วยเช่นกัน ประสพการณ์ในการทำการค้า และการเดินทางไกลมาก่อนทำให้พ่อค้าชาวจีนฮ่ออย่างดีฟานชินสามารถบุกเบิกช่องทางการทำมาหากินในชุมชนชายแดนแห่งนี้ได้โดยง่าย โดยการนำสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ บรรทุกใส่หลังล่อเดินทางข้ามภูเขาไปค้าขายยังตลาดทานาควยและนาอ่อน โดยที่เขาถึงกับลงทุนไปเปิดร้านค้าของชำอยู่ที่นั่น มีการเปิดวีดีโอให้ชาวบ้านที่นั่นดูแล้วเก็บเงิน ซึ่งช่วงเวลานี้นับว่าเป็นช่วงที่ดีที่สุดของครอบครัวดีฟานชินเพราะสามารถทำมาค้าขายคล่องและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง

โดยรวมแล้วสินค้าที่มีชื่อขายการแลกเปลี่ยนกันในตลาดชายแดนอาจจำแนกได้เป็น ๓ ประเภทหลัก ซึ่งพ่อค้าแต่ละคนก็จะมี ความเชี่ยวชาญในการค้าขายสินค้าที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ นอกจากจะต้องอาศัยประสบการณ์ที่มีมาแต่เดิมแล้ว เงินทุน และเครือข่ายความสัมพันธ์บางประการ ก็มีความสำคัญอย่างมากต่อการประกอบอาชีพค้าขายเหล่านี้

๑) เครื่องอุปโภคบริโภค โดยส่วนใหญ่นำไปขายจากฝั่งไทย เช่น วิทยุ รองเท้า ผ้าถุง เสื้อผ้า สุนัข ฯลฯ แม้ว่าการค้าขายประเภทนี้จะไม่ต้องอาศัยอิทธิพลอะไรมาก แต่ชาวบ้านทั่วไปก็ไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้อย่างกว้างขวาง เพราะไม่มีเงินลงทุนซื้อสินค้า และจ่ายค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าซึ่งนับว่าเป็นภาระสำคัญในการทำธุรกิจนี้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ทำการค้าลักษณะนี้จะต้องมีสัตว์พาหนะเป็นของตนเอง อย่างกรณีนายดีฟานชินมีม้าและล่อเป็นของตนเองไม่ต่ำกว่า ๓ ตัว เขาสะสมเงินซื้อสัตว์เหล่านี้เพื่อใช้รับจ้างต่างสินค้าให้แก่พ่อค้าอื่น ๆ มาก่อน ภายหลังจึงพัฒนามาเป็นพ่อค้าเสียเอง ส่วนชาวบ้านในสอยที่มีทุนน้อยมักจะใช้แรงงานหารายได้จากการรับจ้างต่างสิ่งของ และขายผลผลิตการเกษตรเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น พืชผัก พริก ถั่ว ฯลฯ มากกว่าการพัฒนาตนเองให้เป็นพ่อค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างเป็นลำเป็นสัน ส่วนผู้ประกอบการที่ทำอาชีพนี้อย่างจริงจังและมีความก้าวหน้ามักจะเป็นพ่อค้าจีนฮ่อ ซึ่งมีประสบการณ์ในการค้าขายทางไกลมาก่อน รวมถึงผู้นำหมู่บ้านซึ่งมีฐานะดี และมีทุนสะสมมากกว่าชาวบ้านทั่วไป ซึ่งนอกจากสินค้าอุปโภคบริโภคเหล่านี้แล้ว พวกของเก่า พระพุทธรูปเก่าก็เป็นสินค้าอีกอย่างหนึ่งที่มีการค้าขายในช่วงเวลานี้โดยผ่านผู้นำหมู่บ้าน

๒) วัวควาย เป็นสินค้าจากฝั่งพม่าซึ่งได้รับความนิยมจากพ่อค้าฝั่งไทยอย่างมาก เพราะมีราคาถูกจึงสามารถนำมาขายต่อในเมืองไทยได้กำไรสูง โดยทั่วไปแล้วชาวบ้านในสอยจะมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลาง โดยไปรับซื้อวัวควายมาจากบ้านนาอ่อน บางวันมีการค้าขาย ๗๐-๘๐ ตัว แต่บางวันก็ขายกันถึง ๑,๐๐๐-๒,๐๐๐ ตัว พ่อค้ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะด่อนวัวควายนำมาขายที่ตลาดหรือพ่อค้าจากบ้านในสอยอาจเดินทางไปหาซื้อตามหมู่บ้านในฝั่งพม่าด้วยตนเอง แล้วนำมาผูกไว้รอขายต่อที่บ้านนาอ่อน หรือด่อนมาจนถึงบ้านในสอยจากนั้นก็จะมีพ่อค้าที่มาจากบ้านปางหมู หรืออำเภอแม่สะเรียง หรือจังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือเชียงใหม่มารับซื้อต่อไปในช่วงระยะเวลาเพียงสั้น ๆ พ่อค้าจะต้องเสียภาษีวัวควายให้แก่ทหารกะเหรี่ยงแดงตัวละประมาณ ๗๐ บาท แต่ต่อมาก่าภาษีก็แพงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง ๒๕๐ บาท ส่วนทางฝั่งไทย พ่อค้าต้องไปขออนุญาตจากทางศุลกากรจังหวัดตาม

ระเบียบของทางราชการ เมื่อวัวควายถูกด้อนมาถึงบ้านในสอยจะมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ซึ่งมาพักค้างอยู่ที่บ้านชาวบ้านอยู่ก่อนแล้วทำหน้าที่รับขึ้นทะเบียนและฉีดวัคซีน ซึ่งเจ้าของสัตว์ต้องเสียค่าใช้จ่ายตัวละ ๒๐ บาท บ้านในสอยจึงเป็นเสมือนด่านตรวจสัตว์ก่อนที่จะปล่อยให้ผ่านเข้าไปยังเมืองไทย ชาวบ้านบางคนให้ข้อมูลว่าเนื่องจากมีการด้อนสัตว์ผ่านเข้าออกบ้านในสอยอยู่เสมอนี้เองจึงทำให้ถนนหนทางผ่านหมู่บ้านในสอยมีสภาพไม่ดี

แม้ว่าการซื้อขายวัวควายนั้น จะมีสภาพคล่องอย่างมาก สามารถซื้อและขายต่อไปได้อย่างรวดเร็ว แต่โดยส่วนใหญ่พ่อค้าวัวควายจะต้องมีทุนสะสมพอสมควร เพราะจะต้องรับซื้อวัวควายที่ละหลายตัวในคราวเดียว ดังนั้น จึงพบว่าชาวบ้านในสอยที่เป็นพ่อค้าวัวควายนั้นโดยส่วนใหญ่จะมีฐานะดีอยู่แต่เดิม ขณะที่ชาวบ้านทั่วไปจะคอยรับจ้างด้อนวัวควายมากกว่า ซึ่งได้ค่าจ้างเป็นรายวัน โดยไม่ต้องลงทุนอะไรมาก

“กะเรนนี่ ไต ดองสู เอาวัวควายมาขายที่น้ำอ่อน ลุงซื้อไว้ ไม่นานก็มีพ่อค้าจากแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ มาซื้อเอาไปขายต่อ บ้างส่งไปเชียงใหม่ บ้างก็ส่งไปกรุงเทพฯ” (สัมภาษณ์ดีฟาน ชิน)

“เมื่ออายุได้ ๑๒-๑๓ ปี ผมค้าวัวควาย คนจากลอยก่อว์ (เมืองในกะเรนนี่) เอาวัวควายมาขาย มีทั้งดองสู กะเหรียง พม่า ไต เราไปซื้อที่ใกล้ ๆ น้ำสาละวิน ที่ละ ๒๐-๕๐ ตัว เอามาไว้ผูกไว้ที่ในสอย แล้วมีคนจากเชียงใหม่มาซื้อ เมื่อก่อนพื้นที่ในสอยมันกว้าง มีแต่ป่า มัดวัวมัดควายตรงไหนก็ได้” (มอแหระ อายุ ๕๑ ปี ชาวกะเรนนี่)

๓) การค้าไม้ ธุรกิจค้าไม้เคยรุ่งเรืองอย่างมากในพื้นที่ตะเข็บชายแดนแห่งนี้ กลุ่มพ่อค้าที่ทำไม้นั้นส่วนใหญ่เป็นชาวกะเรนนี่ที่อาศัยอยู่ในบ้านในสอยซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๕ กลุ่ม โดยมีกลุ่มคนไทยเพียงกลุ่มเดียว กลุ่มพ่อค้าไม้ท้องถิ่นเหล่านี้จะร่วมหุ้นกันกลุ่มละ ๓-๔ คน จ้างแรงงานชาวกะเรนนี่ให้ทำงานเลื่อยและแปรรูปไม้อยู่ในป่าอยู่ในป่าฝั่งกะเรนนี่เป็นเดือน ๆ พ่อค้าท้องถิ่นจะเป็นผู้ลงทุนอุปกรณ์การทำไม้ทั้งหมด ติดต่อขอสัมปทานจากกองกำลังทหารของกะเรนนี่ โดยจ่ายภาษีในอัตราลูกบาศก์เมตรละ ๓,๐๐๐ บาท นอกจากนั้นจะทำหน้าที่ส่งเสบียงอาหารให้แก่คนงาน และจ่ายค่าจ้างให้แก่คนงานตามปริมาตรไม้ที่ตัดได้ในอัตราลูกบาศก์เมตรละ ๕๐ บาท เมื่อตัดและแปรรูปไม้แล้วจะกองไว้เพื่อรอขายไม้ต่อให้แก่พ่อค้าชาวไทย ซึ่งจะนำรถมารับซื้อและชักลากไม้ออกไปอีกต่อหนึ่ง (สัมภาษณ์มอแหระ)

“ใช้เลื่อยยนต์ สิบลูกว่าตัว มีลูกน้อง ๔๐-๕๐ คน ถนนไปตัดไม้ พ่อเลี้ยงทำเอง ขึ้นดอยลงดอยเยอะ แต่กว้าง หน้าฝน สิบล้อไปไม่ได้ ไปได้แต่ ไฟร์วีล เราเอารถไฟร์วีล ๓ คัน ไว้ส่งเสบียงอาหาร ไปส่งลูกน้องที่เดียว แล้วก็รับกลับ ลูกน้องเป็นกะเหรียงแดง อยู่ในสอย อยู่ทานาควาย เราไปตัดเอง ลากเอง แล้วขายข้างในโน้นเลย คนซื้อมืออยู่เจ้าเดียวเป็นคนไทย

มาจากกรุงเทพฯ ชื่อพ่อเลี้ยงส่ง เป็นท่อนักขาย เป็นแผ่นนักขาย ไม้สักก็มี แดงก็มี ยางก็มี ดัดกองไว้ ๔๐๐-๕๐๐ ท่อนแล้วพ่อเลี้ยงจะเอารถสิบล้อมาขนออกไป ผ่านทางถนนบ้านในสอย” (สัมภาษณ์หมอแหร)

การทำไม้นั้น นับว่าเป็นธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะ ไม่ได้อาศัยเพียงทุนทรัพย์ในการจัดหาเครื่องจักรกลต่าง ๆ เท่านั้น แต่จะต้องอาศัยสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับกองกำลังทหารของกะเรนนี่ซึ่งมีอำนาจเหนือพื้นที่ป่า นอกจากนี้กลุ่มพ่อค้าท้องถิ่นยังจะต้องเป็นผู้มีความกว้างขวางและมีอิทธิพลพอสมควรเพื่อประโยชน์ในการว่าจ้างและควบคุมแรงงานจำนวนมากในการทำไม้ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชาวกะเรนนี่ทั้งจากฝั่งไทยและฝั่งพม่า อดีตพ่อค้าไม้ชาวกะเหรี่ยงแดงคนหนึ่งเล่าว่าในสมัยนั้นเขาต้องขออนุญาตทำไม้จากนายทหารระดับสูงคนหนึ่ง^๔ ซึ่งตอนนั้นเขาอยู่ที่บ้านทานาควาย แต่ด้วยความที่พ่อค้าไม้คนนี้เคยเป็นทหารของกองกำลังกะเหรี่ยงแดงมาก่อนทำให้การติดต่อขออนุญาตทำไม้ดังกล่าวเป็นไปได้โดยง่าย

นอกจากการค้าขายโดยตรงแล้ว ชาวบ้านในสอยอีกเป็นจำนวนมากยังมีรายได้จากการรับจ้างซึ่งเกี่ยวเนื่องจากธุรกิจการค้าเช่นการรับจ้างเป็นลูกหาบซึ่งเป็นอาชีพที่เคยทำมาตั้งแต่ครั้งสมัยทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านหมู่บ้าน ในช่วงหลังเมื่อสิ้นสุดสงคราม ชาวบ้านหลายคนยังคงมีอาชีพเสริมในการเป็นลูกหาบขนสินค้ารวมทั้งการรับจ้างต้อนวัวควายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ซึ่งนับว่าเป็นอาชีพเสริมที่ดีเพราะไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เพียงแค่ใช้แรงงานเข้าแลกเท่านั้น ดังกรณีของป่าอำภายอายุ ๕๑ ปี เล่าว่า สมัยที่อายุได้ ๑๖-๑๗ ปี (ประมาณ พ.ศ.๒๕๑๓) นางเคยรับจ้างหาบของจากในสอย เอาไปส่งที่นาอ่อน แล้วรับจ้างต้อนวัวควายจากนาอ่อนกลับมาส่งในสอย

“มีผ้า วิทยุ เหล้า เบียร์ รถจักรยาน พ่อค้าเอาของใส่เกวียนมาถึงในสอย แล้วใช้แรงงานคนแบกไปต่อ เพราะมันเป็นทางภูเขา ไครว่างก็ไปกันทั้งนั้น สิบคน ยี่สิบคน ออกจากในสอย ตีสอง ตีสยาม ไปถึงสิบโมง สิบเอ็ดโมง ขากลับก็รับจ้างต้อนควาย สองคนต้อนได้สิบตัว ได้เงินคนละ ๕๐ บาท บางทีก็แลกด้วยสิ่งของ บางทีก็ได้เป็นเงิน ตอนนั้นราคาควายตัวละ ๓๕๐ บาท ตอนเดินทางบางครั้งก็เก็บผัก เก็บของป่าไปด้วย เอาไว้ขายให้พ่อค้าอีกต่อหนึ่ง”

ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์นั้น พบว่ายุคนี้ยังคงมีการผสมผสานกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาและเพิ่มมากขึ้นกว่ายุคที่ผ่าน ๆ มา เพราะมีกลุ่มชาติพันธุ์จากพื้นที่ห่างไกลมาก ๆ เช่น ชาวจีนฮ่อ และชาวไทยลื้อจากสิบสองปันนา ได้ย้ายข้ามพรมแดนเข้ามาเพิ่มความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในชุมชนแห่งนี้ให้มากขึ้นไปอีก นอกจากนี้การค้าขายที่คึกคักก็ได้ดึงดูดให้คนเมืองและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากชุมชนอื่นในฝั่งไทย รวมทั้งในฝั่งพม่าหลังไหลเข้ามา

^๔ ปัจจุบันนายทหารผู้นั้นมีตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกของกองกำลังกะเหรี่ยงแดง และไป ๆ มา ๆ ระหว่างรัฐกะเรนนี่และบ้านในสอย เพราะเขาได้พาครอบครัวมาอยู่ที่บ้านในสอย ขณะที่ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อพ่อค้าไม้คนนี้ และให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่เสมอ

แสวงหาช่องทางค้าขายเพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น บรรพบุรุษของนายทุนเห่น ซีฟพาณิชย์ เป็นชาวไตจาก บ้านนาถ เวียงกลางเคอ ในรัฐฉาน พ่อของเขามีอาชีพค้าขายข้าวสาร เมื่อเดินทางมาหาซื้อข้าวใน บ้านในสอยแล้วพบว่าไม่ทำเลดี มีที่ราบเหมาะแก่การเกษตรจึงตัดสินใจอพยพเข้ามาอยู่บ้านในสอย ซึ่งในขณะนั้นนายทุนเห่นมีอายุได้ ๑๑ ปี และภริยานางอนงค์ โฆษิตพัฒนแสง ซึ่งบรรพบุรุษเป็นชาว ไตมีอาชีพค้าขาย โดยจะนำเสื้อผ้า ของใช้ ใส่เกวียนเดินทางเร่ขายไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เมื่อเข้ามา ขายของที่หมู่บ้านในสอยบ่อย ๆ แล้วเห็นว่าขายดี มีคนจากฝั่งพม่ามาซื้อกันมาก ทั้งชาวไตและ กะเหรี่ยงแดง จึงมาซื้อที่ดินที่บ้านในสอย ๑-๒ ไร่ เพื่อเปิดร้านขายของเล็ก ๆ ขายก๋วยเตี๋ยวและ อาหารแห้ง รวมทั้งเสื้อผ้า ต่อมาก็ขยายกิจการใหญ่ขึ้น เลิกขายก๋วยเตี๋ยว และสามารถสะสมเงินซื้อ ที่ทำกินได้เพิ่มอีก ๑๙ ไร่ เพื่อปลูกกระเทียม

ท่ามกลางการเฟื่องฟูของธุรกิจการค้า เป็นที่สังเกตว่าผู้นำทางการของหมู่บ้านในสอย หรือ ผู้ใหญ่บ้านนั้นก็ประกอบอาชีพการค้าขายด้วย และเป็นพ่อค้าคนกลางที่นับได้ว่ามีบทบาทอย่างมาก ในธุรกิจการค้าขายในเขตชายแดนมาโดยตลอด นับตั้งแต่ นายหมื่นหมาย สันติกรมผู้ใหญ่บ้านคน แรกซึ่งค้าขายสินค้าหลากหลายชนิด มาจนถึงผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ที่เคยเป็นพ่อค้าวัวควาย ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๓๕ และในปัจจุบันแม้ว่าเขาจะเลิกการค้าวัวควายไปแล้ว แต่เขาก็ยังเป็น พ่อค้าคนกลางในการจัดซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อนำไปจัดสรร ให้แก่ผู้ลี้ภัยในที่พักพิง ทั้งนี้ เพราะผู้นำหมู่บ้านโดยมากนั้นจะเป็นผู้ที่มีความกว้างขวาง มีโอกาส ติดต่อรูจักกับผู้คนกลุ่มต่าง ๆ อย่างมากมาย และได้รับความเชื่อถือจากชาวบ้านอย่างมาก ผนวก กับการที่เป็นผู้มีฐานะดี หรือมีอิทธิพลทางสังคม คุณลักษณะเหล่านี้นับเป็นทุนทางสังคมที่ เอื้ออำนวยให้ผู้นำหมู่บ้านมีโอกาสทำธุรกิจการค้าได้ดีกว่าชาวบ้านทั่วไป

“นายหมื่นหมายเดินทางไปมาบ่อย ๆ ขี่ม้าไปค้าขาย ชื่อพระพุทธรูป วัว ควาย มาขายที่ แม่ฮ่องสอน สมัยก่อนชาวกะเหรี่ยงแดงเอาข้าวสาร งาม อัก(ยางไม้) มาส่งที่บ้านนายหมื่น หมายเป็นประจำ เอาข้าวสารมาแลกเปลี่ยนเป็นเงินเหรียญ เรียกว่าเงินเปียห้วนมน ปีบละ ๖๐-๗๐ บาท เห็นว่าเอไปดีเป็นเครื่องประดับ ถ้าคนในสอยอยากได้อะไรก็จะฝากนายหมื่น หมายไปบอกคนกะเหรี่ยงให้อามาขาย เพราะเขาจะเดินทางไปเยี่ยมญาติพี่น้องที่เมือง กะเหรี่ยง และไปค้าขายเป็นประจำ” (สัมภาษณ์หลวงพ่อใจเล็ก ฉายา จารุณโณ เจ้าอาวาส วัดในสอย)

“ผมเคยค้าวัวควายในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๓๕ โดยร่วมหุ้นกับเพื่อน นำเงินไปซื้อใน ประเทศพม่าควายตัวละ ๔๐๐ บาท และวัวตัวละ ๓๐๐ บาท ส่วนใหญ่เจ้าของวัวควายจะไม่ แลกเป็นเงิน แต่จะแลกเป็นของ ดีค่าตามวงเงิน ถ้าหากไม่มีพ่อค้าเอาวัวควายมาขาย ก็ จะเดินไปไปซื้อเองที่พม่าเลย ไปถามตามหมู่บ้านว่าใครมีวัว ควายขายบ้าง พอขากลับก็แวะ ดอนกลับเมืองไทย” (สัมภาษณ์สุระชัย พิศไหว ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน)

การควบคุมการใช้ที่ดิน

ในยุคสมัยนั้นนอกเหนือจากการควบคุมสิทธิความเป็นพลเมืองโดยการขึ้นทะเบียน และทำบัตรประจำตัวอย่างเป็นระบบแล้ว ในเวลาต่อมาการใช้ทรัพยากรของชุมชนชายแดน และพื้นที่ชายขอบต่าง ๆ ก็ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำไร่แบบย้ายที่ ซึ่งถูกรัฐไทยมองว่าเป็นรูปแบบการเพาะปลูกที่เป็นภัยต่อความมั่นคงนั้นเริ่มถูกควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้น เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้ทำระบบการเพาะปลูกเช่นนี้มักจะมีการเคลื่อนย้ายพื้นที่ทำกินไปเรื่อย ๆ รวมถึงการย้ายข้ามเส้นเขตแดนการปกครองต่าง ๆ เช่น ย้ายข้ามอำเภอ ข้ามจังหวัด รวมถึงข้ามเส้นแบ่งพรมแดนประเทศ ทำให้ยากต่อการควบคุมของรัฐ นอกจากนั้น เหตุผลในการควบคุมการทำไร่แบบย้ายที่ยังผนวกเข้ากับปัญหาการปลูกพืชเสพติด ซึ่งในช่วงนั้นประเทศไทยเริ่มถูกเพลิงและกดดันจากองค์กรสหประชาชาติให้มีมาตรการปราบปรามการปลูกฝิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอย่างเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น ดังปรากฏว่าได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นจำนวนมากเข้ามาทำงานในพื้นที่สูง เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาพื้นที่สูงไทย-นอร์เวย์ ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น และการทำไร่เลื่อนลอยนั่นเอง

ในกรณีของบ้านในสอย แม้ว่าจะไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงดังกล่าว แต่ก็ปรากฏว่าชาวบ้านได้ถูกควบคุมการทำไร่แบบย้ายที่ด้วยเช่นกัน ดังที่นายละ ไชแสง และนายมานะ อันดา เล่าว่าก่อนปี พ.ศ.๒๕๑๕ นั้นชาวบ้านในสอยจะทำไร่แบบย้ายที่ได้อย่างอิสระ แต่ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๕-๒๕๒๔ เป็นต้นมาทางการจะเข้ามาห้ามทำไร่ จนชาวบ้านจะต้องพยายามบุกเบิกที่นาเพิ่มมีฉะนั้นก็จะปลูกข้าวได้ไม่พอกิน ที่นาที่เคยมีอยู่แต่เดิมทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านก็มีการบุกเบิกเพื่อขยายขนาดที่นาให้กว้างขึ้น ขณะที่พื้นที่ทางทิศเหนือก็มีการบุกเบิกพื้นที่นาแห่งใหม่จากที่ไม่เคยมีนามาก่อน ชาวบ้านได้ช่วยกันลงแรงขุดเหมือง และตีฝายไม้ โดยที่ทางราชการในสมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ก็มีนโยบายเงินผัน สนับสนุนงบประมาณในการขุดเหมือง โดยให้ค่าแรงชาวบ้านที่มาช่วยกันขุดเหมืองวันละ ๗ บาท นอกจากนั้นยังมีงบประมาณในการปรับปรุงถนนเข้าหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น ภายหลังฝายไม้ของชาวบ้านได้รับการปรับปรุงให้กลายเป็นฝายคอนกรีต ในระยะหลังชาวบ้านมีการปลูกพืชผักนอกฤดูฝืน เช่น ปลูกถั่วเหลืองในพื้นที่นา ปลูกกระเทียม ไร่กินภายในครอบครัว (สัมภาษณ์นายมานะ อันดา อายุ ๕๕ ปี และนายละ ไชแสง อายุ ๖๘ ปี)

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่มีที่นามักเป็นชาวดอยซึ่งมีฐานะดี เพราะสามารถลงทุนขุดเหมืองนำน้ำเข้าที่นาของตนได้ ขณะที่ชาวกะเหรณีและกะเหรียง รวมถึงคนจนมักจะทำป่าเพื่อทำไร่ในที่ดอน ปลูกข้าว และงา ราวปี พ.ศ.๒๕๒๔ ทางการเริ่มมาจัดสรรที่ดินบางส่วนให้ชาวบ้านครอบครัวละ ๔ ไร่ ในรูปแบบของ สปก. และปี พ.ศ.๒๕๓๐ มีคำสั่งผ่านมายังผู้ใหญ่บ้านห้ามชาวบ้านแผ้วถางป่า อ้างว่าเป็นเขตป่าสงวน และการตัดไม้ทำลายป่าจะทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ทำให้ชาวบ้านไม่กล้าที่จะทำไร่กันอีก และทำให้ผู้ที่เคยทำไร่แบบย้ายที่ต้องประสบปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกิน (สัมภาษณ์นายมานะ อันดา และนายละ ไชแสง และนายมงคล สุริยะ) ผลจากการควบคุมของ

ทางการทำให้ชาวบ้านให้ความสำคัญกับสิทธิการถือครองที่ดินมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะจับจองที่ดินเป็นสมบัติส่วนตัวแล้ว ยังทำให้เริ่มมีการซื้อขายเปลี่ยนมือที่ดินที่มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นการขายที่ดินให้แก่ผู้ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ซึ่งมีทั้งผู้ที่มาจากแม่ฮ่องสอน และผู้ที่อพยพมาจากฝั่งพม่า

สรุปท้ายบท

ถึงแม้เส้นพรมแดนจะถูกกำหนดขึ้นอยู่ตายตัว และรัฐได้จัดวางระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนอย่างเข้มงวดมากขึ้น ในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อความมั่นคงของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสงครามเย็นที่รัฐไทยมีความหวาดระแวงต่อภัยจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และมีมีผู้คนจากนอกราชอาณาจักรไทยได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามพื้นที่ชายแดนมากขึ้น ในช่วงเวลานี้รัฐได้ส่งกองกำลังทหาร และตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปประจำการในพื้นที่หมู่บ้านในสอยรวมทั้งมีการจัดทำระบบทะเบียนราษฎรที่รัดกุมตามนโยบายและกฎหมายที่กำหนดมาจากศูนย์กลางอำนาจรัฐ แต่ในที่สุดประชาชนในพื้นที่ชายขอบก็สามารถที่จะใช้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจมาต่อรองกับอำนาจการปกครองของรัฐ จนกระทั่งสามารถทำให้การบังคับใช้อำนาจของรัฐเหนือพื้นที่ชายแดนและเส้นพรมแดนนั้นไม่สามารถทำได้เต็มที่กำลัง แต่กลับต้องยอมผ่อนปรนให้ชาวบ้านทั้งที่เป็นพลเมืองไทย และไม่ใช่ว่าพลเมืองไทยสามารถเดินทางข้ามเส้นพรมแดนได้อยู่ตลอดเวลาเพื่อทำธุรกิจการค้าบนพื้นที่ชายแดนระหว่างสองฝั่งเส้นพรมแดนนี้

บทที่ ๖

พรมแดนกับความเป็น “คนไทย”

พ.ศ. ๒๕๒๘ - ๒๕๓๕

จากความเฟื่องฟูของเศรษฐกิจการค้าที่บ้านนาออนและทานาควาย ประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้านถูกตัดภาพมาสู่ความซบเซาของตลาดการค้าชายแดน จนกระทั่งต้องปิดตัวลงท่ามกลางความวุ่นวายโกลาหล การอพยพหลบหนีของผู้คน และความทุกข์ยากแร้นแค้นอย่างแสนสาหัส ความจริงแล้ว การต่อสู้และการอพยพผู้คนนั้นเกิดขึ้นมาก่อนหน้าี่ระยะหนึ่งแล้ว แต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ ถูกกำหนดให้เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ก็เนื่องมาจากการที่นาออนและทานาควาย ตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญถูกโจมตีอย่างหนักจนต้องปิดตัวลงตราบเท่าทุกวันนี้

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง พม่าได้รับเอกราชการจักรวรรดินิยมอังกฤษ แต่กลับเกิดปัญหาภายในประเทศ เพราะรัฐบาลพม่าไม่ประสบความสำเร็จในการรวบรวมอำนาจการปกครองเหนือชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ จนกระทั่ง ชนกลุ่มน้อยพากันจับอาวุธขึ้นต่อสู้ เมื่อไม่ยอมถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพม่า รัฐบาลทหารพม่าได้ส่งกองกำลังเข้าคุกคามในแผ่นดินกะเรนนี้ ซึ่งชาวกะเรนนี้ก็ได้จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลพม่าแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นต้นมา (Ministry of Foreign Affairs, 1990) การสู้รบทำให้ชาวกะเรนนี้ต้องหลบหนีจากหมู่บ้านไปซ่อนตัวอยู่ในป่าเป็นระยะ ๆ รวมทั้งมีชาวบ้านส่วนหนึ่งทยอยกันอพยพข้ามมาตั้งถิ่นฐานยังฝั่งไทย

สถานการณ์การสู้รบเข้มข้นมากขึ้น และขยายมาสู่พื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นพื้นที่ชายขอบ โดยเฉพาะในเขตนาออน กับทานาควาย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลทหารพม่ามีนโยบายที่จะลดทอนศักยภาพทางทหารและทางเศรษฐกิจของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ โดยการตัดเส้นทางการค้านอกระบบหรือตลาดมืดบริเวณชายแดนไทยพม่า เพื่อไม่ให้ชนกลุ่มน้อยมีรายได้มาพัฒนากองกำลังเพื่อต่อกรกับตน ด้วยนโยบายดังกล่าว รัฐบาลทหารพม่าได้ใช้มาตรการปิดด่านตามแนวชายแดนเป็นครั้งคราว กำหนดระเบียบพิธีการนำเข้าส่งออกที่ยุ้งยากซับซ้อน ห้ามนำเข้าสินค้าจากประเทศไทยหลายรายการ (นคร ๒๕๔๐:๘๒) และส่งกองกำลังเข้าโจมตีเมืองการค้าตามแนวชายแดน

การปิดตลาดชายแดน

สถานการณ์การสู้รบในฝั่งพม่าซึ่งติดกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๗ ได้ทำให้รัฐไทยส่งกองกำลังไปควบคุมพื้นที่เพื่อปกป้องอธิปไตยอย่างใกล้ชิดมากขึ้น นายตีฟานชินเล่าว่า ในเขตหมู่บ้านดอยแสง ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงในฝั่งไทย และอยู่ติดชายแดนมากกว่าหมู่บ้านในสอยนั้นถูกกองกำลังทหารพม่าเข้ามาจู่โจมอย่างหนัก เพราะคิดว่าเป็นที่หลบซ่อนของชาวกระเหรี่ยงที่อพยพเข้ามา จนกระทั่งทหารพม่าของไทยที่ไปประจำการถูกทหารพม่ายิง กองทัพไทยจึงต้องเอาเครื่องบินรบไปยิงตอบโต้ สถานการณ์ในช่วงนั้นส่งผลให้ทางการส่งกองกำลังทหารจากอำเภอเชียงดาว เชียงใหม่ และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนมาประจำการอยู่ในพื้นที่บ้านในสอยเป็นเวลา ๒-๓ ปี ในช่วงนี้เองได้มีการทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตเส้นพรมแดนที่ชัดเจนมากขึ้น คือการก่อสร้างซีเมนต์ไว้บนยอดเขาแต่ละลูก บางแห่งก็จะมีการปักธงชาติไทยเอาไว้ พร้อมทั้งมีการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ เพื่อปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับพื้นที่ชายแดน รวมถึงมีการประกาศจัดตั้งหมู่บ้านในสอยให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทยในวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๐ โดยมีการจัดตั้งอาสาสมัครชาวบ้านทำหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ฯลฯ ตลอดจนการมีอาสาสมัครกลุ่มพลังมวลชน ๓ กลุ่ม ซึ่งมีบทบาทในการรักษาความมั่นคงภายในตามแนวนโยบายของรัฐ ได้แก่ ลูกเสือชาวบ้าน ๘๕ คน สมาชิกไทยอาสาป้องกันชาติ ๑๐๔ คน และทหารกองหนุน ๑๗ คน (สุรัชย์ ๒๕๔๕)

หลังการโจมตีครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นในบริเวณนาอ่อน และทานาควาย ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๒๘ ชาวบ้านในสอย และพื้นที่อื่น ๆ ที่เคยเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างสองฝั่งพรมแดน ก็ต้องยุติการเดินทางดังกล่าว แล้วกลับมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นหลักแหล่ง นายตีฟานชินเล่าว่าคนไทยที่เคยค้าขายอยู่ที่นาอ่อนนั้นกลับมาอยู่ทั้งในบ้านในสอย หมอกจำแป่ แม่สง่า ตัวอำเภอเมือง และที่ตำบลปางหมู และในที่สุดตลาดการค้าชายแดนที่สำคัญทั้งนาอ่อนและทานาควายก็ต้องปิดตัวลง กลายเป็นหมู่บ้านร้าง ที่ตั้งบ้านเรือน ตลาด ร้านค้า กลายสภาพเป็นป่าในที่สุด ไม่เพียงการสูญเสียที่อยู่อาศัยและวิถีการทำมาหากินที่นาอ่อนและทานาควายเท่านั้น แต่สงครามทำให้เกิดภาวะบ้านแตกสาแหรกขาด และเศรษฐกิจฝืดเคือง แม้ว่าชาวบ้านในสอยจะกลับมาอยู่บ้านเกิดเมืองนอนของตนเองอย่างปลอดภัย แต่ก็สูญเสียอาชีพและรายได้ หลายคนต้องกลับมาขยับขยายหาช่องทางทำมาหากินใหม่

“ตอนอยู่ทานาควาย พม่ามันมาเผาบ้าน มาข่มขืนก็เยอะ ถ้าอยู่ถึงสิบหลังมันก็มาทำลาย ถ้ามีวัว มีควายก็ต้องปล่อยไว้ในป่า พม่าทำลำบากหลายอย่าง พอหนีมาอยู่ฝั่งนี้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่ให้อยู่ ทำกินก็ไม่ได้ สร้างบ้านน้อย ๆ พอมีที่นอน เขามาไล่ มาเยอะ อยู่เดือนสองเดือนก็ต้องย้าย มีแบบนี้อยู่กันร้อยสองร้อยครัว มีเงินนิด ๆ หน่อย ๆ ก็มาซื้อกิน แล้วก็กลับไป เป็นคนนี้อยู่เหมือนหมูเหมือนหมา” (มอแหระ กระเหรี่ยง อายุ ๕๑ปี)

กรณีนายดีฟานชิน ที่เคยเปิดร้านขายของชำและฉายวีดีโอที่บ้านนาอ่อน เมื่อต้องปิดร้าน กลับมาอยู่ที่ในซอยก็ไม่ว่าจะทำมาหากินอะไร ที่ดินที่จะทำการเกษตรก็ไม่มี แม้ว่าเขาจะมีภรรยาเป็น ชาวไตที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านในซอยมานานแต่ภรรยาของเขาก็ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตัวเอง มีแต่ ที่ดินที่พ่อแม่ใช้ทำการเกษตรเลี้ยงชีพอยู่ ซึ่งภายพ่อแม่ของภรรยาก็ขายที่ดินเหล่านั้นจนหมด ดี ฟานชินพยายามที่จะประกอบอาชีพค้าขายต่อไปตามความถนัดที่มีมาแต่เดิม เขาเช่าที่ดินแปลง เล็ก ๆ หนึ่งแห่งในหมู่บ้านแล้วสร้างเพิงทำเป็นร้านค้าของชำ ในช่วงแรก ๆ ก็สามารถค้าขายให้กับ กองทหารไทยที่เข้ามาประจำการในพื้นที่ แต่เมื่อทหารถอนกำลังออกไปร้านค้าก็ต้องปิดตัวลง เพราะขายไม่ดี กรณีนายมอแหร่ที่เคยทำไม้ยูริมฝั่งสาละวิน เมื่อเกิดสงครามทำให้ธุรกิจของเขา ชะงักลงในทันที ทั้งยังต้องขาดทุนเพราะได้จ้างแรงงานตัดไม้กองไว้ในฝั่งพม่าหลายหมื่นท่อน โดยที่ ไม่สามารถลากไม้มากลับมาขายได้ ขณะที่ไม่มีพ่อค้าชาวไทยคนใดจะสามารถเข้าไปลากไม้เหล่านั้น ออกมาได้เช่นกัน ส่วนกรณีนางอนงค์ที่มีร้านค้าของชำในหมู่บ้านในซอยมาแต่เดิม เมื่อเกิดสงคราม ก็ทำให้ยอดการจำหน่ายสินค้าลดลง เพราะภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง ผู้คนจากฝั่งพม่าก็ไม่มีเงินมา จับจ่ายใช้สอยได้ดังเดิม ขณะที่ชาวบ้านในซอยเองก็ต้องประหยัดกันมากขึ้นเพราะไม่ได้ทำมาค้าขาย อย่างคล่องตัวเหมือนแต่ก่อน

“ตอนที่อยู่นาอ่อนทำมาค้าขายคล่อง ตอนนี้อันตรายมาก ค้าขายอะไรไม่ดีเหมือนก่อน อยากจะถูก หวย” (สัมภาษณ์ภรรยาดีฟานชิน)

“เดี๋ยวนี้ยังมีไม้หลายหมื่นท่อนที่ตัดกองไว้ที่ทานาควาย แต่พม่าตี เลยเอากลับมาไม่ได้ ทหารกะเรนนี่ก็เอาออกไม่ได้ พม่าก็มาเอาไม่ได้ มันเป็นเขตสงคราม” (สัมภาษณ์มอแหร่)

“เมื่อก่อนจะมีการสู้รบ ขายของดี วัน ๆ หนึ่งได้เงินแปดพันถึงหนึ่งหมื่นบาท แต่ก็ไม่ได้ขาย ทุกวันหรอก มีเป็นช่วง ชาวกะเหรี่ยงจะซื้อของไปขายที่เมืองของเขา มาเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๗- ๘ คน ซื้อครั้งละเยอะ ๆ ดีมาก ๆ แต่พอมีสงคราม ก็ขายได้น้อยลง” (สัมภาษณ์นางอนงค์ โฆษิตพัฒนแสง อายุ ๓๕ ปี)

ทางออกของชาวบ้านส่วนใหญ่ เมื่อไม่สามารถเดินทางค้าขายได้เหมือนในอดีต ก็มักจะนึก ถึงการทำเกษตร แต่ในช่วงเวลานี้ที่ดินในหมู่บ้านในซอยก็มีจำกัดเนื่องจากจำนวนประชากรใน ชุมชนขยายเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งโดยการเกิดและการอพยพเข้า ขณะที่ทางการก็เข้มงวดกวัดขันมิ ให้ชาวบ้านบุกเบิกแผ้วถางป่าอีกต่อไปอันเนื่องมานโยบายการอนุรักษ์ของรัฐที่เข้มข้นมากขึ้นหลังปี พ.ศ.๒๕๓๒ ซึ่งมีการปิดสัมปทานป่าทั่วประเทศ ดังนั้น ผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่หากต้องการที่อยู่อาศัย ก็จะต้องซื้อหรือเช่าที่ดินจากผู้ที่อยู่มาก่อน ส่วนผู้ที่มีที่ดินทำกินอยู่แต่เดิมนั้นก็ได้หันมาเน้นใช้ที่ดิน อย่างเข้มข้น โดยการปลูกพืชเศรษฐกิจหลังฤดูทำนามากขึ้น โดยเฉพาะกระเทียม และถั่วซึ่งเป็นพืช เศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ

รูป ๖-๑ กระเทียมพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของหมู่บ้านในสอย

นอกจากคนไทยที่เลิกกิจการการค้ากลับมาตั้งรกรากอยู่บ้านเกิดเมืองนอนแล้ว ในช่วงนี้ยังมีผู้ลี้ภัยจากฝั่งพม่าเริ่มอพยพเข้ามาอยู่ในฝั่งไทยมากขึ้น ชาวบ้านบางส่วนกระจายกันไปอาศัยในหมู่บ้านต่าง ๆ ตามแนวชายแดน บางส่วนทำเพิงพักหลบซ่อนอยู่ในป่าบริเวณตะเข็บชายแดนไทย แล้วแอบเข้าไปทำการเกษตรในฝั่งพม่าเป็นระยะ ๆ ในระยะแรกทางการไทยมิได้เข้มงวดกับการควบคุมผู้ที่หลบหนีเข้ามามากนัก เสมือนว่ากับกระทรวงมหาดไทยได้อนุญาตให้ผู้ลี้ภัยพักอยู่อย่างเงียบ ๆ และให้องค์กรเอกชนเข้าไปช่วยเหลือโดยยังไม่มีการจัดตั้งที่พักพิงผู้ลี้ภัยอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม ผู้ที่อาศัยอยู่ตามป่านั้นถูกเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของไทยไปไล่ไม่ให้อยู่ ซึ่งมอแหระเล่าว่าจะมีเจ้าหน้าที่ไทยไปคอยขับไล่พวกเขาทุก ๆ เดือน จึงทำให้พวกเขาต้องหลบซ่อนอยู่ตลอดเวลาทั้งจากทหารพม่าและเจ้าหน้าที่ของทางการไทย กระนั้นก็ตาม ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๕ จำนวนผู้ลี้ภัยเพิ่มขึ้นถึงสามเท่าตัว (โครงการเพื่อนไร้พรมแดน ๒๕๔๖) จนกระทั่งทางการไทยต้องจัดสรรที่ดินให้ยอมให้มีการจัดตั้งที่พักพิงผู้ลี้ภัยอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา

“มาจากนาอ่อน พม่ารุกรานก็เลยหนีมา มาแล้วก็กลับ เพราะมีสวนอยู่ที่โน่น พอพม่ายังก็หนีมา พม่ากลับก็กลับไปทำไร่นาต่อ หนีกันไปมาหลายรอบรวม ๆ แล้วประมาณ ๓๐ ปี พอเขามาตีก็มาอยู่ที่นี้เลย ย้ายกันมาหลายครอบครัว ไปอยู่หลายหมู่บ้าน” (มุ ชาวไตอายุ ๖๕ ปี)

หมู่บ้านในสอยในช่วงเวลานี้มีผู้อพยพจากฝั่งพม่าเข้ามาจำนวนมาก นับเป็นระลอกแรก ก่อนที่จะอพยพมาอีกระลอกหนึ่งที่น่าไปสู่การจัดตั้งศูนย์อพยพหลังปี พ.ศ.๒๕๓๕ ผู้ที่อพยพในช่วงนี้มีทั้งส่วนที่กระจายอยู่ตามบ้านญาติพี่น้องในหอย่อมบ้านต่าง ๆ และส่วนที่รวมกันอยู่ที่ป๊อก ๑๕ ในปัจจุบัน โดยแต่เดิมนั้นที่ดินบริเวณป๊อก ๑๕ ถูกบุกเบิกเป็นสวนเงาะ เมื่อผู้อพยพมาขอซื้อเจ้าของสวนก็จะแบ่งขายแปลงละ ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท (สัมภาษณ์ มงคล สุริยะ)

พรมแดนรัฐชาติและความเป็น “คนไทย”

จากยุคที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าแม้รัฐจะขีดเส้นพรมแดนขึ้นมา แต่รัฐก็มีอาจบังคับใช้อำนาจเพื่อให้เส้นพรมแดนเหล่านั้นทำหน้าที่ได้ตามที่ต้องการอย่างสมบูรณ์ เพราะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน ไม่ว่าจะรับรู้หรือไม่รับรู้ถึงแนวเขตของอาณาจักรแห่งรัฐก็ตามยังคงเดินทางข้ามเส้นพรมแดนไปมา เพื่อทำธุรกิจการค้า และการเยี่ยมเยียนญาติมิตร จนกระทั่งมาถึงในยุคนี้ ด้วยสถานการณ์การสู้รบในพื้นที่ชายแดนฝั่งประเทศพม่า ทำให้การรับรู้และให้ความหมายต่อพรมแดนรัฐชาติของชาวบ้านในสอย และชาวบ้านอื่น ๆ ตามตะเข็บชายแดนไทย-พม่าเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงที่ผ่านมา ๆ มาอย่างมาก สถานการณ์การสู้รบดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านโดยทั่วไป ทำให้เส้นพรมแดนมีความหมายในแง่ที่เป็นเส้นแบ่งระหว่างแผ่นดินที่มีภัยอันตรายรอบด้าน จากการถูกกองกำลังทหารพม่าเข้าโจมตี กดขี่ และคุกคามทำร้ายกับแผ่นดินอีกฝั่งหนึ่งที่มีความปลอดภัยมากกว่า ด้วยเหตุผลนี้ ณ จุดใด ตำแหน่งใดที่เป็นเส้นพรมแดนจึงเป็นสิ่งที่ชาวบ้านให้ความสำคัญอย่างมาก กรณีชาวบ้านที่อพยพหลบหนีมาจากฝั่งประเทศพม่าแล้วมาหลบอยู่ตามราวป่าในฝั่งประเทศไทย แม้ว่าจะประสบปัญหาอยู่บ้างจากการที่ถูกทหาร และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของไทยจับไล่เพราะเห็นว่าเป็นพวกที่หลบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย แต่ชาวบ้านก็รับรู้ได้ว่าการจับไล่ดังกล่าวไม่ได้ทำให้พวกเขาเป็นอันตราย ถูกทารุณ หรือ อาจถูกสังหารเหมือนกับที่อยู่ในฝั่งพม่า ดังนั้น เมื่อถูกขับไล่ไปแล้วไม่นานพวกเขาก็จะแอบกลับเข้ามาใหม่ทุกครั้งไป

จากสถานการณ์การสู้รบดังกล่าว นอกจากจะทำให้ประชาชนรับรู้และให้ความหมายต่อเส้นแบ่งพรมแดนมากขึ้นแล้ว การตระหนักว่าตนเองเป็นพลเมืองของรัฐใดก็มีความหมายมากขึ้นด้วยเช่นกัน การถูกทำร้ายจากกองกำลังทหารพม่า ทำให้ประชาชนกะเหรี่ยงรับรู้ว่าตนเองไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นพลเมืองของรัฐบาลพม่า ขณะที่การถูกขับไล่จากเจ้าหน้าที่ไทยก็ทำให้พวกเขารับรู้ถึงการถูกปฏิเสธจากรัฐไทยด้วยเช่นกัน ขณะที่กองกำลังกะเหรี่ยงได้พยายามที่จะเข้ามาแสดงตนเป็นผู้ปกป้องดูแลประชาชนไร้รัฐเหล่านี้ ไม่ว่าจะด้วยการชักชวนให้เยาวชนไปเป็นทหาร หรือทำงานให้กับ

กองทัพ และการให้ความช่วยเหลือในการอพยพหนีภัยทหารทหารพม่าด้วยการนำทางมายังชายแดนไทย จึงทำให้ชาวบ้านจำนวนมากตระหนักและยอมรับที่จะเป็นประชาชนของรัฐกะเรนนี่ซึ่งเป็นรัฐที่ให้การยอมรับพวกเขามากกว่ารัฐอื่น ๆ แม้ว่าก่อนหน้านี้พวกเขาจะไม่ได้รู้สึกเช่นนั้นมาก่อนหรือไม่ได้ให้ความสำคัญต่อสถานภาพการเป็นพลเมืองของตนเองมากนัก

อย่างไรก็ตามการที่เลือกยอมรับอัตลักษณ์การเป็นพลเมืองกะเรนนี่เพียงประการเดียวก็ไม่สามารถทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิตมากพอ เพราะพวกเขารับรู้ว่ายานาจของกองกำลังกึ่งชาติกะเรนนี่นั้นไม่สามารถปกป้องให้พวกเขาหลุดพ้นจากการคุกคามของกองกำลังทหารพม่าได้ ดังนั้น ชาวบ้านหลายคนที่ยอพยพเข้ามาใหม่จึงพยายามที่จะทำให้ตนเองได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองไทยด้วย เช่น การขึ้นทะเบียนทำบัตรตามที่เจ้าหน้าที่ไทยกำหนด โดยมีเจ้าหน้าที่เข้ามาทำบัตรให้ถึงในหมู่บ้านในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ (สัมภาษณ์มงคล สุริยะ) ทั้งนี้เพราะตระหนักว่าการเป็น “คนไทย” จะทำให้พวกเขามีโอกาสมิชีวิตรอดได้มากกว่า และสามารถเข้าถึงเงื่อนไขและโอกาสอื่น ๆ ที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะสิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยซึ่ง “คนไทย” คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านในสอยมีสิทธิมากกว่า แต่การยอมรับขึ้นทะเบียนตามที่ทางการไทยกำหนดก็มิได้ทำให้กลุ่มผู้ลี้ภัยเหล่านี้ละทิ้งความรู้สึกผูกพันกับถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง ด้วยวัฒนธรรม และลักษณะทางชาติพันธุ์ และด้วยการรับรู้ว่าการที่พวกเขาไปขึ้นทะเบียนทำบัตร “สีฟ้า” นั้นมิได้ทำให้ได้รับสิทธิความเป็น “คนไทย” เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะบัตรดังกล่าวมิใช่บัตรประชาชนชาวไทย แต่เป็นบัตรประจำตัวผู้พลัดถิ่น หรือผู้หลบหนีเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายซึ่งถูกจำกัดสิทธิหลายประการ ส่วนชาวไตหรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น จีนฮ่อ และว่า ในบ้านในสอยนั้น แม้ว่าจะมีความผูกพันกับความเป็นรัฐดั้งเดิมของตนเองน้อยกว่าชาวกะเรนนี่ เพราะไม่ได้รับการดูแลปกป้องจากผู้นำหรือกองกำลังของรัฐที่มาจากมา แต่หลายคนก็ยังอยากที่จะกลับไปตามหาญาติพี่น้องที่พลัดพรากจากกัน หรือถึงอยากกลับไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในที่ดินที่พวกเขามีสิทธิอย่างสมบูรณ์มากกว่านี้

ตัวอย่างเช่น นายหม่อง เป็นชาวไต (ปีอก ๑๕) อพยพมาจากบ้านแม่แต้ รัฐกะเหรี่ยง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เขาได้รับบัตรสีฟ้า ปัจจุบันนี้เขามีอาชีพรับจ้างทำการเกษตร แต่ก็ไม่ได้มีงานทำในทุกฤดูกาลถึงแม้จะอพยพมานานกว่ายี่สิบปีแล้วแต่เขาก็ยังอยากกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน เพราะเชื่อว่าจะทำมาหากินได้ดีกว่าอยู่ที่นี้

“อยู่ประเทศเราดีกว่า มีไร่มีนาทำ ถางป่าก็ไม่มีใครว่า ไม่มีใครจับ แต่อยู่ที่นี้ลำบากต้องรับจ้างกิน ถ้าไม่รับจ้างก็ไม่ได้กิน ค่าแรงถูกก็จำเป็นต้องทำ อยากกลับไปอยู่ที่ไหนเหมือนกัน ยังมีพี่น้องที่ไม่ยอมย้ายมาเพราะเขาคิดว่าเอาตัวรอดได้ ย้ายหนีทหารพม่าไป ๆ มา ๆ ถ้าทำไรทหารจะมาดู ถ้าเราเก็บเกี่ยวแล้วพวกทหารจะมาขอ ถ้าเราไม่ให้เขาจะเผา ถูกทำร้าย เราทนไม่ได้ เราใช้เวลาหลายเดือนกว่าจะได้ แล้วเขาก็มาทำลายเลยหนีมาที่นี่”

ขณะที่มีชาวบ้านจำนวนมากให้ความสำคัญกับการขึ้นทะเบียนตามระบบของทางการ และอยากที่จะเป็น “คนไทย” อย่างถูกต้องตามกฎหมาย กลับพบว่ามีชาวบ้านในซอยอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ มีบัตรประจำตัวใด ๆ ทั้งด้วยเหตุผลที่ไม่อยากทำ และไม่สนใจจะทำเพราะไม่เห็นความสำคัญของ สิทธิที่จะได้รับจากบัตรดังกล่าว และเชื่อว่าการไม่มีบัตรดังกล่าว จะไม่ทำให้ตนเองต้องได้รับความ เดือดร้อนหรือความยุ่งยากใด ๆ เพราะทุกวันนี้ก็สามารถทำมาหากินเลี้ยงชีวิตได้อย่างเป็นปกติ เช่น นางคำ เป็นชาวไตลื้อ ปัจจุบันอายุ ๗๖ ปี นางอพยพมาจากเมืองสิบสองปันนาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ตอนแรกมาอยู่ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย นางบอกว่า “รับจ้างกินไปวัน ๆ เลยไม่สนใจ เรื่องบัตร หมู่บ้านที่มาอยู่ก็มีหลายเชื้อชาติภาษา ไปไหนมาไหนตอนนั้นก็ไม่มีใครสนใจขอบัตร” นางคำย้ายมาอยู่บ้านในซอยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เพราะลูกสาวคนโตแต่งงานกับชาวไตที่นี้ เมื่อมา อยู่ก็ปลูกกระเทียม ถั่ว ฝรั่ง ข้าว กล้วย เมื่อสะสมเงินได้พอสมควรก็ซื้อที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

นอกจากนี้ ยังมีกรณีนายเสอ ที่เป็นอดีตทหารของกองกำลังว่าแดง ที่อพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ นายเสอปฏิเสธที่จะขึ้นทะเบียนทำบัตรประจำตัวตามที่รัฐไทยกำหนด เพราะเขา ไม่ได้คิดว่าจะอยู่ในเมืองไทยเพียงชั่วคราวเท่านั้น “ที่ไม่มีบัตร เพราะผมอยู่ไม่เป็นที่ ถ้าผมสนใจทำ ก็ทำได้ อยู่ ตอนแรกคิดว่าจะมาอยู่ไม่นาน มีเงินสักนิดหน่อยก็จะกลับไปแล้ว แต่ตอนนี้จะกลับก็ กลับไม่ได้ เพราะไม่มีเงิน คิดอีกทีก็ไม่มีญาติพี่น้องที่เมืองว่าแล้ว” นายเสอถูกหัวหน้าของเขาส่งให้ ไปอยู่ศูนย์คนพิการที่เชียงใหม่ ๗ ปีหลังจากที่ถูกกักบริเวณเมื่อครั้งที่ไปรบกับทหารพม่า ตอนแรก เขาคิดว่าจะมาเยี่ยมหัวหน้าซึ่งนำภรรยา มาหลบภัยอยู่ที่บ้านในซอย แต่พบเพียงภรรยาของหัวหน้า และชายชราที่พิการอีกคนหนึ่ง เขารอพบหัวหน้า ช่วยภรรยาหัวหน้าทำงาน และช่วยดูแลชายชรา ชาวว่าที่พิการคนนั้นตรวจจนปัจจุบันก็ไม่มีโอกาสได้กลับไปเมืองว่าเสียที

จากกรณีเหล่านี้ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านในชุมชนในซอยได้เลือกที่จะแสดงอัตลักษณ์ และจัดวางความสัมพันธ์ของตนเองกับรัฐชาติในหลายลักษณะที่แตกต่างกันออกไปโดยสัมพันธ์กับสิทธิที่ พวกเขาจะได้รับจากการแสดงอัตลักษณ์นั้น ๆ ซึ่งแต่ละคนก็มีหลายอัตลักษณ์ซ้อนทับกันอยู่ ขณะเดียวกัน เส้นพรมแดน และสถานภาพความเป็น “พลเมือง” ของรัฐนั้นนั้นก็ได้ถูกตีความและให้ ความหมายอย่างแตกต่างกันไป โดยสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ที่เลือกหยิบขึ้นมาแสดงดังกล่าว

พรมแดนของความเป็น “คนไทย”

นอกเหนือจากเส้นแบ่งพรมแดนทางภูมิศาสตร์ที่รัฐชาติขีดขึ้นซึ่งได้รับความสำคัญมากขึ้นในช่วงเวลานี้แล้ว พรมแดนระหว่างประชาชนในชุมชนในสอยก็เริ่มมีความชัดเจนขึ้น แต่ไม่ใช่พรมแดนระหว่างชาติพันธุ์ หากแต่เป็นพรมแดนระหว่างสถานภาพทางกฎหมายระหว่าง “คนไทย” และ “ไม่ใช่คนไทย” โดยมีบัตรประชาชนเป็นเครื่องหมายแสดงสถานะดังกล่าว ในแง่นี้ ลักษณะทางชาติพันธุ์มีน้อยอยู่มาก เนื่องจากผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น “คนไทย” นั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นชาวไต ซึ่งมีวัฒนธรรมต่าง ๆ ใกล้เคียงกับวัฒนธรรม “ไทย” ขณะที่ผู้นำทางการปกครองในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน หรือผู้นำหมู่บ้านในสอยก็ถูกอ้างอิงในฐานะที่เป็นชาวไต ซึ่งได้รับการยอมรับจากรัฐไทยมานานแล้วนั่นเอง สำหรับชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านในสอยมาก่อนหน้านั้นแล้ว ก็มักจะปรับตัวให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมไตจนแทบจะแยกแยะไม่ออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลูกหลานที่เกิดมาใหม่ก็จะได้รับการเลี้ยงดูเหมือนกับเด็กชาวไตทั่วไป ความกลมกลืนเช่นนี้ทำให้ไม่ใช่อุปสรรคเมื่อมีการพิสูจน์สถานะความเป็นพลเมืองไทย

จากการสุ่มตัวอย่างทำผังตระกูล (Family Tree) โดยไล่จากคนรุ่นปัจจุบันขึ้นไปในแต่ละ Generation พบว่าการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ วัฒนธรรม รวมถึงข้ามพรมแดน เกิดขึ้นตลอดมาตั้งแต่อดีต แต่หากมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ระหว่างชาวกะเหรี่ยง กะเหรี่ยง หรือจีนฮ่อ กับคนไตแล้ว บุตรในรุ่นถัดไป (Generation ที่ ๒) จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวัฒนธรรมไตเป็นหลัก และหากมีหลาน (Generation ที่ ๓) หลานจะเป็นเติบโตขึ้นมาภายใต้วัฒนธรรมไตโดยสมบูรณ์ ซึ่งไม่สามารถจะพูดภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เป็นของบรรพบุรุษในรุ่นปู่ย่า และอาจไม่ได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทางด้านอื่น ๆ ด้วย (รูป ๖-๒, ๖-๓, ๖-๔)

สำหรับส่วนชาวกะเหรี่ยงที่มาใหม่โดยส่วนใหญ่ก็ยังคงแสดงลักษณะบางประการที่ทำให้แยกแยะได้ว่าไม่ใช่คนดั้งเดิมจากเสื้อผ้า หรือการใช้ภาษา คนกลุ่มนี้ไม่ว่าจะย้ายมาก่อนหรือหลังจากช่วงที่มีผู้หลบหนีภัยสงครามในฝั่งพม่าก็ตาม จะถูกเหมารวมว่าเป็นผู้ที่มาใหม่ ซึ่งจะไม่ได้รับการยอมรับจากทางการให้ทำบัตรประชาชน แต่จะได้รับ “บัตรสีฟ้า” หรือบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูง ซึ่งหมายถึงชาวเขาและกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงร่วมกับชาวเขาในพื้นที่ ๒๐ จังหวัดรวมทั้งแม่ฮ่องสอน ผู้ที่ถือบัตรนี้หากจะเดินทางออกนอกเขตจังหวัดต้องขออนุญาตจากจังหวัดเสียก่อน ด้วยการมีบัตรประจำตัวที่แตกต่าง ซึ่งหมายถึงการมีสิทธิความเป็นพลเมืองที่ไม่เท่ากันนี้ ทำให้คนไตจำนวนมากในหมู่บ้านในสอยที่ได้รับประชาชนไทยรู้สึกว่าการกลุ่มคนเหล่านี้เป็น “คนอื่น” ที่มีความแตกต่างจากพวกเขา เพราะโดยระบบของทางราชการผู้ที่ไม่ใช่ “คนไทย” และทำให้เกิดการแบ่งแยก หรือเกิดพรมแดนระหว่างชาวบ้านต่างชาติพันธุ์ในชุมชนเดียวกันในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามจากชาวบ้าน ชาวไตมักจะอธิบายว่าความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ระหว่างคนไตกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในชุมชนนั้นเป็นไปอย่างสมานฉันท์ ไม่มีการแบ่งแยก หรือเลือกปฏิบัติ ขณะที่ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหลายคนกลับมีความคิดเห็นไปในทางตรงกันข้าม

“ไม่มีการเรียกไคนอก ไคนใน เขาไม่ว่ากัน ว่าไม่ได้ ถ้าว่าเขาจะโมโห ไคนอก ไคนในก็ไคนเหมือนกัน ถึงจะมาจากต่างแดนแต่ก็พูดภาษาเดียวกันรู้เรื่อง ถือเป็นพี่น้องกัน ถ้าเขาไม่รู้กฎหมายของประเทศไทย ถ้าเขาทำผิดก็เรียกมาไกล่เกลี่ย”

(สัมภาษณ์มงคล ไคน อายุ ๕๕ ปี)

“เมื่อก่อนตอนที่มาอยู่ใหม่ ๆ ก็มีคนมาว่าเหมือนกันว่าเราเป็นคนนอก แต่เดี๋ยวนี้ไม่ว่ากันแล้ว จะมีก็แต่เด็ก ๆ ที่เขาจะล้อกันว่าเป็นไคนอะไร ผู้ใหญ่เขาจะไม่ว่าให้กัน” (สัมภาษณ์ ก้า ไคน ปีก ๑๕ อายุ ๔๕ ปี)

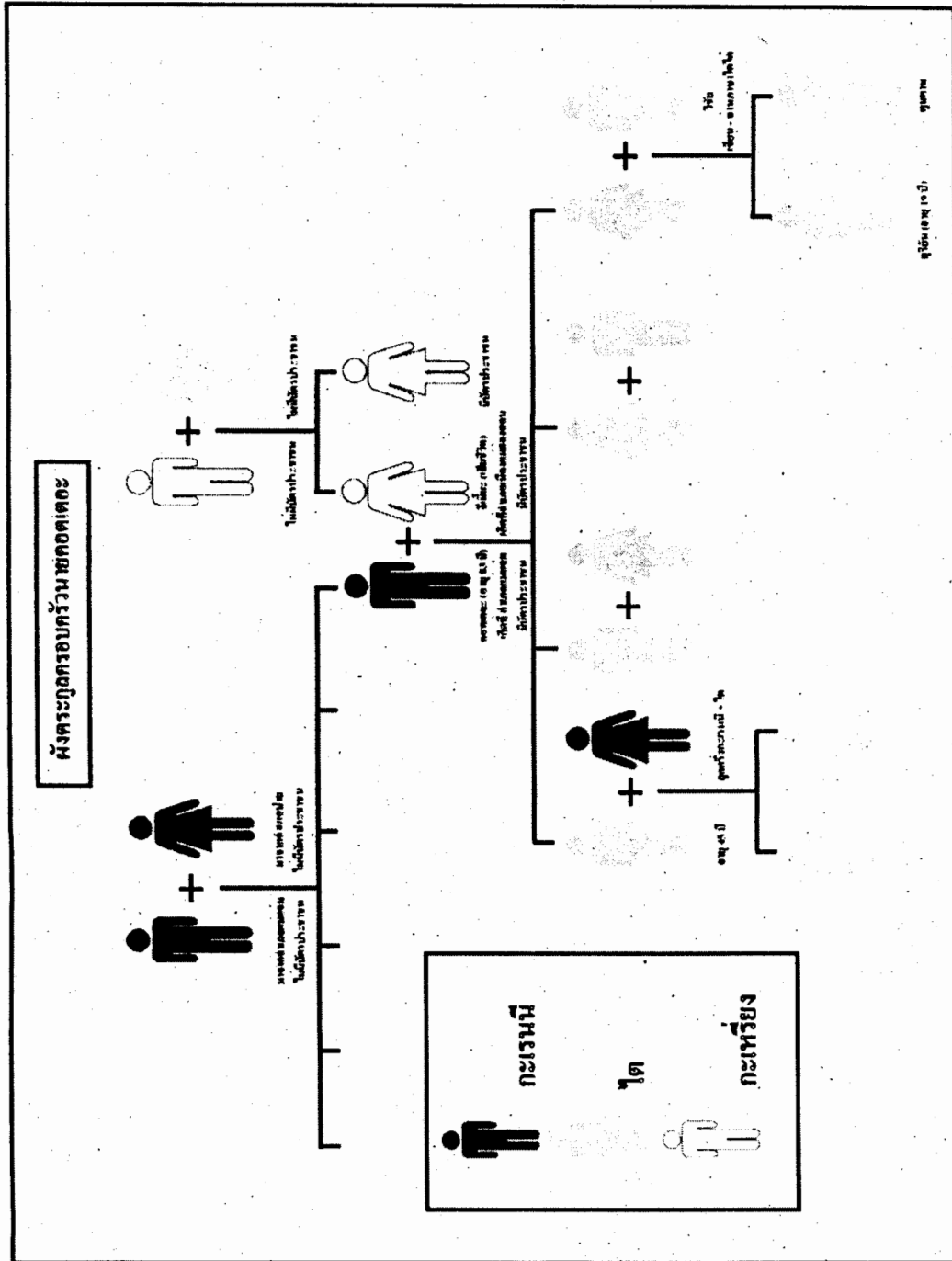
“ถ้าเราไม่ใช่คนไทยร้อยเปอร์เซ็นต์เขาจะมาว่าเราเมื่อไรก็ได้ มารังแกเราเมื่อไรก็ได้ เขาไม่กล้าใช้กำลัง แต่เป็นคำพูด” (สัมภาษณ์ หม่อง ไคน ปีก ๑๕ อายุ ๓๒ ปี)

แม้ว่าตามกฎหมายผู้ที่ไม่มีบัตรประชาชน จะไม่มีสิทธิในการจับจองที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย แต่ก็ปรากฏว่าชาวบ้านที่อพยพเข้ามาใหม่จำนวนมากแม้ว่าจะไม่มีบัตรประชาชนก็สามารถมาซื้อหรือเช่าที่ดินต่อจากผู้ที่เคยจับจองที่ดินมาก่อนและอยู่อาศัยเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ ดังเช่น มอแหระ ชาวกะเหรณี่ ที่ซื้อบ้านและที่ดินประมาณหนึ่งไร่จากเจ้าของเดิมซึ่งเป็นชาวจีนฮ้อในราคา ๒๒๐,๐๐๐ บาท และซื้อที่ดินที่เคยเป็นไร่จากชาวไคนประมาณ ๓-๔ ไร่ ราคา ๔๐,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อทำสวน และกรณีจารุณีที่ย้ายเข้ามาอยู่ในซอยโดยพ่อแม่ของเธอมาซื้อที่ดินต่อจากชาวกะเหรียงแดงที่เข้ามาอยู่ก่อน นั้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่ารัฐจะกำหนดสิทธิของประชาชนตามสถานภาพความเป็นพลเมือง แต่สำหรับชาวบ้านในท้องถิ่นแล้ว กฎเกณฑ์ดังกล่าวสามารถที่จะมีการยืดหยุ่นหรือปรับเปลี่ยนไปในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งหมายความว่า การบังคับใช้อำนาจบนเส้นพรมแดนโดยรัฐมีอาจเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์

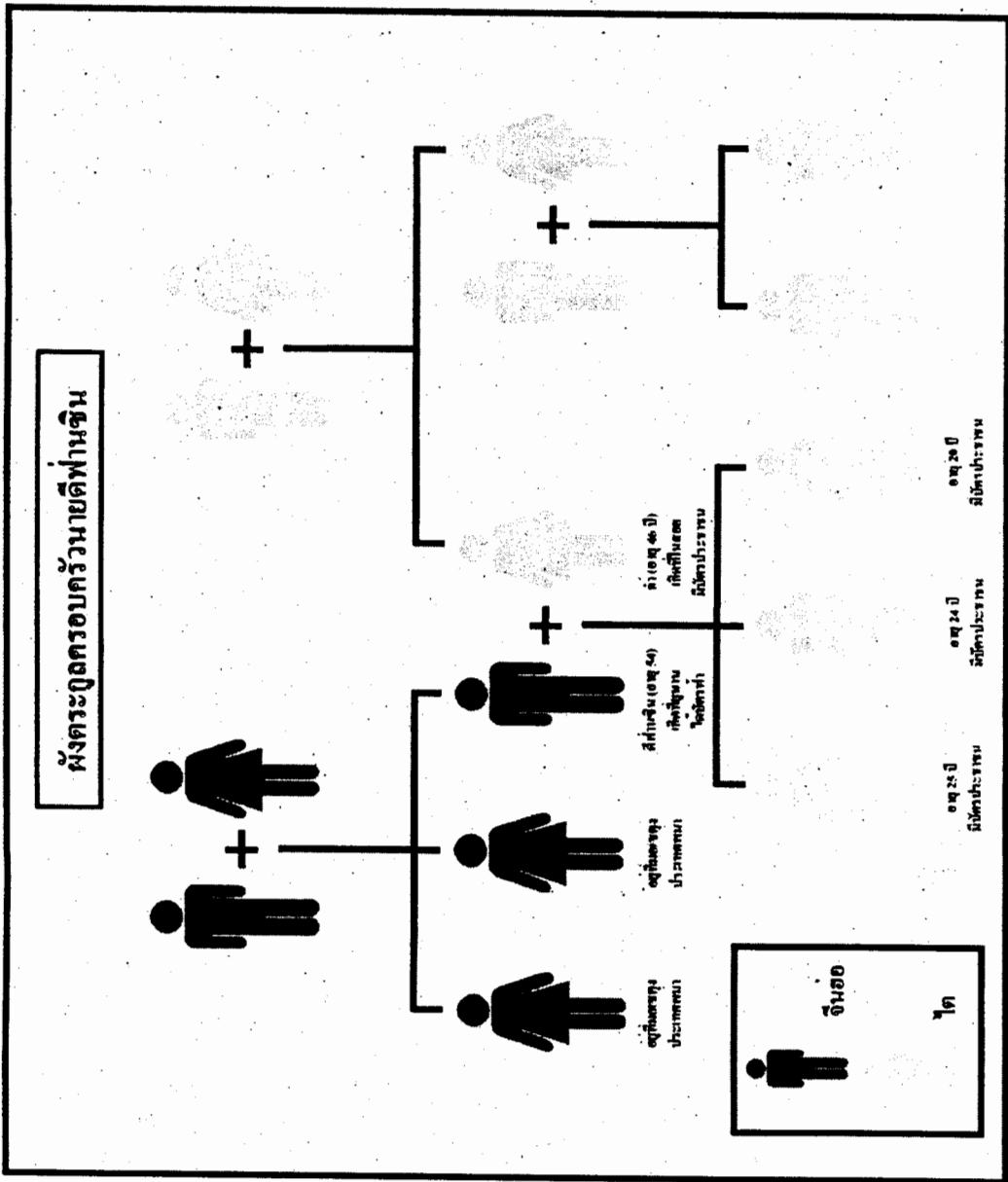
สรุปท้ายบท

เส้นพรมแดนและความเป็น “ชาติ” ที่รัฐชาติสมัยใหม่สร้างขึ้นมาตั้งแต่อดีตนั้นได้ถูกชาวบ้านในพื้นที่ชายแดนให้ความหมายอย่างแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา ในยุคที่ผ่านมาดูราวกับว่าชาวบ้านไม่ได้ให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของรัฐมากนัก ชาวบ้านยังคงเดินข้ามเส้นพรมแดนไปมา และมีได้กำหนดตัวตนว่าเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งอย่างชัดเจน จนกระทั่งรัฐไทยได้สร้างเครื่องมือเพื่อบังคับใช้อำนาจเหนือเส้นพรมแดนมากขึ้น คือการสำรวจขึ้นทะเบียน และทำบัตรประจำตัวประชาชน และจัดส่งเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายการทหารเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งนี้ เป็นผลเนื่องมาจากความหวาดระแวงต่อภัยจากผู้อพยพย้ายถิ่นหรือคอมมิวนิสต์อันเนื่องมาจากภาวะสงครามเย็น กระนั้นก็ตาม ชาวบ้านก็ยังคงเคลื่อนย้ายไปมาเพื่อทำธุรกิจการค้ากันอย่างคึกคัก จนกระทั่งมาถึงยุคปัจจุบันที่เกิดการสู้รบตามแนวชายแดนในฝั่งประเทศพม่า ทำให้ประชาชนใน

พื้นที่แถบนี้ได้ให้ความหมายของเส้นพรมแดน และความเป็น "ชาติ" แบบใหม่ พร้อมทั้งจัดวางตนเองกับความสัมพันธ์กับรัฐ ซึ่งเกี่ยวพันกับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง ด้วยเงื่อนไขเหล่านี้ เครื่องมือของรัฐในการบังคับและควบคุมสิทธิของพลเมืองเช่นการขึ้นทะเบียนและบัตรประจำตัวชนิดต่าง ๆ ได้รับการยอมรับจากประชาชนบนพื้นที่ชายแดนมากขึ้น กระนั้นก็ตาม เครื่องมือเหล่านั้นก็ถูกชาวบ้านตีความในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากกฎเกณฑ์ที่รัฐกำหนดขึ้น มีการยืดหยุ่น และยกเว้นไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในหลายลักษณะ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจรัฐมีอาจบังคับควบคุมประชาชนในพื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นชายขอบแห่งอำนาจรัฐได้อย่างเบ็ดเสร็จนั่นเอง

รูป ๖-๒ แสดงผังตระกูลครอบครัวหมอตศตะ

รูป ๖-๓ แสดงผังตระกูลครอบครัวนายดีผ่านจีน

บทที่ ๗ คนในซอย กับ “คนในศูนย์”

พ.ศ.๒๕๓๕ - ปัจจุบัน

หลังจากตลาดขายแดนที่บ้านนาอ่อนและทานาควายปิดตัวลง พร้อม ๆ กับภาวะการสู้รบระหว่างทหารพม่ากับกองกำลังกู้ชาติกะเรนนี่ และการอพยพหนีตายของผู้คนจากพื้นที่เหล่านั้น ชาวบ้านในซอยพากันกลับมาแสวงหาเส้นทางทำมาหากินภายในหมู่บ้าน กองกำลังทหารและตำรวจชายแดนที่เข้ามาประจำการในหมู่บ้านช่วงที่มีการสู้รบดังกล่าวก็ได้ถอนกำลังออกไปภายในเวลาเพียง เพียง ๒-๓ ปี หลังจากนั้น ขณะที่หมู่บ้านก็ได้รับการพัฒนาไปตามครรลองของนโยบายการปกครองและการพัฒนาของรัฐไทย

จุดเปลี่ยนประการหนึ่งทางด้านความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ คือการปรากฏขึ้นของ “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” หรือ “ศูนย์อพยพ” ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับชุมชนในซอยอย่างมาก ศูนย์อพยพแห่งนี้ นับว่ามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจของชุมชนในซอยในอีกคำรบหนึ่ง ทั้งทางด้าน การเกษตร การค้า และการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

การจัดตั้งศูนย์อพยพ

การอพยพของผู้คนจากรัฐกะเรนนี่ในพรมแดนฝั่งพม่ามาหลบอาศัยอยู่ตามราวป่าในเขตประเทศไทยนั้นเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่มีการสู้รบระหว่างกองกำลังทหารพม่ากับกองกำลังติดอาวุธกะเรนนี่ แต่เมื่อชาวกะเรนนี่เข้ามาสร้างเพิงพักอาศัยได้ไม่นานก็มักจะมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของไทยไปขับไล่ เพราะเกรงว่าจะมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เมื่อไล่กลับไปไม่นานชาวบ้านก็กลับมาใหม่วนเวียนอยู่อย่างนั้น เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านฝั่งกะเรนนี่ก็มักถูกก่อกวนจากทหารพม่าจนไม่สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นปกติสุข

หลังปี พ.ศ.๒๕๓๑ เมื่อกองกำลังทหารพม่าโจมตีพื้นที่ตามชายแดนอย่างหนัก ก็ทำให้เกิดการอพยพของชนกลุ่มน้อยจากประเทศพม่าเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่เพียงแต่ชาวกะเรนนี่ แต่ยังรวมถึงชาวกะเหรี่ยง มอญ ที่กระจายตัวอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ชายแดนฝั่งตะวันตกของประเทศไทย มีรายงานตัวเลขว่า ในปี พ.ศ.๒๕๒๗ มีจำนวนผู้ลี้ภัยจากประเทศพม่าไม่ถึงหมื่นคน แต่เพิ่มขึ้นเป็น ๙๘,๐๐๐ คน ในปี พ.ศ.๒๕๓๙ และในปี พ.ศ.๒๕๔๔ มีถึง ๑๔,๐๐๐ คน (โครงการเพื่อนไร้พรมแดน ๒๕๔๖)

จากจำนวนประชากรผู้ลี้ภัยที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้ ทำให้รัฐวางมาตรการในการจัดระเบียบผู้ลี้ภัยเพื่อจำกัดการอพยพเข้ามาเพิ่มและควบคุมมิให้มีการเคลื่อนย้ายอย่างอิสระ โดยเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบ” ทั้งนี้ เพื่อ “สร้างความเข้าใจที่ตรงกันต่อประชาคมโลกว่าไทยไม่มีผู้

อพยพและค่ายผู้อพยพ ในข้อเท็จจริงมีแต่ผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบ และพื้นที่พักพิงชั่วคราว^{๖๖} ตามมติของสภากาชาดระหว่างชาติ ปี พ.ศ.๒๕๓๘ (จีระศักดิ์ ๒๕๔๑:๑๒๑)

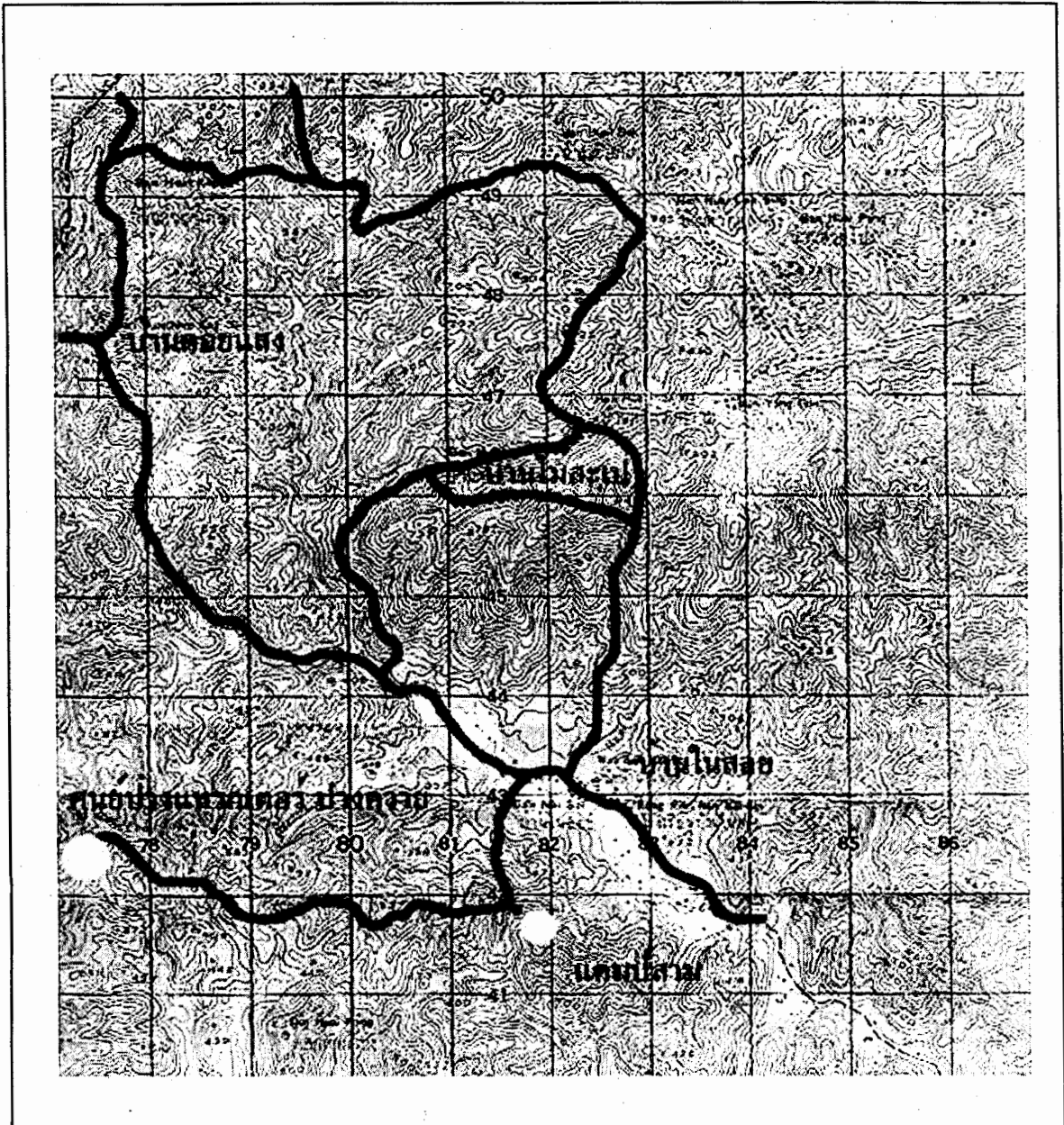
ในส่วนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๗ เป็นต้นมาได้มีคำสั่งแต่งตั้งศูนย์ควบคุมผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยการดูแลของเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงการมีมาตรการในการจัดทำรั้วรอบบริเวณที่พักพิงชั่วคราวผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบทุกแห่ง และให้มีหัวหน้าผู้หลบหนีภัยจากการสู้รบจัดเวรยามเฝ้าตรวจตลอด ๒๔ ชั่วโมง (สุภักดิ์ ๒๕๓๙:๓๗)

สำหรับชาวบ้านในสอยเรียกพื้นที่พักพิงชั่วคราวในนามของ “ศูนย์อพยพ” ชาวบ้านระบุว่าศูนย์นั้นเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.๒๕๓๔-๒๕๓๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนที่รัฐจะมีนโยบายจัดระเบียบผู้ลี้ภัยอย่างเป็นทางการดังกล่าว

“ปี พ.ศ.๒๕๒๘ เขาเริ่มหนีเข้ามา อยู่ได้สัก ๕-๖ เดือนก็กลับไป ปี พ.ศ.๒๕๓๐ ก็เข้ามาอยู่ ๒-๓ ปี ก็กลับไปอีก แต่พอปี พ.ศ.๒๕๓๕ ก็อยู่ถาวรเลย” (สัมภาษณ์นายสุระชัย พิศไหว ผู้ใหญ่บ้าน)

การถูกจัดระเบียบให้มีพื้นที่อยู่อาศัยที่ถูกกำหนดควบคุม ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จากรัฐกะเหรี่ยงที่อพยพหนีภัยสงครามมาถูกชาวบ้านในสอยเรียกขานว่าเป็น “พวกในศูนย์” แทนที่จะใช้คำเรียกที่ระบุถึงชาติพันธุ์ว่าเป็น “ยาง” “ยางแดง” หรือ “ไต” หรืออ้างอิงจากชุมชนที่มา เช่น คนบ้านรยุ้ย คนบ้านจ๊ะจะเหมือนเมื่อก่อน แม้ว่าที่ตั้งของศูนย์แห่งหนึ่งนั้นอยู่ห่างจากบ้านในสอยออกไปเพียง ๑ กิโลเมตร และใช้เวลาเดินเท้าไปไม่ถึง ๑๕ นาที แต่ความเป็น “ศูนย์” กับ “หมู่บ้านในสอย” นั้นถูกแยกออกจากกันอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการแบ่งพรมแดนระหว่าง “คนในสอย” กับ “คนในศูนย์” ในฐานะที่เป็น “คนอื่น” ที่ชาวบ้านในสอยบางคนมองว่าคนในศูนย์นั้นเป็นพวกที่มาสสร้างภาระและปัญหา ซึ่งมีทั้งการมองว่าเป็นปัญหาระดับปัจเจกบุคคลและความปลอดภัยระดับชุมชน เช่นการกังวลว่า “พวกในศูนย์” จะมาเหยียบย่ำพืชผลการเกษตร หรือลักขโมยสิ่งของ รวมไปถึงการมองว่าพวกเขาเป็นภาระและปัญหาของคนไทยและแผ่นดินไทย

^{๖๖} ผู้ลี้ภัยชนเผ่าจากประเทศพม่าไม่ได้รับการยอมรับให้เป็น “ผู้อพยพ” ดังเช่นผู้อพยพจากอินโดจีน ทั้งนี้หมายความว่าพวกเขาอยู่ในสถานะเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายและกำลังรอการส่งกลับ ดังเช่นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายที่กำลังรอในห้องกักขังของกองตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งจะไม่สิทธิขอลี้ภัยในประเทศไทยมีนโยบายชัดเจนที่จะไม่ยอมรับว่ามี “ผู้ลี้ภัย” อยู่ในประเทศ และไม่ยอมรับลงนามเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย การยอมให้ที่พักพิงชั่วคราวถือว่าอยู่ภายใต้ “หลักมนุษยธรรม” และพันธกรณีตามความตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทยและสำนักข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNSCR) เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๐ และ ๒๕๔๑ เท่านั้น (โครงการเพื่อนไร้พรมแดน.๒๕๔๖)

รูป ๗-๑ แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพ และที่ตั้งศูนย์อพยพ

“คนที่ศูนย์อพยพที่ดีก็มี ที่ไม่ดีก็มี บางคนก็ทั้งซื้อทั้งเอาของเขาเฉย ๆ ของในสวนก็เอาไปเฉย ๆ คนที่มีสวนก็ว่าพวกนี้ชอบมาลักกิน” (สัมภาษณ์นางแดง บุญมาตา)

“ที่ให้เขาอยู่เพราะมันไม่มีทางเลือก ทางจังหวัดให้เขาอยู่ ถ้าจะให้เลือกก็ไม่อยากให้อยู่ มันไม่คุ้มกับสภาพดินฟ้าอากาศที่เสียไป” (สัมภาษณ์นายสุระชัย พิศไหว ผู้ใหญ่บ้าน)

นอกจากปรากฏการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวแล้ว วาทกรรมการพัฒนาในแบบรัฐชาติสมัยใหม่ยังซึมซับเข้าไปในทัศนคติของชาวบ้านในสอย ทำให้มีการแยกคู่ตรงข้ามระหว่างคนในสอยที่พัฒนาแล้ว กับคนในศูนย์ที่เป็นพวก้าหลัง ด้อยพัฒนา ทำให้ชาวบ้านหลายคนมองว่าพวกในศูนย์เป็น “คนป่า ไม่รู้กฎหมายอะไรเลย” จึงเป็นพวกไร้ระเบียบ และเป็นอันตรายเพราะควบคุมไม่ได้ ไม่ว่าจะโดยการใช้กฎหมาย หรือใช้หลักศีลธรรมเนื่องจากพวกที่ไม่พัฒนานั้นไม่ได้นับถือศาสนา แต่ยึดถือไสยศาสตร์ และอาจจะมีการใช้คุณไสยทำร้ายคนในสอยได้

“บางคนคิดว่าพวกคนกะเหรี่ยงแก่ ๆ มีคาง ถ้าเขามาขอสิ่งของแล้วเราไม่ให้ เขาอาจจะเสกให้พืชผลของเราตาย” (สัมภาษณ์ดีฟานชิน)

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีชาวบ้านในสอยอีกเป็นจำนวนมากที่มีความเห็นใจและเข้าใจปัญหาของคนในศูนย์ โดยส่วนใหญ่กลุ่มคนเหล่านี้จะมีประสบการณ์ปัญหาบางอย่างที่คล้ายคลึงกับผู้ลี้ภัยในศูนย์ เช่น ไม่มีสัญชาติไทย มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ไม่มีอาชีพและรายได้ที่แน่นอน ฯลฯ ชาวบ้านกลุ่มนี้โดยส่วนใหญ่อพยพมาจากรัฐกะเหรี่ยงในฝั่งประเทศพม่าเช่นเดียวกัน และอาจมีญาติพี่น้องอยู่ในศูนย์ด้วย แต่พวกเขามีโอกาสมาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านในสอยเพราะอพยพมาก่อนในสมัยที่ยังพอมิที่ดินให้บุกเบิก หรือมีเงินมากพอที่จะซื้อที่ดินต่อจากผู้ที่อยู่มาก่อน ขณะที่ชาวบ้านอีกเป็นจำนวนมากยังได้รับประโยชน์จากการที่มีคนในศูนย์มาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับตน หรือมารับจ้างทำการเกษตรเพื่อแลกกับค่าจ้างราคาต่ำ ซึ่งทำให้ชาวบ้านในสอยสามารถทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ได้เพิ่มขึ้น เป็นต้น

ไม่เพียงความหวาดระแวงที่ชาวบ้านในสอยมีต่อคนในศูนย์เท่านั้น แต่ข่าวคราวกรณีของคนในศูนย์ถูกคุกคามทำร้ายจาก “คนไทย” ก็ปรากฏอยู่เป็นระยะ ๆ นายธานินทร์ สันติกรรมเล่าว่าเคยมีเหตุการณ์ที่ผู้หญิงจากในศูนย์ถูกข่มขืนแล้วฆ่าเมื่อหลายปีก่อน ซึ่งหลายคนเชื่อว่าเป็นการกระทำของทหารไทย หลังจากนั้นเหตุการณ์ทำนองเดียวกันก็เกิดขึ้นอีกในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่มีข่าวว่าทหารที่ศูนย์ห้วยโป่งข่มขืนผู้หญิงในศูนย์ ผู้หญิงคนนั้นไม่ตายและจำหน้าทหารคนนั้นได้ แต่เมื่อไปชี้ตัวกลับปรากฏว่าไม่มีการพาผู้กระทำผิดมาให้ชี้ตัว

หน่วยงานรัฐทั้งในระดับนโยบายและระดับท้องถิ่นพยายามที่จะเดินทางนโยบายในการจำกัด ควบคุม และจัดระเบียบผู้ลี้ภัย และพยายามที่จะผลักดันเพื่อส่งกลับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการสำรวจพบว่าจำนวนผู้ลี้ภัยในศูนย์พักพิงชั่วคราวนั้นเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี ขณะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจก็สามารถจับกุมผู้ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในจังหวัดชายแดนและในระหว่างเส้นทางคมนาคมไปยังเมืองใหญ่ รวมถึงกรุงเทพมหานคร

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๙ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ข้าย้ายผู้หนีภัยจากการสู้รบที่กระจัดกระจายและที่อาศัยรวมกันอยู่ที่บ้านห้วยบุก อำเภอเมือง จำนวน ๔,๔๐๐ คน และอดีตนักศึกษาพม่าที่บ้านไม้สะเป่ อำเภอเมืองอีก ๑๗๐ คน มาไว้ที่บ้านปางควาย-ปางแตรคเตอร์ และยุบพื้นที่พักพิงฯ บ้านปางผึ้งมาอยู่ที่บ้านใหม่ในสอย เนื่องจากอยู่ติดชายแดนและฐานทหารพม่ามากเกินไป หลังจากนั้นไม่นานเมื่อกองกำลังรัฐบาลทหารพม่าจัดระเบียบชายแดนโดยกวาดต้อนราษฎรที่กระจัดกระจายอยู่ตามป่าเขาให้ไปรวมกันอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดทำให้มีประชาชนจากรัฐกะเรนนี่หลบหนีเข้ามาอยู่ที่บ้านปางควาย-ปางแตรคเตอร์เพิ่มขึ้นอีกกว่า ๓,๐๐๐ คน (<http://www.senate.go.th>)

การย้ายศูนย์อพยพ

ศูนย์อพยพบ้านในสอย หรือที่คนในศูนย์เรียกว่า “แคมป์สาม” นั้น เป็นศูนย์อพยพที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านในสอยมากที่สุด แต่เดิมในสมัยที่มีการทำไม้ พื้นที่แห่งนี้เป็นบริเวณที่พักไม้สักที่ตัดและลากออกมาจากป่า คณะกรรมการของศูนย์อพยพบอกว่าพวกเขาได้ขอเช่าที่ดินผืนนี้จากเจ้าของซึ่งเป็นแม่ค้าคนหนึ่งที่คุณเคยกัน ตั้งแต่สมัยที่นักธุรกิจคนนี้ค้าไม้สัก วัลควาย และพลอยจากรัฐกะเรนนี่ คณะกรรมการของศูนย์อพยพต้องจ่ายค่าเช่าในราคาเดือนละ ๕,๐๐๐ บาท โดยศูนย์หาเงินจากการนำเอากระสอบข้าวเปลือกที่ได้มาจากการรับบริจาคไปขายหลังจากที่แจกจ่ายข้าวไปแล้ว (พรสฯ ๒๕๔๔)

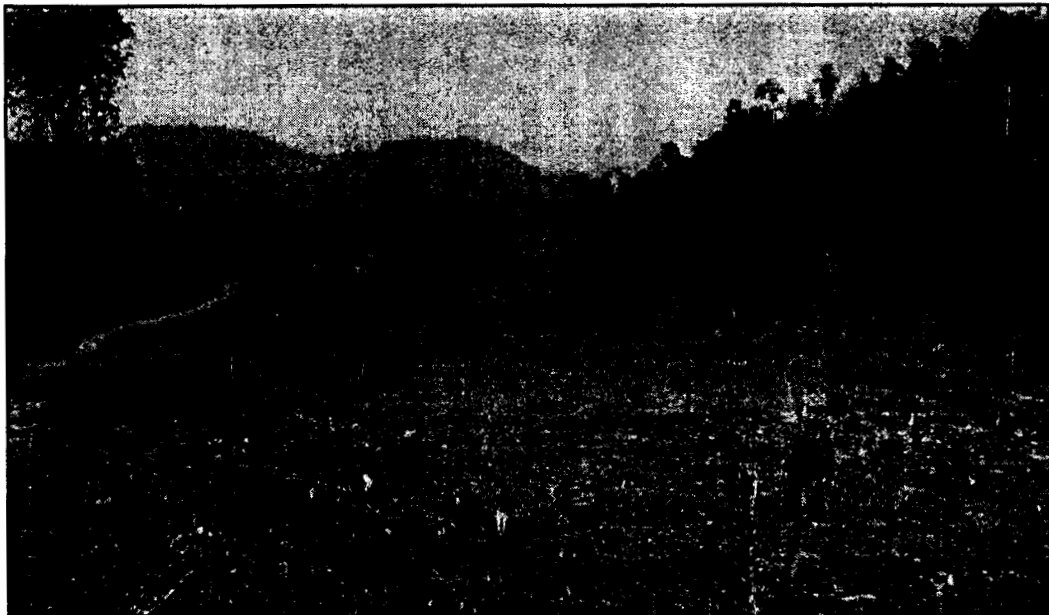
ในฤดูฝนกลางปี พ.ศ.๒๕๔๔ มีคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยให้อพยพผู้หนีภัยจากการสู้รบจากบ้านปางควาย บ้านปางแตรคเตอร์ และบ้านใหม่ในสอย ไปรวมกันอยู่ที่บ้านปางควายเพียงแห่งเดียว ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปป่าและใกล้ชายแดนเข้าไปอีก มีข้อมูลรายงานว่าในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๕ นั้นมีจำนวนผู้หนีภัยจากการสู้รบจำนวน ๑๖,๓๘๘ คน แยกเป็นชาวกะเหรี่ยง (KARENNI-KNPP) จำนวน ๑๕,๘๗๔ คน ไทยใหญ่ (SHAN) จำนวน ๒๑๐ คน และอดีตนักศึกษาพม่า (ABSDF) จำนวน ๓๗ คน (<http://www.senate.go.th>)

คำสั่งการย้ายศูนย์อพยพดังกล่าวได้สร้างความยากลำบากให้แก่คนในศูนย์อย่างมาก การขนย้ายก็เป็นไปอย่างทุลักทุเล เพราะเริ่มขึ้นในช่วงฤดูฝนซึ่งทำให้ถนนหนทางที่เป็นดินลูกรังนั้นลื่นและเป็นโคลน ขณะที่รถขององค์กรเอกชนที่มาช่วยขนย้ายสิ่งของและสิ่งปลูกสร้างมีจำนวนจำกัด ชาวบ้านส่วนใหญ่จะต้องเดินเท้าแบกสิ่งของเข้าไป และต้องไปปลูกสร้างบ้านใหม่ทันทีที่ทั้ง ๆ ที่ฝนยังคงอยู่ตลอดเวลา เยาวชนในศูนย์หลายคนตั้งคำถามว่าทำไม “คนไทย” ต้องทำกับพวกเขาแบบนี้ (พูดคุยกับนักเรียนจากโรงเรียนในศูนย์หลายคน) การย้ายศูนย์ครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการ

เรียกร่องของชาวบ้านในซอยที่ไม่ต้องการที่จะให้ศูนย์อพยพ และประชาชน "คนอื่น" ที่อาจเป็นอันตรายเหล่านี้อยู่ใกล้กับชุมชนของตนเอง

“สาเหตุที่มีการย้ายศูนย์เนื่องจากของหาย เริ่มจากหายเล็ก ๆ น้อย ๆ ผักไม้ที่ปลูกไว้เจ้าของไม่ค่อยได้กิน หายประจำ ที่หนักที่สุดเป็นชนวนให้มีการประชุมเพื่อขอให้ย้ายคือรถจักรยานหาย จอดไว้แป๊บเดียวก็หาย ก็เลยมีการเสนอให้ย้ายศูนย์อพยพ เหมือนกับความความอดทนมันถึงที่สุดแล้ว” (สัมภาษณ์ทุนเหน ซัพพาดิษฐ์)

ก่อนหน้าที่จะมีคำสั่งย้ายศูนย์ดังกล่าว ชาวบ้านในซอยบางกลุ่มได้เคยร้องเรียนกับทางการไปหลายครั้งว่าไม่ต้องการจะให้ผู้อพยพมาอยู่ในพื้นที่บริเวณนี้ด้วยเหตุผลเรื่องสวัสดิภาพและความปลอดภัยของชาวบ้านในซอย นายธานีทร์ สันติกรรม เล่าว่าก่อนหน้าที่จะมีการย้ายศูนย์มีจดหมายจากทางจังหวัดผ่านมาทางผู้ใหญ่บ้าน เป็นแบบสำรวจจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อสำรวจความคิดเห็นของชาวบ้านในศูนย์ต่อการย้ายศูนย์อพยพ ซึ่งชาวบ้านในศูนย์จำนวนมากที่เห็นว่าอยากให้พวกเขาไปอยู่ข้างในมากกว่า “จะได้ไม่ใกล้กับนาของเรา พี่ช้ผักตามสวนจะได้ไม่หาย ของกินของใช้จะได้ไม่หาย” ขณะเดียวกัน ก็ยังมีชาวบ้านอีกหลายคนที่ไม่อยากให้มีการย้ายศูนย์เพราะทำให้พวกเขาเสียรายได้จากการค้าขาย ขายแกลนแรงงานในการจ้างงาน และสูญเสียผลประโยชน์ทางธุรกิจบางประการซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

รูป ๗-๒ สภาพพื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งศูนย์อพยพ

“คนในศูนย์” กับเศรษฐกิจของคนในซอย

แรงงานจาก “คนในศูนย์” นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำการเกษตรของชาวบ้านในซอย เนื่องจากปัจจุบันหมู่บ้านในซอยนั้นขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรอย่างมาก เพราะคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านโดยส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียน หรือออกไปรับจ้างต่างถิ่น ขณะที่เจ้าของไร่นาสามารถจ้างคนในศูนย์ได้ในราคาถูก และมีจำนวนแรงงานไม่จำกัด โดยเฉพาะสำหรับการทำงาน และการปลูกกระเทียมซึ่งต้องใช้แรงงานอย่างเข้มข้นทั้งในช่วงการปลูกและการเก็บเกี่ยว ทะนง คำอ่อง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบอกว่าในระยะสิบปีที่ผ่านมา เขาสามารถทำไร่กระเทียมได้มากขึ้น เนื่องจากมีแรงงานรับจ้างราคาถูกจากศูนย์อพยพ นอกจากนี้เขายังจ้างแรงงานทำสวนด้วยแต่เป็นงานที่ต้องการแรงงานเพียงไม่กี่คน

ก่อนหน้านี้การจ้างแรงงานจากคนในศูนย์นั้นมีความสะดวก เพราะศูนย์ตั้งอยู่ใกล้กับหมู่บ้านในซอยอย่างมาก ถึงแม้ว่าจะมีด่านตรวจ (Check point) ซึ่งมีหน่วยทหารประจำการอยู่เพื่อห้ามคนผ่านเข้าออก แต่คนในศูนย์ก็มีทางลัดหลายทางที่จะเดินออกมานอกพื้นที่พักพิงได้โดยไม่ต้องผ่านด่านตรวจนั้น จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ.๒๕๔๔ ประเทศไทยได้ย้ายศูนย์อพยพจากบริเวณที่อยู่ใกล้กับหมู่บ้านในซอยให้ไปรวมอยู่ที่บ้านปางควายซึ่งอยู่ไกลจากบ้านในซอยเข้าไปประมาณ ๕-๖ กิโลเมตร ทำให้การทำเกษตรของชาวบ้านในซอยได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะในช่วงระหว่างการขนย้ายศูนย์ซึ่งกินเวลาหลายเดือน แต่หลังจากนั้นไม่นานทั้งนายจ้างและลูกจ้างสามารถจัดปรับระบบการจ้างงานได้ด้วยการจัดระเบียบเวลาของตนเองเสียใหม่ ซึ่งก็ดูเหมือนว่าการะในการจัดปรับจะอยู่ที่ลูกจ้างเสียมากกว่า กล่าวคือ คนในศูนย์จะต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อเดินเท้าออกมาจากศูนย์ปางควาย ซึ่งจะใช้เวลาเดินเท้าประมาณ ๔๕ นาที - ๑ ชั่วโมง หรือขีรถจักรยานยนต์ประมาณ ๒๕-๓๐ นาที เพราะถนนขรุขระอย่างมาก และเมื่อเลิกงานก็จะเดินทางกลับไปถึงศูนย์ค่ำมืดกว่าที่เคย

กรณีนายธานีินทร์ สันติกรมจ้างแรงงาน ๕ คน เพื่อดูแลสวนมะม่วง และกล้วย ส่วนในช่วงการปลูก เก็บ และนวดข้าว จะจ้างแรงงาน ๒๘ คน ขณะที่การปลูกและถอนกระเทียมจะจ้างแรงงานวันละ ๘๐ คน เขาจ่ายค่าจ้างแรงงานชายวันละ ๖๐ บาท และแรงงานหญิงวันละ ๕๐ บาท โดยให้เหตุผลว่าผู้ชายสามารถแบกของและทำงานหนักได้มากกว่าผู้หญิง วิธีการจัดหาแรงงานนั้นในช่วงแรกจะต้องขออนุญาตผู้ดูแลศูนย์เสียก่อน แต่ปัจจุบันจะใช้วิธีบอกต่อนายหน้าคนหนึ่งซึ่งเป็นคนในศูนย์ให้ไปรวบรวมแรงงานตามจำนวนที่ต้องการ คนงานจะตื่นแต่เช้ามืด ห่อข้าวกลางวันและเดินเท้าออกมาจากในศูนย์ปางควาย ทำงานในเวลา ๗:๐๐ น. จนถึง ๑๖:๓๐ น. ก็จะเดินกลับเข้าไปในศูนย์ก่อนที่ด่านตรวจจะปิดในเวลา ๑๘:๐๐ น.

“การจ้างแรงงานแบบนี้ ทำให้ผมสามารถทำการเกษตรได้ก้าวหน้ากว่าพ่อ เพราะทำการเกษตรได้ทุกฤดูกาล ก่อนหน้านั้นพ่อทำโดยไม่มีคนงานจากในศูนย์ คนงานในหมู่บ้านก็หายาก” (สัมภาษณ์ ธานีินทร์ สันติกรม)

นอกจากการใช้แรงงาน “คนในศูนย์” แล้ว ชาวบ้านในสอยยังอาจจะจ้างแรงงานของชาวบ้าน ในหมู่บ้านด้วยเช่นกัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และไม่มีบัตร ประชาชน ซึ่งมีทั้งชาวไต (ป๊อก ๑๕) และชาวกะเหรี่ยง โดยให้ทำงานในลักษณะเดียวกันกับแรงงาน จากในศูนย์ และได้ค่าจ้างในอัตราเดียวกัน นายจ้างบางคนพอใจที่จะจ้างแรงงานของคนในศูนย์ มากกว่าเพราะเห็นว่าขยันขันแข็งมากกว่า ดังเช่นที่นายมงคล สุริยะแสดงความเห็นว่า “บอกตาม ตรงคนไทย (หมายถึงคนในสอย) ชอบทำงานนิดเดียวได้ค่าแรงเยอะ แต่คนในศูนย์เขาทำงานจริง จ้างคนในศูนย์มันคุ้มค่า” ประเด็นนี้ทำให้แรงงานรับจ้างที่บ้านในสอยบางคนรู้สึกไม่พอใจคนในศูนย์ อยู่บ้าง เพราะมาแย่งโอกาสในการทำงานของพวกเขา และทำให้พวกเขาไม่สามารถที่จะต่อรองเรียก ค่าแรงเพิ่มได้ อย่างที่นายหม่อง ชาวไตป๊อก ๑๕ ซึ่งมีอาชีพรับจ้างทำการเกษตรกล่าวว่า “ค่าแรงวัน ละ ๖๐ ถ้าเราไม่เอาก็มีคนในศูนย์มาทำแทน เราก็ไม่มีกิน ผมจะขอแพงกว่านั้นไม่ได้” ขณะที่นายทุน เหน่ ซัพพาศิษฐ์เห็นว่า “แรงงานจากศูนย์ทำให้แรงงานในหมู่บ้านต้องออกไปหางานทำในเมือง แม่ฮ่องสอนมากขึ้น” ทั้งนี้ ชาวบ้านในสอยที่มีบัตรประชาชนแต่ไม่มีที่ดินทำกิน นิยมที่จะออกไป รับจ้างในเมืองมากกว่าเพราะได้รับค่าจ้างสูงกว่า โดยทั่วไปก็จะเป็นลักษณะงานก่อสร้างซึ่งมักต้อง ไปไกลถึงเชียงใหม่ หรือกรุงเทพมหานคร แต่บางคนก็เห็นว่าไม่คุ้มกัน เพราะค่าครองชีพในเมือง ใหญ่นั้นก็มีอัตราสูงมากจนรายได้แทบจะไม่พอกินเช่นกัน

แม้ว่าการที่คนในศูนย์เดินทางผ่านด่านตรวจออกมาทำงานข้างนอกพื้นที่พักพิงที่รัฐไทยจัดไว้ให้ เป็นเรื่องที่ไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ขณะที่ตรงด่านตรวจนั้นมีหน่วยทหารไทยตั้งอยู่ทำหน้าที่ คอยตรวจผู้คนเข้าออกซึ่งจะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกผ่านเข้าไป เว้นแต่จะมีหนังสืออนุญาตจาก กระทรวงมหาดไทย หรือเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่ได้รับการอนุญาตดังกล่าวแล้วเท่านั้น แต่ ในทางปฏิบัติจะเห็นได้ว่าผู้ลี้ภัยเหล่านี้สามารถเดินทางผ่านเข้าออกมาทำงานรับจ้างได้ทุกวัน นั้น หมายความว่า การบังคับใช้อำนาจของรัฐไม่อาจทำได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะแม้แต่ผู้ลี้ภัยซึ่ง ถูกจำกัดสิทธิอย่างมากยังสามารถได้รับการยกเว้นจากกฎหมายและกฎระเบียบที่เข้มงวด ทั้งนี้ เพราะผู้ลี้ภัยเป็นแรงงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของพื้นที่ชายแดน ในแง่นี้จะ เห็นว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจได้ทำให้ชนชายขอบไม่ว่าจะเป็นชาวไทยในชุมชนในสอย หรือผู้ลี้ภัยที่ ไม่มีสัญชาติไทยสามารถต่อรองกับอำนาจของรัฐไทยเพื่อให้ด่านหรือเขตแดนที่รัฐกำหนดขึ้นมา นั้นไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างสมบูรณ์

รูป ๗-๓ ด้านตรวจ

การผ่อนปรนให้กับ “แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย” เหล่านี้ ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในภาคปฏิบัติ บนพื้นที่ชายแดนเท่านั้น แต่รัฐบาลไทยได้ยอมรับการมีอยู่ของแรงงานอพยพผิดกฎหมายมากขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ เปิดนโยบายผ่อนผัน ให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้ามาเมืองผิดกฎหมายสามารถทำงานได้ในลักษณะชั่วคราว ตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ใช้วิธีออกเป็นมติคณะรัฐมนตรีประกาศผ่อนผัน และวางแนวทางการ อนุญาตจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเป็นรายปีตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๙ เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม เหตุผลหลักของการดำเนินนโยบายดังกล่าว คือการเล็งผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ ยุคเริ่มต้นของเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่ทำให้มีความต้องการแรงงานระดับล่างเป็นจำนวนมาก จนภาค ธุรกิจเอกชนทั้งเจรจาและเรียกร้องและกดดันรัฐบาลให้มีการจ้างแรงงานต่างชาติได้อย่างถูกต้องตาม กฎหมาย (กฤษฎา และพันธ์ุทิพย์ ๒๕๔๘) ซึ่งหมายความว่าเส้นพรมแดนที่ถูกกำหนดให้มีหน้าที่ จำกัดการเคลื่อนย้ายของผู้คนนั้น สามารถยืดหยุ่น หรือได้รับการยกเว้นได้

ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้น เมื่อสัมภาษณ์หลายกรณีทั้งฝ่าย นายจ้างและลูกจ้าง พบว่าเป็นไปลักษณะที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและเห็นอกเห็นใจกัน ดังเช่น กรณี ธานีรินทร์ สันติกรรม บอกว่าหากมีคนงานเจ็บป่วยจากการทำงานจะพาไปส่งที่คลินิก และรับผิดชอบ ค่ารักษาพยาบาลให้ กรณีดูเรเป็นชาวกะยาห์อายุ ๒๖ ปีอพยพมาจาก ซาเดอ ในฝั่งพม่าได้ ๕ ปี

แล้ว เขามาอาศัยอยู่ที่ดินของนายจ้างชาวปากกัญคือคอตเตจ โดยช่วยนายจ้างทำการเกษตร ในบางวัน ซึ่งก็จะได้รับค่าแรงเฉพาะวันที่มีงานเท่านั้นในอัตราค่าแรงวันละ ๕๐-๖๐ บาท ถึงแม้ว่า คอตเตจจะไม่มีงานให้เขาทุกวันแต่ก็อนุญาตให้เขาอาศัยอยู่บนที่ดิน และอนุญาตให้เขาใช้พื้นที่ บางส่วนเลี้ยงไก่ คอตเตจสัญญาว่าถ้าทำงานดีและอยู่ด้วยนาน ๆ จะแบ่งที่ดินให้ทำกิน ดูเร บอก ว่าคอตเตจดูแลครอบครัวเขาเป็นอย่างดี หากเจ็บไข้ได้ป่วยจะหายาให้ หรือพาไปส่งคลินิก งานที่ ช่วยทำก็ไม่ได้หนักหนามาก ค่าแรงที่ได้พอเลี้ยงครอบครัวแต่ไม่เหลือเก็บ กระนั้นก็ตาม เขายินดีที่จะทำงานกับคอตเตจต่อไป คอตเตจบอกว่าก่อนหน้านี้เคยมีคนงานจากพม่ามาทำงานอยู่ด้วย เช่นนี้นานถึงสิบปีจนเขารักเหมือนลูก แต่แล้วคนงานคนนั้นก็จากไปอยู่เชียงใหม่

แรงงานโดยส่วนใหญ่จะบอกว่างานในแปลงเกษตรนั้นไม่หนักหนาอะไร อาจเป็นเพราะการ เปรียบเทียบกับความยากลำบากในสมัยที่อยู่ฝั่งพม่าและถูกทหารพม่ามาคุกคาม ถูกทำลายพืชผล หรือเกณฑ์ไปเป็นลูกหาบ ซึ่งเป็นแรงงานทาสที่ไม่ได้รับค่าจ้าง ทำให้ต้องลำบากทั้งกายและใจ และ อาจถูกทำร้ายจนเป็นอันตรายถึงชีวิต อย่างไรก็ตาม แรงงานรับจ้างเหล่านี้ก็อยากจะได้รับค่าจ้าง แรงงานที่สูงขึ้น หากเปรียบเทียบกันแล้วแรงงานที่บ้านในสอยนั้นมีแรงกดดันทางเศรษฐกิจมากกว่า แรงงานรับจ้างที่เป็นคนในศูนย์ เพราะคนในศูนย์จะได้รับแจกอาหารและเครื่องอุปโภคบริโภค พื้นฐานจากองค์กรพัฒนาเอกชนทุกเดือน^{๗๗} รายได้จากการรับจ้างจะช่วยให้พวกเขาสามารถหาซื้อ อาหารและสิ่งของเพิ่มเติมจากสิ่งของที่ได้รับแจกซึ่งมีจำนวนจำกัดและเป็นอาหารที่มีรสชาติแย่ แต่ แรงงานรับจ้างที่อยู่บ้านในสอยนั้นจะไม่มีสิทธิรับแจกสิ่งของเหมือนกับคนในศูนย์ พวกเขา จำเป็นต้องมีรายได้เพื่อซื้ออาหารสำหรับการยังชีพทุกมื้อ ซึ่งนอกจากตัวเองแล้วก็ต้องเลี้ยงดูบุตร หลานทั้งครอบครัว บางครอบครัวอาจมีผู้ที่ทำงานรับจ้างเพียง ๑-๒ คนแต่ต้องเลี้ยงดูบุตรหลานอีก ๓-๔ คน ขณะที่งานรับจ้างนั้นก็มิได้มีสม่ำเสมอทุกวัน แต่จะมีเพียงบางฤดูเท่านั้น นอกจากรายได้ จากการรับจ้างเหล่านี้พวกเขาก็ไม่สามารถที่จะทำมาหากินอย่างอื่นได้ เพราะไม่มีที่ดินทำกินและไม่ มีบัตรประชาชนจึงไม่มีสิทธิที่จะเดินทางออกไปหางานทำนอกพื้นที่ บางคนอาจจะพอสะสมทุนซื้อ หมู ไก่ มาเลี้ยงไว้ในบริเวณบ้านได้บ้าง แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้เขามีรายได้หรือมีอาหารเพียงพอกับความ ต้องการของทุกคนในครอบครัว

ทางด้านการค้าขายของบ้านในสอยนั้น ช่วงที่มีการตั้งศูนย์อพยพติดกับหมู่บ้าน การค้าขาย ที่เคยชบเขาในช่วงช่วงที่มีการสู้รบอย่างหนักในบริเวณชายแดนก็กระเตื้องขึ้นมา เพราะแต่ละวันคน ในศูนย์มักจะนำรายได้จากการรับจ้างมาจับจ่ายซื้อข้าวของเครื่องใช้จากร้านค้าของชำในหมู่บ้าน ก่อนที่จะกลับไปในศูนย์ แต่เมื่อมีการอพยพศูนย์เข้าไปอยู่รวมกันที่บ้านปางควายในปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้ทำให้ร้านค้าของชำที่บ้านในสอยขายของได้น้อยลงอีก จนกระทั่งแรงงานในศูนย์ สามารถกลับมาทำงานรับจ้างได้เหมือนเดิม ทำให้การค้าขายก็เริ่มดีขึ้นบ้าง แม้ว่าจะไม่ดีเท่าเดิม เพราะในศูนย์เองก็เริ่มมีร้านค้าเพิ่มมากขึ้น

^{๗๗} สิ่งยังชีพที่ผู้ลี้ภัยได้รับจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านมนุษยธรรม ได้แก่ อุปกรณ์สร้างที่พักอาศัยและเครื่องครัวที่จำเป็นเมื่อแรกเริ่ม เสื้อผ้า ผ้าห่ม มุ้งและเสื่อปีละครั้ง ถ่านซีเลื่อยที่ใช้แทนฟืนหุงต้มคนละ ๗ กิโลกรัมต่อเดือน ข้าวสารหัก ๑๖ กิโลกรัม ปลากระป๋อง ๑ กิโลกรัม เกลือ ๓๓๐ กรัม ถั่วซีก ๑.๕ กิโลกรัม และน้ำมัน ๑ ลิตร สำหรับผู้ใหญ่หนึ่งคน (โครงการเพื่อนไร้พรมแดน ๒๕๔๖)

คนในศูนย์ที่มาซื้อของที่บ้านในสอย นอกจากจะเป็นกลุ่มแรงงานรับจ้างแล้ว ชาวบ้านทั่วไปก็ออกมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าด้วยเช่นกัน ในช่วงเช้าของทุกวันคนในศูนย์จะเดินเท้าออกมาที่หมู่บ้านในสอยเพื่อนำสิ่งของต่าง ๆ มาขาย เช่น เครื่องประดับ เหยียดูเก่าที่เก็บสะสมไว้ บ้างก็จะเก็บหาไม้เกี้ยวเก็บจากในป่ามาขาย ขณะเดียวกัน ก่อนกลับเข้าไปยังศูนย์ในตอนสาย ๆ พวกเขา ก็จะแวะซื้อสิ่งของต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า อาหาร ทั้งเพื่อนำไปกิน และนำขายต่อในศูนย์ ในช่วงฤดูร้อน สินค้าชนิดหนึ่งซึ่งเป็นที่ต้องการของคนในศูนย์อย่างมากคือหวานเย็นที่ทำจากน้ำหวานสีเขียว สีแดง ใส่ถุงพลาสติกแช่แข็ง ชาวบ้านในสอยจะพากันทำไว้ออกขายบ้านละ ๒๐๐-๓๐๐ ถุง ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะบ้านที่เป็นร้านค้าเท่านั้น โดยทุกเช้าในช่วงก่อน ๙:๐๐ น. ผู้หญิงจากในศูนย์จะหิ้วกระติกน้ำแข็งมาเดินตามซื้อหวานเย็นตามบ้านต่าง ๆ โดยจะซื้อไปคนละ ๒๐-๓๐ ถุง ในราคาซื้อขายละ ๗๐ บาท (สัมภาษณ์ กาญจนา ชัยสม)

การมีศูนย์อพยพ นอกจากจะทำให้ชาวบ้านที่ทำอะไรทำมา และพ่อค้าแม่ค้าได้รับประโยชน์ดังกล่าวแล้ว ยังมีธุรกิจใหม่เกิดขึ้นซึ่งทำให้หลายคนได้รับผลประโยชน์ นั่นคือการบริหารจัดการสิ่งของบริจาคให้แก่ศูนย์อพยพ เช่น ข้าวสาร ถ่าน ฯลฯ ซึ่งจะมีการประมูลแข่งขันกันเพื่อรับสัมปทาน ทุก ๆ ๖ เดือน โดยจะมีบริษัทหลายแห่งเข้าร่วมการประมูล ขณะที่ชาวบ้านในสอยที่มีรถยนต์ก็จะไปรับจ้างบริษัทรับประมูลขนข้าวจากโรงสีนำไปส่งในศูนย์โดยได้รับค่าจ้างคนส่งกระสอบละ ๑๗-๒๕ บาท สำหรับธุรกิจเหล่านี้ผู้นำหมู่บ้านจะมีโอกาสได้รับผลประโยชน์มากกว่าชาวบ้านทั่วไป เช่น การให้เช่าโกดังไว้เก็บไม้ที่ทางองค์กรเอกชนบริจาคให้แก่คนในศูนย์สำหรับการก่อสร้างหรือซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้าง รวมทั้งการหักเปอร์เซ็นต์จากรายได้ที่บริษัทต่าง ๆ ได้รับจากการประมูลผลประโยชน์ด้านนี้เป็นสาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งทางด้านความคิดเห็นว่าควรจะให้ศูนย์อพยพยังมีอยู่ต่อไปหรือไม่ โดยมีชาวบ้านบางรายที่เห็นว่า “ผู้นำที่มีรายได้จากศูนย์อพยพก็อยากให้ศูนย์อยู่ แต่ชาวบ้านไม่อยากจะอยู่”

รูป ๗-๔ ผู้ลี้ภัยจากในศูนย์อพยพ

พรมแดนระหว่างผู้ลี้ภัย

ผู้คนที่หลบหนีภัยสู้รบจากรัฐกะเรนนี้เข้ามาในเขตชายแดนไทยนั้นมีเป็นจำนวนมากและประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย ทั้งกะยัน กะยาร์ กะยอ ฯลฯ และด้วยความที่กลุ่มชาติพันธุ์กะยันมีประเพณีที่ให้ผู้หญิงสวมห่วงทองเหลืองที่คอ ทำให้ถูกมองเป็นความแปลกจนทำให้คนไทยเล็งเห็นว่าจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมผู้หญิงเหล่านี้และสร้างรายได้ขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ทางการไทยจึงจัดตั้งชุมชนชั่วคราวของชาวกะยันขึ้นในพื้นที่หลายแห่งตามแนวชายแดนจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ภายใต้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล โดยเรียกว่า “หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว”

สำหรับหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวที่บ้านในสอยนั้น ถูกจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยการส่งเสริมของทางอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้มีชาวกะยันอพยพเข้ามาอยู่บริเวณชายแดนไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยมาช่วงแรกประมาณ ๓-๔ คน แต่เมื่อได้รับการส่งเสริมจากทางอำเภอ ต่อมาจึงมีการชักชวนชาวกะยันมาอยู่เพิ่มขึ้น ภายหลังนอกเหนือจากชาวกะยันแล้ว ยังมีการนำชาวกะยอมารวมอยู่ในหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวแห่งนี้ด้วย โดยให้อยู่ลึกเข้าไปในจากชาวกะยัน เนื่องจากชาวกะยอมีวัฒนธรรมในการใส่ต่างหูอันใหญ่จนทำให้หูยาน ชาวกะยอจึงถูกเรียกว่า “กะเหรี่ยงหูยาน”

รูป ๗-๕ ชาวกะยัน (กะเหรี่ยงคอยาว) ในหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว

รูป ๗-๖ ชาวกะยอ ในหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยว

หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวแห่งนี้อยู่ติดกับศูนย์อพยพ (ก่อนที่จะถูกย้าย) ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านในซอยเพียงหนึ่งกิโลเมตร นักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเที่ยวชมจะต้องเดินผ่านด่านตรวจเสียก่อน และได้รับอนุญาตให้เดินอยู่ในบริเวณหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว ซึ่งอยู่สองฝั่งถนนในระยะความลึกประมาณ ๓๐๐ เมตรจากด่านตรวจเท่านั้น แต่จะไม่ได้รับอนุญาตให้เดินผ่านเข้าไปถึงศูนย์อพยพซึ่งต้องเดินผ่านป่าละเมาะเข้าไปอีกประมาณ ๑๐๐ เมตร ผู้ใหญ่บ้านในซอยมีบทบาทหลักในการดูแลจัดการรายได้และค่าใช้จ่ายของหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวแห่งนี้ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวเอง โดยเก็บค่าเข้าชมจากนักท่องเที่ยว และมีการแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งจ่ายเป็นเงินเดือนให้กับชาวกะยัน เพื่อให้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพคนละ ๑,๕๐๐ บาท โดยจะให้เฉพาะคนที่ใส่ห่วงที่คอเท่านั้น หากเป็นเด็กก็จะได้รับรายได้ ๑,๐๐๐ บาท ส่วนชาวกะยอจะได้รับค่าตอบแทนเพียงเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นอัตราน้อยกว่าชาวกะยัน ถึงแม้ว่าชาวกะยันและชาวกะยอเหล่านี้จะเป็นผู้หลบหนีภัยสงครามเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ แต่พวกเขาก็ไม่มีสิทธิได้รับสิ่งของบริจาคจากองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัย เนื่องจากพวกเขาไม่ได้อยู่ในศูนย์อพยพ จึงต้องอาศัยเงินเดือนเหล่านี้ในการยังชีพเท่านั้น บางครั้งก็ไม่เพียงพอ เพราะต้องเลี้ยงคนทั้งครอบครัวซึ่งรวมไปถึงสามีและลูกที่อาจไม่ได้ทำงานและไม่ได้รับสิ่งของบริจาคด้วยเช่นกัน

“บางที่เป็นครอบครัวใหญ่ แต่ใส่ห่วงกันไม่กี่คน รายได้จึงไม่พอเลี้ยงคนทั้งครอบครัว รายได้ของหมู่บ้านทองเที่ยวนี้ไม่แน่นอน บางทีก็น้อยจนเป็นปัญหาวิกฤติสำหรับพวกเขา บางทีมีเงินเหลือ แต่บางทีก็มีเงินไม่พอจ่ายเป็นเงินเดือนให้พวกเขา ต้องหาเงินที่อื่นมาจ่ายให้เดือนหนึ่งต้องใช้เงินประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาทสำหรับหมู่บ้านแห่งนี้ เก็บเงินจากนักท่องเที่ยวคนละ ๒๕๐ บาท ใช้เป็นเงินเดือนสำหรับพวกเขา และต้องมีเงินสำหรับโรงเรียน และการรักษาพยาบาลซึ่งต้องใช้เงิน ๔,๐๐๐ บาท จ้างหมออนามัยมาจากในศูนย์หนึ่งคน”
(สัมภาษณ์ลาดู ผู้ชายที่ทำหน้าที่เก็บเงินจากนักท่องเที่ยว)

เมื่อหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวแห่งนี้ขยายขึ้นจากการมีผู้ท่องเที่ยวมาอยู่เพิ่ม และมีเด็กเล็กเกิดขึ้นใหม่ทุกปี ทำให้ผู้ใหญ่บ้านในสอยและชาวบ้านได้ช่วยกันจัดสวัสดิการอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดตั้งโรงเรียนให้กับเด็ก และมีศูนย์อนามัยเพื่อให้การบำบัดรักษาเบื้องต้นในกรณีที่มีผู้เจ็บไข้ไม่สบาย แต่หากเด็กนักเรียนต้องการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นไปก็จะต้องไปเข้าเรียนที่โรงเรียนในศูนย์ ส่วนด้านการรักษาพยาบาล ในศูนย์จะมีสถานพยาบาลที่ดีกว่า แต่ในกรณีที่ป่วยหนักชาวบ้านจะถูกส่งตัวไปรักษายังโรงพยาบาลในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกับคนในศูนย์คนอื่น ๆ ทั้งนี้โดยได้รับการช่วยเหลือและประสานงานจากองค์กรพัฒนาเอกชน

เมื่อมีการย้ายศูนย์อพยพจากบ้านในสอยไปพร้อมกับศูนย์อพยพปางควายที่อยู่ลึกเข้าไปในป่าและติดชายแดนมากขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๔ หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องอพยพไปด้วย ทั้ง ๆ ที่ชาวบ้านเหล่านี้ก็มีสถานะเป็นผู้อพยพเหมือนกัน หลายคนอาจมองว่าฐานะความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงนั้นน่าจะดีกว่าผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ เพราะพวกเขาได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้อยู่เป็นหลักแหล่ง โดยไม่ต้องถูกขับไล่อยู่บ่อย ๆ และยังมีรายได้โดยที่ไม่ต้องทำงานอะไร ชาวกะเหรี่ยงบางคนก็ให้สัมภาษณ์ว่าหากมีลูกสาวจะดีใจมากกว่าลูกชาย เพราะเมื่อลูกเติบโตขึ้นก็จะสามารถใส่ห่วงทองเหลืองที่คอและทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบสถานะทางกฎหมายของชาวกะเหรี่ยงนั้นก็นับว่าไม่แตกต่างจากผู้หลบหนีการสู้รบจากรัฐกะเหรี่ยงคนอื่น ๆ เพราะโดยส่วนใหญ่ก็ถูกจำกัดสิทธิ ต่าง ๆ และไม่สามารถที่จะเดินทางออกนอกพื้นที่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นการใส่ห่วงทองเหลืองที่คอก็ยังทำให้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ระหว่างชาวกะเหรี่ยงกับผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ มีความชัดเจนมาก และกลายเป็นเส้นพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างคนในสอย และคนในศูนย์กับคนในหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวไปด้วย แม้ว่าพวกเขาจะมีสถานะทางกฎหมายที่ไม่แตกต่างกัน หรือมาจากรัฐเดียวกับชาวกะเหรี่ยงคอยาว สามารถสื่อสารกันได้ด้วยภาษาพม่าและภาษากระยาห์ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้พวกเขา รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เพราะนอกจากรูปลักษณ์ หรือวัฒนธรรมที่มองเห็นได้จากภายนอก เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแล้ว หลายคนเห็นว่าคนในหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าตนเพราะไม่ต้องทำงานใช้แรงงานแต่มีรายได้

แต่สำหรับชาวกะยันเองการใส่ห่วงคอที่เป็นข้อจำกัดที่ทำให้พวกเขาไม่สามารถที่จะไปรับจ้างทำการเกษตร ทำงานรับจ้างอื่น ๆ หรือแม้แต่แอบออกไปนอกพื้นที่ได้เหมือนผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ สำหรับเด็กนักเรียนชาวกะเรนนี่ทั้งที่อยู่ในบ้านสอยและในศูนย์มีโอกาเรียนหนังสือที่โรงเรียนในศูนย์ หรือหากผู้ปกครองมีฐานะดีก็อาจจะส่งเสียให้เรียนที่โรงเรียนบ้านในสอย หรือที่อื่น ๆ เช่น ในเมืองแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กได้รับการศึกษาที่ดีกว่า แม้ว่าจะไม่มีสิทธิรับใบรับรองคุณวุฒิเหมือนกับนักเรียนชาวไทยก็ตาม นอกจากนั้นเยาวชนจากในศูนย์หลายคนที่มีผลการเรียนดีจะมีโอกาสสอบเพื่อรับทุนจากองค์กรต่างประเทศหลายองค์กรให้ออกไปร่วมฝึกอบรมในหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ รวมถึงมีโอกาเดินทางไปต่างประเทศ แต่หลายครั้งการเดินทางออกไปนอกชุมชนดังกล่าวเป็นการลักลอบไปอย่างผิดกฎหมายโดยอาศัยความกลมกลืนที่รูปร่างหน้าตาของผู้ลี้ภัยเหล่านี้ไม่ได้แตกต่างไปจากคนไทยทั่วไป แต่เงื่อนไขนี้ทำให้เยาวชนชาวกะยันที่ใส่ห่วงคอมีโอกาสเช่นนั้นน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีเลยเนื่องจากสรีระของร่างกายและห่วงทองเหลืองที่ใส่อยู่ที่คอเป็นข้อจำกัดในการทำตัวให้ผสมกลมกลืนกับคนไทย ขณะที่ในการดำรงชีวิตตามปกติ ไม่ปรากฏว่ามีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ระหว่างหญิงชาวกะยันกับคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ มากเท่าใดนัก ทั้งนี้ เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน และการถูกแยกสถานที่อยู่อาศัยเป็นการเฉพาะจึงไม่ค่อยมีโอกาสได้พบปะผู้คนกลุ่มวัฒนธรรมอื่น อย่างไรก็ตาม มีหญิงชาวกะยันหลายคนที่ไม่เลือกใส่ห่วงคอ แล้วเข้าไปอาศัยอยู่ในศูนย์อพยพพร้อมกับผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ ดังนั้น ถึงแม้ว่าหมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวจะอยู่ใกล้กับหมู่บ้านในสอยอย่างมาก แต่พรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างสองชุมชนนี้ก็กลับมีเส้นแบ่งที่ชัดเจนอย่างมาก ยิ่งไปกว่านั้นยังมีพรมแดนระหว่างผู้อพยพด้วยตนเอง

“แต่งงานกับคนข้างนอกไม่ได้ (อย่างเช่นคนไต) เพราะพ่อแม่เป็นคนหวู่ให้ ซึ่งก็มักจะให้แต่งงานกับญาติพี่น้องที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ถ้าจะแต่งงานกับคนข้างนอกก็ต้องให้เขามาอยู่ร่วมกับพ่อแม่” (สัมภาษณ์ มูยะ หญิงกะยัน อายุ ๒๐ ปี)

การถูกกีดกัน และกลืนกลายทางวัฒนธรรม

นัยยะหนึ่งที่ชาวบ้านในสอยแสดงอัตลักษณ์เป็นคนไต คือการสื่อความหมายว่าเป็นคนเก่าแก่ดั้งเดิมของชุมชนแห่งนี้ เช่นเดียวกับการเป็นคนท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในยุคที่มีการแย่งชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้นอย่างในปัจจุบัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของความเป็นคนไตดังกล่าวได้ถูกหยิบมาใช้ในการอ้างถึงความสัมพันธ์กับรัฐ และอ้างสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ตลอดจนกีดกันสิทธิของผู้อื่นที่ถูกมองว่าเป็นผู้ที่มาใหม่ หรือผู้ที่มีเชื้อคนไทย ดังกรณีนางโบแหมะ หญิงชาวกะยาห์วัย ๖๐ ปีซึ่งไม่มีบัตรประชาชนไทยได้ถูกคนไตคนหนึ่งขับไล่ออกจากที่ดินที่นางปลูกบ้านอยู่มานานถึง ๒๐ ปี ที่ดินผืนนี้มีขนาดไม่เกิน ๗๐ ตารางวา เมื่อครั้งที่นางโบแหมะอพยพมาใหม่ ๆ พื้นที่บริเวณนี้ยังเป็นป่า นางบุกเบิกมันมาด้วยสองมือของนางเอง แต่แล้วจู่ ๆ คนไตคนนั้นก็มาอ้างว่าเขา

เป็นเจ้าของที่ดินผืนนี้ นางโบแฮมะรู้สึกว่าคุณไคคนนี้อาจจะมีสิทธิมากกว่านาง เพราะเป็น “คนไทย” ไม่ใช่ชาวกะยาห์ที่อพยพมาใหม่อย่างนาง แต่นางก็ยืนยันที่จะไม่อพยพออกไป เพราะไม่รู้ว่าจะไปอยู่ที่ไหน”^{๑๑} อย่างไรก็ตาม ทางที่มิวิจัยพบว่าพื้นที่ทางตอนบนของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นบริเวณที่นางโบแฮมะปลูกบ้านอยู่นั้นเป็นที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งยังไม่มี การออกเอกสารสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น แต่มีการซื้อขายสิทธิการใช้ที่ดินระหว่างชาวบ้านด้วยตนเอง

นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว การแย่งชิงการใช้ทรัพยากรในลักษณะนี้ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวในสอยบางส่วนไม่พอใจที่ทางการอนุญาตให้มีการตั้งศูนย์อพยพขึ้นในพื้นที่ใกล้ ๆ หมู่บ้าน ด้วยเกรงว่า “พวกในศูนย์ที่ไม่ใช่คนไทย” จะมาตัดไม้ทำลายป่าและแย่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่าไม้ หรือ แหล่งน้ำธรรมชาติ และปรากฏว่าหลังจากที่มีการย้ายศูนย์อพยพบ้านในสอยเข้าไปรวมอยู่กับศูนย์ปางควาย ซึ่งเป็นป่าลี้ภัยชายแดนมากขึ้น ได้มีชาวบ้านในสอยเข้าไปจับจองที่ดินที่เคยเป็นที่ตั้งศูนย์อพยพเพื่อปลูกพืชไร่ ทั้ง ๆ ที่ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้นำดินไม้ต่าง ๆ มาปลูกทดแทนในพื้นที่ดังกล่าวเพื่อจะฟื้นฟูให้เป็นป่า

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในสอยหลายคนเห็นว่าปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่บ้านในสอยนั้นเกิดขึ้นด้วยหลายสาเหตุ และบ่อยครั้งก็ไม่ได้เกี่ยวข้องกับลักษณะทางชาติพันธุ์ ดังเช่นกรณีที่ยังรุ่นทะเลาะกัน หรือตีกันเป็นเพราะขัดใจกัน หรือตีแม่หมา โดยที่ไม่เกี่ยวข้องว่าเป็นเพราะเป็นคนไค หรือคนกะเหรี่ยง ในบางกรณีแม้ว่าความขัดแย้งนั้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องสิทธิ สัญชาติ และชาติพันธุ์ แต่ก็ เป็นความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ระหว่างผู้นำหมู่บ้านซึ่งเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันเสียมากกว่า เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๔ มีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประทัง ผู้นำหมู่บ้านว่าไม่มีการจัดสรรเงินรายได้จากการท่องเที่ยวที่หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาวให้แก่หมู่บ้านในสอย ประทังเรื่องการลักลอบพาคนในศูนย์มาร่วมทำบัตรสีฟ้า และบัตรสีเขียวขอบแดง ทั้ง ๆ ที่เจ้าหน้าที่เข้ามาทำบัตรให้ชาวบ้านในสอยเท่านั้น ทำให้มีจำนวนผู้ได้รับบัตรถึง ๗๐๐ กว่าคน ทั้ง ๆ ที่สำรวจจรวแรกมีเพียง ๒๕๐ คน หรือการวิพากษ์วิจารณ์ว่าผู้นำหมู่บ้านมีผลประโยชน์ทับซ้อนจากการเป็นนายหน้าค้าที่ดิน และการหารายได้จากศูนย์อพยพ เป็นต้น

ทางด้าน การแสดงออกทางวัฒนธรรม หากนับจำนวนประชากรในหมู่บ้านในสอยจะพบว่าผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์กะยาห์ และปะกู่ (หรือปกากญอ) นั้นมีอยู่ไม่น้อย แต่ก็พบว่าชาวบ้านไม่ได้แสดงวัฒนธรรมของทางชาติพันธุ์ของตนเองออกมาอย่างเด่นชัดเท่ากับชาวไค ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้อย่างผิวเผิน เช่น การสวมใส่ชุดแต่งกาย การใช้ภาษาพูด การประกอบพิธีกรรมตามประเพณี ฯลฯ หรือวัฒนธรรมที่อยู่ลึกในระดับความคิดความเชื่อ เช่น การนิยามตนเองว่าเป็นชาวกะเรนนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเงื่อนไขของสถานะตามกฎหมายและสถานภาพทางสังคมที่ชาวกะเรนนี้มีถูกมองว่า “ไม่ใช่คนไทย” เป็นพวกยากจน หรือเป็นชนกลุ่มน้อยทั้งในชุมชน และในสังคมไทย อีกส่วนหนึ่งยังเป็นเพราะว่าชาวกะเรนนี้นั้นถูกเก็บกีดปิดกั้นการ แสดงออกทางวัฒนธรรมของพวกเขา

^{๑๑} โบแฮมะอยากกลับเข้าไปอยู่ในศูนย์ เพราะมีญาติพี่น้องอยู่ที่นั่น แต่ลูกหลานของนางไม่ต้องการ นางจึงต้องยื่นหยักรักษาที่ดินและบ้านหลังนี้ไว้ให้แก่ลูกหลาน

ดั่งกรณีของนางโบแหมะซึ่งมาอยู่ในหมู่บ้านในสอยใต้ ๒๐ ปีแล้ว สมัยที่มาอยู่ใหม่ ๆ นางยังคงสวมชุดแต่งกายตามแบบชาวกะยาห์ ซึ่งมี “กะเปืออะ” หรือปลอกขาทำจากเชือกเส้นเล็ก ๆ ใส่ต่างหู ใหญ่ ๆ และสูบยาสูบด้วยไปป์ ขณะเดียวกัน นางยังคงปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิมของตนเองเหมือนที่เคยทำสมัยตอนที่อยู่ในหมู่บ้าน จิเจะ ในรัฐกะเรนนี่ ซึ่งเป็นประเพณีที่นับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ แต่เพื่อนบ้านชาวไตก็จะตำหนิว่านางกำลังทำสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวไต ทำให้นางต้องปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นเหมือนกับชาวไตคนอื่น ๆ แม้ว่านางจะไม่เต็มใจก็ตาม

รูป ๗-๗ นางโบแหมะ

“คนไตบอกว่าเราไม่เคยทำประเพณีแบบนี้ แต่ฉันบอกว่ามันเป็นประเพณีของฉัน ฉันควรที่จะทำต่อไป พวกเขาไม่สนับสนุนให้ฉันทำตามประเพณีของฉัน แต่พยายามบอกให้ฉันไปวัดตามแบบชาวพุทธ ตอนที่ฉันใส่ชุดกะยาห์คนไตบอกว่าไม่สวย ฉันสูบไปป์คนไตก็ตำหนิ”

กรณีของเด็กวัยรุ่น รวมทั้งเด็ก ๆ รุ่นหลังที่เพิ่งเกิดใหม่และมีอายุไม่ถึงสิบขวบ แม้ว่าจะมีทั้ง พ่อและแม่เป็นชาวกะเหรณี หรือมีพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งเป็นชาวกะเหรณี พวกเขาต่างใช้ชีวิต เหมือนชาวไต ทั้งภาษาพูด เครื่องแต่งกาย ศาสนา ฯลฯ เด็กวัยรุ่นและเด็กเล็กเหล่านี้ไม่สามารถ อธิบายได้ชัดเจนถึงเหตุผลในการเลือกอัตลักษณ์ความเป็นไต นอกเสียจากจะบอกว่าพวกเขาเติบโต ขึ้นมาท่ามกลางวัฒนธรรมแบบนี้ เพื่อน ๆ ต่างก็เป็นชาวไต เพื่อจะให้เข้ากับเพื่อนได้ก็จำเป็นต้อง ทำตัวเหมือนชาวไต กรณีฉ่อและหลู่ ซึ่งเป็นผู้ช่วยนักวิจัย ทั้งสองคนไม่ได้ปฏิเสธว่าตัวเอง เป็นกะเหรณีแม้ว่าจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมไตมากกว่า เขาเปิดเผยกับเพื่อน ๆ ทั้งในหมู่บ้านและที่อื่น ๆ เสมอว่าตนเองเป็นกะเหรณี เพราะเห็นว่าไม่ได้มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ใด ๆ หรือไม่ได้ทำ ให้เขาได้รับสิทธิหรือเสียสิทธิอะไรที่ผิดแผกไปจากเดิม

อย่างไรก็ตาม ผู้ช่วยวิจัยอีกสองคน คือหลุยส์และดาเกชาย ซึ่งเป็นชาวกะเหรณีจากในศูนย์ อพยพ และมอแหร (พ่อของฉ่อ) กลับมีความกังวลว่าในอนาคตลูกหลานชาวกะเหรณีจะกลายไป เป็นอย่างอื่นที่ไม่ใช่ชาวกะเหรณีอีกต่อไป ไม่รับรู้ถึงรากเหง้าความเป็นมาของตนเอง สาเหตุที่คนทั้งสองกลุ่มนี้มีความคิดแตกต่างกัน เนื่องจากหลู่ และฉ่อนั้นเติบโตขึ้นมาในหมู่บ้านในสอย และใช้ชีวิต ภายใต้อิทธิพลของการเมืองการปกครองของรัฐไทยนานถึงยี่สิบกว่าปี ขณะที่หลุยส์ ดาเกชาย และพ่อ ของฉ่อ นั้นรู้สึกอยู่ตลอดเวลาว่าตนเองเป็นพลเมืองของรัฐกะเหรณี มีความผูกพัน และรู้สึกเป็นส่วน หนึ่งของความเป็นชาติและรัฐกะเหรณีมากกว่า และพวกเขายังหวังว่าจะมีโอกาสได้กลับไปอยู่ใน แผ่นดินถิ่นเกิดของตนเอง กรณีของหลุยส์และดาเกชาย พวกเขาทำงานในองค์กรที่มีส่วนสนับสนุน ขบวนการกู้ชาติของกะเหรณี ขณะที่พ่อของฉ่อนั้นเคยเป็นทหาร และยังคงมีความสัมพันธ์กับผู้นำ ทางทหารของชาวกะเหรณี จึงได้รับการหล่อหลอมความคิดทางการเมืองและการสร้าง จินตนาการของความเป็น "ชาติ" ที่เข้มข้น นอกเหนือจากคนสองกลุ่มนี้แล้วยังมีคูอูเร ชาวกะเหรณีที่ อยู่ในหมู่บ้านในสอย ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่เรียบเรียงตำราเรียนทางประวัติศาสตร์ของชาวกะเหรณีเพื่อ ใช้สำหรับการเรียนการสอนของโรงเรียนในศูนย์ ที่เห็นว่าการเรียนรู้อัตลักษณ์และรากเหง้าของ ตนเองอันสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของความเป็น "ชาติ" กะเหรณี

"ทุกคนมีอดีตของตนเอง ถ้าคุณไม่รู้อะไรในอดีต คุณจะรู้อนาคตของคุณได้อย่างไร ถ้าคุณ บอกว่าคุณเป็นคนไทยแต่คุณพูดภาษาไทยไม่ได้ จะบอกอย่างนั้นได้อย่างไร เราจะพยายาม รักษาภาษาและวัฒนธรรมของเราไว้" (สัมภาษณ์คูอูเร)

การเลื่อนไหล และการเลือกอัตลักษณ์

ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อน ๆ ว่าวัฒนธรรมหลักของหมู่บ้านในสอย คือ วัฒนธรรมไคเจกเช่นเดียวกับวัฒนธรรมหลักของเมืองแม่ฮ่องสอน แม้ว่าทั้งในหมู่บ้านในสอย และจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างสูงก็ตาม เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้เป็นเช่นนี้ก็เพราะการแสดงอัตลักษณ์เป็นคนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมของพื้นที่แถบนี้ อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในสอยก็ไม่ได้แสดงอัตลักษณ์ว่าเป็นคนไคเสมอไปในทุกสถานการณ์ แม้ว่าโดยส่วนใหญ่ในวิถีชีวิตประจำวันชาวบ้านจะเลือกใช้วัฒนธรรมไคมากกว่า แต่ก็ยังมีหลายสถานการณ์ที่บางคนได้เลือกแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมแบบอื่นเพื่อสร้างโอกาสให้ตนเองเข้าถึงทรัพยากรบางอย่าง

กรณีกาญจนา ชัยสม อายุ ๒๕ ปี บุตรสาวของตีฟานชินซึ่งเป็นชาวจีนฮ่อกับภรรยาชาวไคกาญจนาเลือกรับวัฒนธรรมไคของแม่มากกว่า เพราะเป็นวัฒนธรรมที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอยู่ เธอพูดภาษาไค และเข้าร่วมประเพณีของชาวไค ขณะที่เข้าใจภาษาจีนที่พ่อพูดเพียงเล็กน้อย และไม่คิดจะสืบทอดประเพณีตรุษจีน หรือพิธีไหว้พระจันทร์ที่พ่อปฏิบัติเป็นประจำทุกปี อย่างไรก็ตาม เมื่อเรียนในระดับอุดมศึกษา เธอเลือกที่จะเรียนภาษาจีนเพิ่มเติม ไม่ใช่เพราะต้องการการจะสืบทอดวัฒนธรรมของพ่อ แต่ทั้งพ่อและตัวเธอเองเห็นพ้องกันว่า “รู้หลายภาษาทำให้มีโอกาส (ทำงาน) ดีกว่า” กาญจนาบอกว่าเมื่ออยู่ที่บ้านและในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเธอรู้สึกว่าเป็นคนไค แต่เมื่อเธอไปเรียนที่จังหวัดเชียงใหม่ ในบริบทที่แวดล้อมไปด้วยวัฒนธรรมคนเมือง หรือยวน (ตามที่คนไคใหญ่เรียก) และคน “ไทย” เธอก็เลือกแสดงอัตลักษณ์ความเป็นคนยวน และความเป็นคนไทยมากกว่า ไม่ว่าจะด้วยเครื่องแต่งกาย และภาษาพูด เธอบอกว่าถ้าเพื่อนถามก็จะบอกว่าตนเองนั้นเป็นไคจากแม่ฮ่องสอน “แต่ถ้าไม่ถามก็ไม่บอก

กรณีหลู่และฉอ อายุประมาณ ๒๕ ปี ทั้งคู่มีพ่อและแม่เป็นชาวกะเหรี่ยงที่มาจากรัฐกะเหรี่ยงขณะอยู่ในสอยทั้งคู่พูดกับพ่อแม่เป็นภาษากะเหรี่ยงแต่พูดกับพี่น้องและเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านเป็นภาษาไค ถึงแม้ว่าทั้งหลู่และฉอจะรู้ภาษากะเหรี่ยงแต่ทั้งสองคนก็พูดคุยกันด้วยภาษาไค ในกรณีที่พบกับชาวกะเหรี่ยงจากศูนย์หลู่และฉอก็จะใช้ภาษากะเหรี่ยง ฉอเคยผ่านการบวชเรียนตามประเพณีทางพุทธศาสนาของชาวไค หลู่เคยเข้าเรียนหลักสูตรศาสนาคริสต์ของศาสนาคริสต์ แต่ทั้งคู่ยังคงไปร่วมกิจกรรมทางประเพณีของชาวกะเหรี่ยงในศูนย์เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามหลักความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการนับถือผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ การเป็นชาวกะเหรี่ยงทำให้หลู่และฉอ มีโอกาสเข้าไปเรียนในโรงเรียนของศูนย์อพยพโดยไม่ต้องเสียค่าเทอมเช่นเดียวกับผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ ขณะที่ทั้งคู่ไม่สามารถเข้าโรงเรียนในหมู่บ้านได้เพราะพวกเขาไม่ใช่คนไทย ถึงจะเรียนจบก็ไม่ได้ใบรับรองคุณวุฒิ

นอกจากโอกาสในการเข้าโรงเรียนในศูนย์แล้ว ความเป็นกะเหรี่ยงยังทำให้หลู่ได้ทำงานเป็นล่ามแปลภาษากะเหรี่ยงเป็นภาษาไทยให้แก่สำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ (UNHCR) ในช่วงที่มีการขึ้นทะเบียนประชากรในพื้นที่พักพิงผู้ลี้ภัย นอกจากนี้ หลู่ยังเข้าไปช่วยสอน

ภาษาไทยให้กับนักเรียนและครูในศูนย์ฯ ในช่วงปิดการศึกษาภาคฤดูร้อน ด้วยเหตุผลว่า “ได้ทำตัวเป็นประโยชน์บ้าง ดีกว่าอยู่เฉย ๆ” นอกจากนั้น เขายังเต็มใจที่จะเข้ามาร่วมเป็นผู้ช่วยนักวิจัยในโครงการประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ พร้อมทั้งยังชักนำเพื่อนของเขา คือ ฉ่อ มาช่วยงานด้วยโดยบอกเหตุผลกับทีมงานว่า “ผมอยากให้เพื่อนมีอะไรทำที่มีประโยชน์ ดีกว่าเที่ยวเล่นไปวัน ๆ” ซึ่งเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เขาได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยนักวิจัยในครั้งนี้ก็เพราะเขาแสดงตัวว่าเขาเป็น “กะเรนนี่ที่สามารถพูดได้หลายภาษา”

กรณีนางโบแหมะ หญิงกะยาห์วัย ๖๐ ปีซึ่งอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านในสอยมานานกว่า ๒๐ แล้ว นางถูกกลืนกลายให้ต้องทำตามอย่างวัฒนธรรมของชาวไต แต่งกาย พูดภาษา และเข้าวัดร่วมพิธีทางพุทธศาสนาเพื่อไม่ให้เกิดความแปลกแยกกับเพื่อนบ้าน แต่เมื่อเจ้าหน้าที่จาก UNHCR มาขึ้นทะเบียนผู้ลี้ภัยในศูนย์ฯ ในช่วง ๒-๓ ปีก่อน นางโบแหมะได้ไปแสดงตัวว่าเป็นผู้ลี้ภัยคนหนึ่งโดยหวังว่าจะได้รับการจัดสรรเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการยังชีพเช่นเดียวกับผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ แต่คณะกรรมการของศูนย์ฯ ไม่ยอมจัดสรรสิ่งของบริจาคให้ เพราะเห็นว่านางไม่ได้อาศัยอยู่ในศูนย์ฯ ทั้ง ๆ ที่นางพยายามจะอธิบายว่า “ฉันก็เป็นผู้ลี้ภัยกะเรนนี่ มีชีวิตลำบากยากแค้นไม่ต่างกับคนในศูนย์ฯ” แต่นับจากนั้นนางก็ไม่ยอมไปขึ้นทะเบียนอีกเพราะไม่เห็นว่าจะได้รับประโยชน์อะไร

เมื่ออยู่ในหมู่บ้านในสอย นางโบแหมะรู้สึกโดดเดี่ยวทางวัฒนธรรม และเผชิญกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจอย่างหนัก^{๑๑} นางอยากจะไปอยู่ในศูนย์ฯ เพื่อจะได้อยู่ใกล้ชิดกับญาติพี่น้องของตนเอง และจะทำให้นางได้รับบริจาคอาหารเหมือนกับผู้ลี้ภัยคนอื่น ๆ แต่ลูกก็ไม่ยอมให้นำนางกลับเข้าไปในศูนย์ฯ เพราะอยากให้นางช่วยเลี้ยงดูหลาน ๆ และเพื่อให้หลาน ๆ ได้มีโอกาสเข้าเรียนโรงเรียนไทยในหมู่บ้านในสอย อย่างไรก็ตาม เมื่อมีงานประเพณีในศูนย์ฯ โบแหมะจะเข้ากลับเข้าไปร่วมกิจกรรมอยู่เสมอเช่นเดียวกันกับชาวกะเรนนี่ที่บ้านในสอยคนอื่น ๆ ซึ่งทำให้นางยังรู้สึกว่าตนเองยังมีความเป็นกะเรนนี่อยู่ ในแง่นี้ศูนย์อพยพจึงเป็นเสมือนพื้นที่ที่มีความเข้มข้นทางวัฒนธรรมกะเรนนี่อยู่อย่างมาก และเป็นแหล่งยึดโยง ดอกหญ้า หรือเพิ่มพูนอัตลักษณ์ความเป็นกะเรนนี่ให้แก่ผู้ที่ออกมาอยู่ในพื้นที่อื่น ๆ

“ตอนที่มาอยู่ที่นี่ มีบ้านเล็ก ๆ มีป่ารอบ ๆ บ้าน ในอดีตทั้งเจียบและสงบ มีชาวกะเรนนี่มากกว่าไต ตอนนี้มีการพัฒนาเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก คนไต่มีมาก คนไตดูถูกคนกะยาห์ พวกเรามีไม่มาก ไม่เหมือนกับที่ศูนย์ฯ ที่นั่นฉันรู้สึกอบอุ่นและเป็นพวกเดียวกันมากกว่า”

^{๑๑} นางโบแหมะ มีอาชีพรับจ้างทำการเกษตร ได้รับค่าแรงเป็นรายวัน เพื่อนำไปซื้ออาหาร และสิ่งของต่าง ๆ เมื่อแก่ตัวลงนางทำงานรับจ้างไม่ไหวอีกต่อไป ต้องรอลูกที่ออกไปรับจ้างต่างถิ่นส่งเงินมาให้ ซึ่งเป็นรายรับที่น้อยนิดเมื่อเทียบกับภาระที่นางต้องดูแลหลาน ๆ

ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ในหมู่บ้านในสอยนั้นมีทั้งด้านที่สามารถผสมกลมกลืนกัน และด้านที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกัน อย่างไรก็ตาม ด้วยความจำเป็นที่จะต้องใช้ชีวิตอยู่ร่วมภายในชุมชนเดียวกันชาวบ้านก็ได้พยายามจัดปรับความสัมพันธ์ท่ามกลางความแตกต่างและหลากหลายดังกล่าว จากกรณีตัวอย่างทั้งหมดจะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่แสดงออกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประจำวันนั้นหาได้มีแก่นแกนที่เป็นสารัตถะไม่ ชาวบ้านได้เลือกแสดงอัตลักษณ์อย่างแตกต่าง ภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเพื่อโอกาสในการทำงาน เพื่อโอกาสทางเศรษฐกิจ หรือเพื่อการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้แกตนเองให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

สรุปท้ายบท

การปรากฏขึ้นของพื้นที่พักพิงชั่วคราว หรือ “ศูนย์อพยพ” นั้นเกิดขึ้นในยุคที่มีการแย่งชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้น ความแตกต่างทางชาติพันธุ์จึงถูกนำมาให้ความหมายใหม่เพื่ออ้างสิทธิเหนือทรัพยากร และกีดกันผู้อื่นจากการเข้าถึงทรัพยากร ในแง่นี้ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามา ได้ถูกให้ความหมายใหม่ว่าเป็น “คนในศูนย์” ซึ่งมีนัยยะว่าเป็น “คนอื่น” ที่ไม่ใช่พวกเดียวกับเราซึ่งเป็น “คนไทย” ทั้ง ๆ ที่ความจริงแล้ว การอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนจากอีกฝั่งหนึ่งของพรมแดนนั้นเกิดขึ้นมาโดยตลอด เช่นเดียวกันกับการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

ความแตกต่างประการหนึ่งของพรมแดนที่เกิดขึ้นในยุคนี้กับพรมแดนที่ปรากฏในยุคอดีตคือในยุคที่ผ่านมานั้น เส้นเขตแดนแห่งรัฐชาติได้ถูกให้ความหมายทั้งในเชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นรูปธรรม และในเชิงนามธรรมที่มีการสร้างจินตนาการของความเป็น “ชาติ” คือสร้างการรับรู้ของผู้คนว่าเป็น “พลเมือง” ของรัฐใด โดยผ่านการขึ้นทะเบียน ทำบัตร และสัญญาะทางอำนาจต่าง ๆ ของรัฐ ขณะที่ในปัจจุบัน พรมแดนของรัฐชาติดังกล่าวได้ถูกชาวบ้านในท้องถิ่นตีความ ผลิดซ้ำ และสร้างความหมายใหม่ จนเกิดเป็นพรมแดนลักษณะใหม่ ๆ ขึ้นมาอีกมากมาย โดยมีได้ขึ้นอยู่กับการพิทักทางภูมิศาสตร์อีกต่อไป กล่าวคือ แม้ว่าผู้คนจะอยู่ร่วมกันในอาณาเขตของประเทศเดียวกัน แต่กลับเป็นผู้ที่มีจินตนาการของความเป็นชาติที่แตกต่างกัน และจินตนาการนี้เองที่กลายมาเป็นพรมแดนระหว่างผู้คนเหล่านี้ และปรากฏชัดเจนภายในหมู่บ้านในสอยเมื่อมีการแยกแยะว่าเป็น “คนไทย” และ “ไม่ใช่คนไทย” แม้ว่าจะอาศัยอยู่ร่วมกันมานานหลายสิบปีแล้วก็ตาม ในแง่นี้จินตนาการของความเป็นชาติยังถูกโยงเข้ากับลักษณะทางชาติพันธุ์ที่ทำให้สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างสถานภาพดังกล่าวได้ชัดเจนมากขึ้น

ขณะเดียวกัน พรมแดนระหว่างคนในสอย กับคนในศูนย์ก็เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งในเชิงการขีดเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ เส้นแบ่งทางสถานะความเป็นพลเมือง หรือจินตนาการของความเป็นชาติ และเส้นแบ่งทางลักษณะชาติพันธุ์ กระนั้นก็ตาม เราก็จะสามารถมองเห็นถึงความลักลั่นและเหลื่อมซ้อนของเส้นแบ่งดังกล่าว ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว ไม่สามารถแบ่งแยกความแตกต่างได้อย่างเด็ดขาด เพราะผู้คนทั้งในสอยและในศูนย์เองก็ต่างเดินทางข้ามเส้นแบ่งพรมแดนเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา ทั้งใน

เชิงกายภาพ และในเชิงนามธรรม เช่น การที่คนในศูนย์เดินทางออกจากศูนย์มารับจ้างที่บ้านในสอย การที่คนในสอยเข้าไปร่วมพิธีกรรมของชาวกะเหรณีในศูนย์ หรือการที่ชาวกะเหรณีที่บ้านในสอยยึดโยงความรู้สึกเป็น "ชาติ" และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันกับคนในศูนย์ทั้ง ๆ ที่ตนเองใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้านในสอยท่ามกลางวัฒนธรรมชาวไต เป็นต้น

เงื่อนไขประการสำคัญที่ทำให้เกิดพรมแดนมากมายซ้อนทับไปบนพื้นที่ชายแดน และเหลื่อมซ้อนกับพรมแดนของรัฐชาตินี้ คือเงื่อนไขเรื่องการแข่งขันโอกาสและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สวัสดิการทางสังคม ผลประโยชน์ทางธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งการเป็น "ใคร" หรืออยู่ในฝั่งใดของพรมแดนล้วนมีความหมายต่อการเข้าถึงสิทธิและโอกาสเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น ชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ จึงเลือกตีความและแสดงอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามบริบทเงื่อนไขในแต่ละสถานการณ์เพื่ออ้างสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่ตนต้องการ

บทที่ ๘ บทสรุป

จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของหมู่บ้านในสอย ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าหนึ่งร้อยปี จะเห็นได้ว่าชุมชนแห่งนี้เป็นที่ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยผ่านการปะทะสังสรรค์ของผู้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ท่ามกลางการปะทะสังสรรค์นั้นเองเราได้มองเห็นการต่อรองทางอำนาจของผู้คนแต่ละกลุ่มในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็ได้ถูกเลือกหยิบใช้ผ่านการตีความอย่างแตกต่างกันไปเพื่อเอื้ออำนวยในการต่อรองดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่การแสดงอัตลักษณ์หรือการให้ความหมายต่อการแสดงตัวตนของผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เท่านั้น แต่พื้นที่และความเป็นปรมาแดนเองก็ได้ถูกตีความอย่างหลากหลายด้วยเช่นกัน ทำให้ความเป็นชุมชนชายแดนในการกำหนดนิยามของรัฐไม่อาจผูกขาดอำนาจในการกำหนดความหมายและความเป็นไปในพื้นที่แห่งนี้ได้

ในที่นี้จะสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ที่ได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนในสอยใน ๓ ประเด็น ดังนี้

๑. ประวัติศาสตร์บอกเล่า และภาพตัวแทนชุมชนในสอย

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้ อาศัยข้อมูลจากประวัติศาสตร์บอกเล่าเป็นหลัก แล้วเทียบเคียงกับเอกสารอ้างอิงต่าง ๆ เพื่อให้เห็นภาพของบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ได้ชัดเจนมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าประวัติศาสตร์บอกเล่าของชุมชนในสอย เป็นเรื่องเล่าที่ไม่มีความต่อเนื่อง หลายเรื่องราวถูกเลือกจำจากคำบอกเล่าต่อกันมา ขณะที่หลายเรื่องราวบอกเล่าผ่านประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งชาวบ้านแต่ละคนได้เลือกจำและตีความเรื่องราวต่าง ๆ โดยเชื่อมโยงกับการทำมาหากินของตนเองเป็นสำคัญ ทำให้มีเรื่องเล่าที่หลากหลายทับซ้อนอยู่บนพื้นที่เดียวกัน มีทั้งความผสมกลมกลืน และขัดแย้งกัน ที่สำคัญเรื่องเล่าต่าง ๆ ถูกตีความผ่านเงื่อนไขเวลาในปัจจุบัน เรื่องเล่าบางเรื่องจึงแฝงนัยยะของการอ้างสิทธิหรืออำนาจบางอย่าง เช่น เรื่องเล่าว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดอยู่ในชุมชนในสอย หรือเป็นผู้จัดตั้งชุมชนในสอยมาก่อน ใครหรือกลุ่มชาติพันธุ์ใดเป็นผู้นำหมู่บ้านคนแรก ซึ่งพบว่าผู้เล่ามักจะอ้างอิงถึงความเก่าแก่ดั้งเดิมในการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง เพื่อนำไปสู่การอ้างสิทธิของตนเองที่มีเหนือพื้นที่และทรัพยากรในชุมชนแห่งนี้ และมีความชอบธรรมที่จะกีดกันกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจากการเข้าถึงสิทธิดังกล่าว

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ พบว่าชุมชนท้องถิ่นในอดีตนั้นมิได้เป็นชุมชนที่โรแมนติก สมานฉันท์ สงบร่มเย็น เหมือนกับภาพตัวแทนของชุมชนชนบทที่มักถูกสร้างขึ้นโดยทั่วไปในทางตรงกันข้าม ภายในชุมชนในสอยนั้นมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะชาวบ้าน

มีอำนาจการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกัน เพียงแต่ความขัดแย้งต่าง ๆ นั้นไม่ปรากฏเป็นภาพ ความรุนแรงมากนักในอดีต ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากในอดีตทรัพยากรยังไม่จำกัดมากเท่ากับในปัจจุบัน หรืออาจเป็นเพราะชาวบ้านได้เลือกจำหรือเลือกเล่าโดยหลีกเลี่ยงเรื่องราวของความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดขึ้น แต่เรื่องเล่าถึงภาพความขัดแย้งต่าง ๆ จะมีความเข้มข้นและซับซ้อนเพิ่มขึ้น ในยุคต่อ ๆ มา จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสัมพันธ์กับเงื่อนไขที่รัฐได้เข้าไปควบคุมและบังคับอำนาจเหนือชุมชนแห่งนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างมีนัยยะสำคัญ

เรื่องเล่าในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน ไม่ปรากฏว่ามีการเชื่อมโยงกับอิทธิพลของรัฐ หรือ ผู้ปกครองเท่าใดนัก เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ชายขอบซึ่งอยู่ห่างไกลจากอำนาจรัฐอย่างมาก จนกระทั่งมาถึงยุคการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ที่มีการขีดเส้นพรมแดน กำหนดอาณาเขตดินแดนรัฐที่ชัดเจนมากขึ้น มีการขึ้นทะเบียน ทำบัตรประชาชน จึงปรากฏว่าชาวบ้านได้จัดวางตนเองและชุมชน อยู่ภายในบริบทของอำนาจรัฐมากขึ้น จนมาถึงยุคปัจจุบัน ชาวบ้านได้ให้ความหมายต่อการเป็น พลเมืองของรัฐอย่างมาก เพราะมันสัมพันธ์กับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ที่จะได้รับในบริบทของการแย่งชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้นและรุนแรงมากกว่าในอดีต

เมื่อกล่าวถึงหมู่บ้าน หรือชุมชน หลายคนมักจะนึกถึงพื้นที่ที่มีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนและแน่นอน ขณะที่ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ห่างไกลมักถูกมองว่าเป็นชุมชนที่โดดเดี่ยว และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาตนเองอย่างเบ็ดเสร็จ ภาพชุมชนเหล่านี้เป็นภาพตัวแทนที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเอื้อให้รัฐมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐเข้าควบคุมและ “พัฒนา” พื้นที่ชนบทห่างไกลเหล่านี้ได้ โดยเชื่อมโยงหน่วยชุมชนที่ห่างไกลนั้นเข้ากับศูนย์กลางการพัฒนา นั่นคือศูนย์กลางอำนาจการปกครองของรัฐนั่นเอง แต่จากประวัติศาสตร์บอกเล่าของชาวบ้าน พบว่า ชุมชนในสอยนั้นมิได้มีพิภพทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจนมาแต่เดิม หากแต่เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติและความสัมพันธ์ทางการผลิตของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน แม้ว่าต่อมารัฐจะมีการจัดตั้งหมู่บ้านในสอยอย่างเป็นทางการ ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ แต่ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ก็มิได้ให้ความหมายกับขอบเขตทางกายภาพของชุมชนเท่าใดนัก ดังปรากฏว่า ชาวบ้านยังคงบุกเบิกพื้นที่ป่าแห่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถูกเจ้าหน้าที่รัฐสั่งห้ามในปลายทศวรรษ ๒๕๒๐ ขณะเดียวกัน ในชุมชนแห่งนี้ยังปรากฏว่าได้มีการเคลื่อนย้ายเข้าออกของผู้คนอยู่ตลอดเวลา จากการแสวงหาพื้นที่ทำมาหากิน การติดต่อค้าขาย หรือการแต่งงานข้ามชุมชน หรือข้ามชาติพันธุ์ ซึ่งหมายความว่าวิถีการผลิตของชุมชนไม่ได้พึ่งพาตนเองอย่างเบ็ดเสร็จ หากแต่ยังต้องอาศัยระบบการแลกเปลี่ยนซื้อขาย มีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ตลอดมาแม้ว่าจะจะเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลก็ตาม

๒. การต่อรองบนเส้นพรมแดน

การกำหนดอาณาเขตที่แน่นอนของรัฐนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ซึ่งนอกจากจะมีเส้นพรมแดนระหว่างรัฐเพื่อสร้างความชัดเจนของเขตทางภูมิศาสตร์แล้ว การบังคับใช้อำนาจเหนือพื้นที่และเส้นพรมแดนดังกล่าวก็ยังคงมีความหมายต่อการรักษาอำนาจอธิปไตยของรัฐ ในแง่ที่จะควบคุมการเคลื่อนย้ายของผู้คนและทรัพยากรต่าง ๆ ข้ามเส้นพรมแดนนั้น เครื่องมือหลายรูปแบบได้ถูกรัฐนำมาใช้เพื่อทำให้เส้นพรมแดนนั้นมีความหมายขึ้นมา ทั้งในเชิงกายภาพ และในจินตนาการของผู้คน ซึ่งหมายถึงการทำให้พลเมืองของรัฐรับรู้และยอมรับอำนาจของรัฐเหนือพื้นที่ภายในอาณาเขตของรัฐนั้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่า รัฐไม่สามารถที่จะบังคับใช้อำนาจในทุกพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในหมู่บ้านในสอยซึ่งเป็นชุมชนชายแดนอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจรัฐอย่างมาก

แม้ว่าเส้นพรมแดนจะถูกกำหนดขึ้นมาด้วยการทำข้อตกลงในระดับรัฐเพื่อปักปันเขตแดนระหว่างรัฐไทยกับรัฐใกล้เคียงครั้งแล้วครั้งเล่าตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่ว่าจะเป็นการทำข้อตกลงระหว่างรัฐไทยกับรัฐกะเหรณี หรือรัฐไทยกับอังกฤษในสมัยที่อังกฤษมีอำนาจเหนือประเทศพม่า แต่ประชาชนในชุมชนชายแดนเหล่านี้ก็มีได้ให้ความสำคัญกับเส้นพรมแดนแห่งรัฐดังกล่าว ในชีวิตประจำวันพวกเขายังคงมีการเดินทางข้ามเส้นพรมแดนอยู่เรื่อยมา ยิ่งไปกว่านั้นเส้นพรมแดนยังถูกใช้เพื่อเอื้ออำนวยให้ธุรกิจการค้าชายแดนมีความหมายขึ้นมาอย่างมาก ในฐานะที่เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างสองประเทศ ซึ่งทำให้การเดินทางข้ามเส้นพรมแดนมีความถี่มากขึ้นไปอีก พร้อม ๆ กับการเฟื่องฟูของตลาดการค้าชายแดนดังกล่าว จนกระทั่ง เกิดการสู้รบตามแนวชายแดน ระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยกับกองกำลังทหารพม่า เส้นพรมแดนได้ถูกชาวบ้านในพื้นที่ชายแดนตีความแบบใหม่อีกครั้ง โดยถูกใช้เพื่อหลบภัยจากการสู้รบ และเพื่อหลบหนีจากการคุกคามของทหารพม่าในฝั่งตรงกันข้ามกับรัฐไทย ด้วยการให้ความหมายเช่นนี้ทำให้ประชาชนในพื้นที่ชายแดนยอมรับอำนาจรัฐมากขึ้น และจัดวางตนเองในบริบทของความสัมพันธ์กับรัฐ โดยการขึ้นทะเบียนและทำบัตรประจำตัวตามที่กฎหมายกำหนด ขณะที่ประชาชนเองก็ถูกรัฐควบคุมอย่างเข้มงวดมากขึ้นมิให้มีการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนได้อย่างอิสระดังเดิม กระนั้นก็ตาม ก็ยังพบว่ายังมีชาวบ้านบางคนที่ไม่ยอมขึ้นทะเบียนทำบัตรประจำตัว เพราะไม่เห็นความจำเป็น หรือเพราะคิดที่จะอยู่ในอาณาเขตรัฐไทยเพียงชั่วคราวเท่านั้น

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเส้นพรมแดนที่ถูกรัฐกำหนดขึ้นมาอย่างตายตัวนั้น แท้ที่จริงได้ถูกชาวบ้านในท้องถิ่นตีความ หรือให้ความหมายใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อต่อรองมิให้รัฐสามารถใช้อำนาจควบคุมเหนือพื้นที่และวิถีชีวิตของพวกเขาได้อย่างเบ็ดเสร็จ และเพื่อประโยชน์ในการทำมาหากินของชาวบ้านเหล่านี้ และนอกจากจะเป็นการต่อรองระหว่างชาวบ้านกับอำนาจรัฐแล้ว ยังพบว่ามี การต่อรองระหว่างชาวบ้านด้วยกันเองอีกหลากหลายรูปแบบ กล่าวคือ ในยุคปัจจุบันที่มีการแย่งชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้น ได้มีการสร้างพรมแดนรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นอย่างมากมาย โดยเฉพาะพรมแดนระหว่างในสอย กับในศูนย์ หรือพรมแดนระหว่างคนในสอย และพรมแดนระหว่างคนในศูนย์ด้วยกันเอง ซึ่งมีทั้งพรมแดนในเชิงกายภาพ พรมแดนทางวัฒนธรรม และ

พรมแดนทางชาติพันธุ์ที่ทับซ้อนกันไป ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การแบ่งพรรคแบ่งพวกและกีดกัน "คนอื่น" จากการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่ง "คนอื่น" ในที่นี้มักจะเป็นผู้ที่ด้อยอำนาจกว่า เช่น ผู้อพยพในศูนย์ และชาวบ้านในซอยที่ไม่มีบัตรประชาชน เป็นต้น กระนั้นก็ตาม เราได้มองเห็นการข้ามเส้นแบ่งพรมแดนเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา ทั้งการเดินทางการแบ่งเขตทางภูมิศาสตร์ และการยึดโยงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม เหลื่อมซ้อนกับเส้นพรมแดนดังกล่าว ดังนั้น ไม่ว่าจะอำนาจใด ๆ ก็ตามที่ถูกทาบทกลงไปบนเส้นพรมแดนที่สร้างขึ้นมาก็จะมีการต่อรองจากผู้ที่ได้รับแรงกดดันจากอำนาจเหล่านี้อยู่เสมอ เพื่อมิให้อำนาจดังกล่าวสามารถปฏิบัติการได้อย่างเบ็ดเสร็จสมบูรณ์

๓. การเลือก และการเลื่อนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์ความทรงจำของชาวบ้านในซอยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะทำให้มองเห็นปฏิสัมพันธ์ของคนหลากหลายชาติพันธุ์ ในทุกพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ชาวบ้านอ้างถึง เช่น ในซอย แม่ฮ่องสอน นาอ่อน ทานาควาย ฯลฯ ไม่ว่าจะผ่านการค้าขายแลกเปลี่ยน การแต่งงาน การจ้างงาน ฯลฯ จะพบว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นมีความหลากหลาย มีการเลื่อนไหล และมีการผสมผสานกันมาโดยตลอด โดยที่ชาวบ้านได้เลือกแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองอย่างแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขและสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ การสร้างรายได้ การศึกษา การรับสิ่งของบริจาคจากองค์กรพัฒนาเอกชน ดังที่ Edmund Leach (1954) ได้เสนอไว้ว่า คนแต่ละคนอาจแสดงลักษณะทางชาติพันธุ์ได้หลายแบบ ขึ้นอยู่กับการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมของคนผู้นั้นหรือกลุ่มนั้น กับคนกลุ่มอื่น ๆ ว่าเขาต้องการที่จะสร้างความเหมือน หรือแยกแยะความแตกต่าง

การศึกษาโดยการทำแผนผังตระกูล พบว่า การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ วัฒนธรรม รวมถึงข้ามพรมแดน เกิดขึ้นตลอดมาตั้งแต่อดีต แม้แต่นายเห็งอ่องผู้นำหมู่บ้านคนแรก ก็เป็นคนไต่ที่มีภรรยาคนหนึ่งเป็นกะเรนนี่ แต่จากการทำผังตระกูลทำให้พบว่าโดยส่วนใหญ่หากมีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ระหว่างชาวกะเหรี่ยง กะเรนนี่ หรือจีนฮ่อ กับคนไต่ ไม่ว่าจะหญิงหรือชายจะเป็นไต่ก็ตาม บุตรที่เกิดขึ้นมาในรุ่นถัดไปจะได้รับการหล่อหลอมตามแบบอย่างวัฒนธรรมชาวไต่ เมื่อวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขของการกลืนกลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว พบว่าการเลือกแสดงอัตลักษณ์ความเป็นไต่ นั้นมีนัยยะของการแสดงตนเป็นคนเก่าแก่ดั้งเดิมของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งหมายถึง การมีสิทธิเหนือผืนแผ่นดิน และทรัพยากรในขอบเขตดินแดนแห่งนี้ และมีได้ขัดกับการสร้างการยอมรับจากรัฐไทยแต่อย่างใด เนื่องจากในบริบทของเมืองแม่ฮ่องสอนนั้น การเป็นไต่ ไม่ได้แตกต่างจากการเป็น "คนไทย" ที่มีบัตรประชาชนตามกฎหมาย และมีสิทธิความเป็นพลเมืองไทยอย่างสมบูรณ์ และมีวัฒนธรรมหลายประการที่ใกล้เคียงกับคนเมืองท้องถิ่นของภาคเหนือ และคนไทยภาคกลาง ขณะเดียวกันยังได้รับการยอมรับในฐานะที่เป็นคนท้องถิ่น ในยุคท้องถิ่นนิยมที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนการอนุรักษ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของการท่องเที่ยว ดังนั้น การเลือกแสดงอัตลักษณ์ไต่ จึงไม่ได้ทำให้เกิดความแปลกแยกจาก "คนไทย" อันจะทำให้เกิดปัญหาการยอมรับแต่อย่างใด

ในทางตรงกันข้าม การเลือกแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ดังเช่นกะเหรี่ยงแดง ว่า หรือจีนฮ่อ มักถูกเหมารวมปะปนไปกับกลุ่มผู้อพยพพม่าใหม่จากประเทศพม่า ทั้ง ๆ ที่ความเป็นจริงนั้นชาวกะเหรี่ยงแดงก็ได้อาศัยอยู่ในชุมชนในสอย และเมืองแม่ฮ่องสอนมานานนับร้อยปีแล้วเช่นกัน ในแง่นี้ การเลือกแสดงอัตลักษณ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีเชื้อชาติ อาจทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาไม่ได้รับการยอมรับทั้งจากรัฐไทย และจากชาวบ้านทั่วไป ซึ่งจะนำไปสู่การถูกกีดกันจากการเข้าถึงโอกาสและสิทธิต่าง ๆ ดังนั้น ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะแสดงตนและแสดงออกทางวัฒนธรรมให้ผสมกลมกลืนกับชาวไตซึ่งเป็นวัฒนธรรมหลักมากกว่า จะทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกหรือแตกต่าง เช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาพุทธ ที่ถูกอ้างว่าเป็น “งานของหมู่บ้าน” ใช้ภาษาไตเป็นภาษากลางในการสื่อสาร หรือการงดเว้นไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมทางศาสนาและประเพณีของตนเอง

กระนั้นก็ตาม ยังพบว่าชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากได้พยายามที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมของตนเอง และเลือกใช้อัตลักษณ์ความเป็นกะเหรี่ยงในหลายโอกาส โดยอาศัยศูนย์อพยพเป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ นอกจากจะเพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงโอกาสในการทำงาน ดังกรณีหลู่และฉื่อที่พูดได้หลายภาษาจึงได้รับโอกาสทำงานเป็นล่ามให้ UNSCR การแสดงอัตลักษณ์ของกะเหรี่ยงยังเป็นไปเพื่อทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ การมีตำแหน่งแห่งที่ในสังคม และการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ดังกรณีโบแหมะที่รู้สึกโดดเดี่ยว และไร้ศักดิ์ศรีเมื่ออยู่ในหมู่บ้านในสอยและต้องทำตามประเพณีของชาวไต จึงไปเข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีของชาวกะเหรี่ยงในศูนย์อพยพเป็นประจำเพราะทำให้รู้สึกว่าตนเองมีญาติพี่น้อง

๔. สรุปท้ายบท

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนในสอยในครั้งนี้ พบว่า ชุมชนในสอยซึ่งเป็นชุมชนชายแดนไทยนั้น พบว่าความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของชุมชนแห่งนี้มีพลวัตอย่างมาก โดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในฐานะที่เป็นพื้นที่ชายแดนรัฐได้ให้ความสำคัญต่อชุมชนแห่งนี้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ยุคที่มีการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่เป็นต้นมา การกำหนดขอบเขตแห่งรัฐ และการบังคับอำนาจเหนือเส้นพรมแดนนั้นมีความหมายต่อการปกป้องอธิปไตยของรัฐ แต่จากการศึกษาก็ได้พบว่า การบังคับอำนาจของรัฐนั้นได้ถูกชุมชนท้องถิ่นต่อรองในทุกยุคทุกสมัย กระนั้นก็ตาม ก็มีอาจปฏิเสธได้ว่าวิถีคิดและการบังคับอำนาจของรัฐเหนือพื้นที่ชายแดนนั้นได้มีอิทธิพลต่อการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในชุมชนในสอยอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะเมื่อรัฐได้เพิ่มความเข้มข้นของการบังคับอำนาจลงบนหมู่บ้านในสอย ได้ส่งผลทำให้เกิดพรมแดนในรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างมากมายระหว่างประชาชนในชุมชนชายแดนแห่งนี้ เพื่อนำไปสู่การแย่งชิงและกีดการสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ขณะที่ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ถูกหยิบใช้เป็นเรื่องมือในการแบ่งแยกดังกล่าวด้วยเช่นกัน แม้ว่าแท้ที่จริงแล้วลักษณะทางชาติพันธุ์จะมีการเลื่อนไหลอยู่

ตลอดเวลา และมีได้มีสาร์ตตะ หรือความเป็นแก่นแท้ของมันก็ตาม ทั้งนี้ พรหมแดนดังกล่าวเกิดจากการที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้เลือกใช้ ผลิตภัณฑ์ หรือดีความวาทกรรมของรัฐ รวมทั้งการสร้างวาทกรรมแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น “คนในศูนย์” “คนไทย” “กะเหรี่ยงคอยาว” เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตนเองหรือจำกัดอัตลักษณ์ของผู้อื่น อันนำไปสู่การแบ่งแยกพวกเขา พวกเขา และเอื้อต่อปฏิบัติการกีดกันและแย่งชิงสิทธิต่าง ๆ กระนั้นก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ พบว่าแม้จะกลุ่มคนที่ด้อยอำนาจในชุมชนจำนวนมากจะถูกกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าแบ่งแยกและกีดกันในฐานะที่เป็น “คนอื่น” แต่คนกลุ่มนี้ก็ยังมีปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน ซึ่งสะท้อนถึงพลังในการต่อรองทางอำนาจเพื่อข้ามเส้นแบ่งพรหมแดนเหล่านั้น และปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางอำนาจโดยไม่ทำให้ตนเองต้องกลายเป็นผู้ถูกกระทำฝ่ายเดียวตลอดไป และเพื่อให้ตนเองสามารถมีตำแหน่งแห่งที่และดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคม.

เอกสารอ้างอิง

กฤตยา อาชวนิจกุล และ พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร

๒๕๔๘ คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายรัฐไทย ในการจัดการปัญหามิติสุขภาวะ และสิทธิของแรงงานข้ามชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

คณะกรรมการจัดการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน

๒๕๔๐ รายงานรณรงค์สืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านจังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดแม่ฮ่องสอน.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

๒๕๔๒ วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดแม่ฮ่องสอน. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖ รอบ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

โครงการเพื่อนไร้พรมแดน

๒๕๔๖ ระหกระเหิน ยี่สิบปีค้าขายผู้ลี้ภัยชนเผ่าจากพม่าในประเทศไทย. เชียงใหม่ : โครงการเพื่อนไร้พรมแดน.

จำลอง อินทะวงษ์

๒๕๔๘ สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนเผ่าและชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย. เชียงใหม่ : สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.)

จีระศักดิ์ เพชรตรา

๒๕๔๑ ปัญหาที่ตั้งค่ายอพยพผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่าที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. การค้นคว้าแบบอิสระ (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นคร พันธุ์ณรงค์

- ๒๕๑๖ การเจรจาและข้อตกลงระหว่างรัฐบาลสยามกับรัฐบาลอังกฤษเกี่ยวกับหัวเมืองชายแดนลานนาไทยและพม่าสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระยะเวลา พ.ศ.๒๔๒๘-๒๔๓๘. วิทยานิพนธ์ (การศึกษามหาบัณฑิต) กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- ๒๕๔๐ ปัญหาชายแดนไทย-พม่า. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

นิติ ภาวัครพันธุ์, ผศ.ดร.

- ๒๕๔๑ "บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่" อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้. ใน รัฐศาสตร์สาร ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า ๒๑๕-๒๕๑.
- ๒๕๔๗ แปลงความทรงจำ "ไต" สร้างความเป็น "ไทย". ใน ภิลาส ปัชญาภรณ์, (บรรณาธิการ). ความเป็นไทย / ความเป็นไทย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). หน้า ๒-๕๔.

บุญรัตน์ ทาประภากร, พระครู

- ๒๕๔๕ วัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวลัวะ บ้านละอูป ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา

- ๒๕๔๕ เครือญาติข้ามพรมแดนรัฐชาติ:กรณีกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. ใน สังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑/๒๕๔๕ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๑๖๗-๑๘๖.

ปฤษฎา รัตนพฤษ์

- ๒๕๔๕ ปัญหาข้ามพรมแดนและสภาวะไร้พรมแดน : โลกที่เปลี่ยนไปหรือมุมมองของนักวิชาการที่เปลี่ยนไป ? ใน สังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑/๒๕๔๕ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๑๗-๔๖.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี

- ๒๕๔๑ วาทกรรมว่าด้วยชาวเขา. ใน สังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑/๒๕๔๑ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ๙๒-๑๓๕.

๒๕๔๕ ข้ามพรมแดนกับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม พื้นที่และความเป็นชาติ. ใน
สังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑/๒๕๔๕ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
หน้า ๑-๑๖.

เปรมพร ชันติแก้ว

๒๕๔๔ การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นไทยของชาว
กะเหรี่ยงในหมู่บ้านแพ อำเภอมะเข่เรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรพรรณ จงวัฒนา

๒๕๑๗ กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษเป็นเหตุให้
รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ. วิทยานิพนธ์ (อักษรศาสตร์
มหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรพิมล ดรีโชติ

๒๕๕๒ ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

พรสุข เกิดสว่าง (บรรณาธิการ)

๒๕๔๔ คนลี้ภัยในร่มป่า รายงานการวิจัยการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการ
ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : เพื่อนไร่พรมแดน.

พันธุ์ทิพย์ สายสุนทร

๒๕๕๑ สถานภาพของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. รายงานวิจัย ชุดโครงการวิจัย
ประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่อง สถานภาพและการดำรงชีวิตของชาวเขาและชน
กลุ่มน้อยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วันดี สันติวุฒิเมธี

๒๕๔๕ ข้ามพรมแดนกับคำถามเรื่องอัตลักษณ์ วัฒนธรรม พื้นที่และความเป็นชาติ. ใน
สังคมศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑/ ๒๕๔๕ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
หน้า ๒๑๙-๒๔๓.

วิทยา บุตรเพชรรัตน์

๒๕๔๒ การนำนโยบายแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายไปปฏิบัติ:
กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมโชค สวัสดิรักษ์

๒๕๔๐ ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่า-กะเหรี่ยง. โครงการหนังสือชุด "ประเทศเพื่อน
บ้านของไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

สุภักดิ์ เศวตวิษุวัต

๒๕๓๙ มูลเหตุจูงใจในการหลบหนีเข้าเมืองของคนสัญชาติพม่าด้านอำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์ (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต) บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์

๒๕๔๒ ทิศทางการวิจัยและแนวทางการพัฒนาแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาและ
ทรัพยากร. ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณาธิการ). การวิจัยในมิติวัฒนธรรม
บทความงานวิจัยและประสบการณ์นักวิชาการ การแสวงหาแนวทางและทิศ
ทางการวิจัยวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อำนาจ รักธรรม

๒๕๔๑ เครือข่ายการลักลอบเข้าเมืองของคนสัญชาติพม่าในเขตอำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการ
ปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Castle Susan and Khu Oo Reh.

2003 **Karenni History**. Workbook for standard 8. Mae Hong Son, Thailand: the
Karenni Education Department.

DuPuis, E.Melanie and Vandergeest, Peter (editors)

1996 **Creating the countryside : the politics of rural and environmental
discourse**. Philadelphia : Temple University Press.

Leach, Edmund

- 1954 **Political Systems of Highland Burma : a Study of Kachin Social Structure.** London : Athlone Presss.

Lehman, F.K.

- 1979 *Who Are the Karen, and If So, Why ? Karen Ethnohistory and a Formal Theory of Ethnicity.* in Keyes, Charles F., (editor) **Ethnic Adaptation, the Karen on the Thai Frontier with Burma.** Philadephia:Institute for the Study of Human Issues. (page 215-253)

Hinton, Peter

- 1979 "The Karen, Millennialism and the Politics of Accommodation to Lowland States" in Keyes, Charles F., (editor) **Ethnic Adaptation, the Karen on the Thai Frontier with Burma.** Philadephia: Institute for the Study of Human Issues. (page 81-94)

Keyes, Charles F.

- 1979 "The Karen in Thai History and the History of the Karen in Thailand" in Keyes, Charles F., (editor) **Ethnic Adaptation, the Karen on the Thai Frontier with Burma.** Philadephia: Institute for the Study of Human Issues. (page 25-61)

Ministry of Foreign Affairs

- 1990 **พม่าในปี 1947 การเมืองที่สกปรกและการข่มเหงขางแดง.** Unpublished Report by Ministry of Foreign Affairs, Karenni Provisional Government. (in Thai).

Vandergeest, Peter and Peluso, Nancy Lee.

- 1995 *Territorialization and State Power in Thailand.* **Theory and Society**, 24 : 385-462.

www.senate.go.th

แผนที่จาก Google Earth (March 2006)

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

นางโบแหมะ (กะยาร์ห์) อายุ ๖๐ ปี สัมภาษณ์ ๖ เมษายน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘
ผู้เฒ่าคอตเตอะ (ปกากญอ) อายุประมาณ ๘๐ ปี สัมภาษณ์ ๖, ๘ เมษายน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายมานะ อันตา อายุ ๕๘ ปี สัมภาษณ์ ๖ เมษายน ๒๕๔๘
นายละ ไชแสง อายุ ๖๘ ปี สัมภาษณ์ ๖ เมษายน ๒๕๔๘
นางโยะ สมจิตร (ไต) อายุ ๗๖ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
นางอำภา สมจิตร (ไต) อายุ ๕๑ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
นายทง คำอ่อง อายุ ๕๑ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
หลวงพ่อใจเล็ก (ไต) อายุ ๖๕ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายสุระชัย พิศไหว อายุ ๕๔ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายทุนเหน่ ชื่นพาณิชย์ (ไต) อายุ ๔๖ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
นางอนงค์ ไชษิตพัฒนแสง (ไต) อายุ ๓๕ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน, ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นางสาวกาญจนา ชัยสม (ลูกครึ่งจีนฮ่อและไต) อายุ ๒๕ ปี สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
นายมอแหระ (กะยาร์ห์) อายุ ๕๑ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นายตีฟานชิน และภรรยา สัมภาษณ์ ๗ เมษายน ๒๕๔๘
นางสาวมูยะ (กะยั้น) อายุ ๒๐ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นางมูริ (กะยั้น) อายุ ๓๗ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นายลาตู (กะยั้น) สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘ สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นางอันนา (กะยอ) อายุ ๖๐ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นายตูเรย์ (กะยาร์ห์) อายุ ๒๖ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นายสุริยันต์ วนาทร (ไต) อายุ 19 ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
หลุยส์ (กะยาร์ห์) สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
ดาเกชาย (กะยาร์ห์) สัมภาษณ์ ๘ เมษายน ๒๕๔๘
นายธานินทร์ สันติกรรม (ไต) อายุ ๒๔ ปี สัมภาษณ์ ๘ เมษายน, ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายหลู่ (กะยาร์ห์) ๒๔ ปี สัมภาษณ์ ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายฉ้อ (กะยาร์ห์) ๒๔ ปี สัมภาษณ์ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘
หม่อง (ไต) อายุ ๒๐ ปี สัมภาษณ์ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘
จาร์ณี (กะยาร์ห์) อายุ ๒๘ ปี สัมภาษณ์ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายกำ (ไต) อายุ ๔๕ ปี สัมภาษณ์ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นางคำ (ไต) อายุ ๗๖ ปี สัมภาษณ์ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๘
มงคล สุริยะ (ไต) อายุ ๕๙ ปี สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นางแดง บุญมาดา (เมือง) อายุ ๔๔ ปี สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๔๘
นายหม่อง (ไต) อายุ ๓๒ ปี สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๘

นายเสอ (ว่า) อายุ ๓๕ ปี สัมภาษณ์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๔๘

แม่เฉ่าหลุย (ไต) อายุ ๗๐ ปี สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๘

นายมู (ไต) อายุ ๖๕ ปี สัมภาษณ์ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๘

นายคูอูเร (กะยาร์) สัมภาษณ์ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘

.....